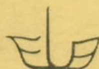
Mihail-Constantin Eremia

DREPTUL COMUNICĂRII PUBLICE

– Legislația și Jurisprudența presei –

Editura Universității din București

MIHAIL-CONSTANTIN EREMIA

• •

DREPTUL COMUNICĂRII PUBLICE

– Legislația și Jurisprudența presei –

MIHAIL-CONSTANTIN EREMIA

DREPTUL COMUNICĂRII PUBLICE

– Legislația și Jurisprudența presei –

Forma de învățământ: IDD
Disciplina de învățământ:
DREPTUL COMUNICĂRII PUBLICE – Legislația și jurisprudența presei –

note de curs:

- *Elemente de Drept Public*
- *Legislația presei*
- *Legislația comunicării publice*
- *Jurisprudența presei*

Editura Universității din București
2004

Titular disciplină: conf. univ. dr. Mihail-Constantin Eremia

© Editura Universităţii din Bucureşti

Şos. Panduri, 90-92, Bucureşti - 050663; Telefon/Fax: 410.23.84

E-mail: editura@unibuc.ro

Internet: www.editura.unibuc.ro

Tehnoredactare computerizată: Victoria Iacob

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale
EREMIA, MIHAIL-CONSTANTIN
Dreptul comunicării publice: legislaţia şi jurisprudenţa presei / Mihail-Constantin Eremia – Bucureşti: Editura Universităţii din Bucureşti, 2004
172 p.
Bibliogr.
ISBN 973-575-842-3

070

„a reda universităților grandoarea renaşterii
este un postulat”

CUPRINS

Bibliografie obligatorie:

Constituţia României, modificată şi completată prin Legea de revizuire a Constituţiei României nr. 429/2003, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 758 din 29 octombrie 2003, republicată de Consiliul Legislativ, în temeiul art 152 din Constituţie, cu reactualizarea denumirilor şi dându-se textelor o nouă numerotare (art. 152 a devenit, în forma republicată, art. 156) în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 767 din 31 octombrie 2003.

Legea de revizuire a Constituţiei României nr. 429/2003, adoptată de Camera Deputaţilor şi de Senat în şedinţele din 18 septembrie 2003 (cu respectarea prevederilor articolului 147 alineatul (1) din Constituţia României şi publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 669 din 22 septembrie 2003) a fost aprobată prin referendumul naţional din 18–19 octombrie 2003, revizuirea devenind astfel definitivă, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 758 din 29 octombrie 2003 şi a intrat în vigoare la data de 29 octombrie 2003, data publicării în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 758 din 29 octombrie 2003 a Hotărârii Curţii Constituţionale nr. 3 din 22 octombrie pentru confirmarea rezultatului referendumului naţional din 18–19 octombrie 2003 privind Legea de revizuire a Constituţiei României.

Constituţia României, în forma iniţială, a fost adoptată în şedinţa Adunării Constituante din 21 noiembrie 1991, a fost publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 233 din 21 noiembrie 1991 şi a intrat în vigoare în urma aprobării ei prin referendumul naţional din 8 decembrie 1991;

Constituţiile Române – culege ce conţine Constituţiile din 1866, 1923, 1938, 1948, 1952, 1965, publicată de Regia Autonomă „Monitorul Oficial", Bucureşti;

Proiect de **Tratat de instituire a unei Constituţii pentru Europa**;

Declaraţia universală a drepturilor omului *adoptată de Adunarea generală a* O.N.U. prin Rezoluţia 217 A (III) *la 10 decembrie 1948;*

Convenţia pentru apărarea Drepturilor Omului şi a Libertăţilor fundamentale *adoptată la Roma la 4 noiembrie 1950* şi care a intrat în vigoare, în urma ratificării ori a semnării, la 3 septembrie 1953, ratificată de România prin Legea nr. 30 din 1994 publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 135 din 31 mai 1994 şi modificată prin Legea nr. 79 din 6 iunie 1995 privind ratificarea **Protocolului 11** la Convenţia pentru apărarea drepturilor omului şi a libertăţilor fundamentale referitor la restructurarea mecanismului de control stabilit prin convenţie, încheiat la Strasbourg la 11 mai 1994 publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 147 din 13 iulie 1995 (numită şi Convenţia Europeană a Drepturilor omului);

Legea nr. 591/2002 pentru aprobarea cu modificări şi completări a Ordonanţei de urgenţă a Guvernului nr. 79/2002 **privind cadrul general de reglementare a comunicaţiilor**, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr 791 din 30 octombrie 2002;

Legea audiovizualului nr. 504/2002, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 534 din 22 iulie 2002;

Decizia Consiliului Naţional al Audiovizualului nr. 114 din 14 octombrie 2002 **privind dreptul la replică şi la rectificare**, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 773 din 24 octombrie 2002;

Decizia Consiliului Naţional al Audiovizualului nr. 80 din 13 august 2002 **privind protecţia demnităţii umane şi a dreptului la propria imagine**, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 619 din 21 august 2002;

Lege privind dreptul de autor şi drepturile conexe nr. 8/ 1996, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 60 din 26 martie 1996;

Ordonanţa Guvernului nr. 124/2000 privind completarea cadrului juridic privind dreptul de autor şi drepturile conexe, prin adoptarea de măsuri pentru combaterea pirateriei în domeniile audio şi video, precum şi a programelor pentru calculator, modificată completată şi aprobată de Legea nr. 213 din 2002;

Lege privind liberul acces la informaţiile de interes public nr. 544/2001, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 663 din 23 octombrie 2001 şi **Normele Metodologice de aplicare a Legii nr. 544/2001** publicate în Monitorul Oficial nr. 167 din 8 martie 2002;

Lege privind protecţia informaţiilor clasificate nr. 182/ 2002, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 248 din 12 aprilie 2002;

Legea nr. 682/2001 privind ratificarea Convenţiei pentru protejarea persoanelor faţă de prelucrarea automatizată a datelor cu caracter personal, adoptată la Strasbourg la 28 ianuarie 1981, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 830 din 21 decembrie 2001;

Legea nr. 677/2001 pentru protecţia persoanelor cu privire la prelucrarea datelor cu caracter personal şi libera circulaţie a acestor date, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 790 din 12 decembrie 2001;

Legea nr. 676/2001 privind prelucrarea datelor cu caracter personal şi protecţia vieţii private în sectorul telecomunicaţiilor, publicată în Monitorul Oficial nr. 800 din 14 decembrie 2001;

Legea privind publicitatea nr. 148 din 2000, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 359 din 2 august 2000;

Hotărârea Guvernului 1.115. din 10 octombrie 2002 **privind accesul liber la informaţia privind mediul** publicată în Monitorul Oficial nr. 781 din 28 octombrie 2002;

Nicolae Popa, *Teoria generală a dreptului, Ed. ALL BECK, Bucureşti, 2002;*

Ioan Muraru, *Protecţia constituţională a libertăţilor de opinie,Ed. Lumina Lex, 1999;*

Culegere selectivă de *Hotărâri ale Curţii Europene a Drepturilor Omului,* **coordonator traducere şi editor text: Monica Macovei, cuvânt înainte: Mihai Lucian,** *Ed. Polirom, Iaşi, 2000.*

– nota bene: bibliografia generală, legislaţia şi jurisprudenţa specializate, pot fi consultate, sub îndrumarea profesorului coordonator, la **Biblioteca Facultăţii de Jurnalism – sala de lectură**, în cadrul **Bibliotecii Centrale Universitare şi la Biblioteca Facultăţii de Drept – sala de lectură**.

Capitolul I

ELEMENTE DE DREPT PUBLIC

1. Dreptul şi Societatea

Cunoaşterea comportamentelor indivizilor, a scopurilor către care acestea se îndreaptă, a atitudinilor care formează conştiinţe şi care cristalizează valori, organizarea activităţilor indivizilor şi coordonarea lor spre realizarea idealurilor comune, identificate, recunoscute, declarate şi practicate prin Drept, în Societatea civilizată, constituie o permanentă preocupare a juriştilor, politologilor, sociologilor, psihologilor, istoricilor şi nu în ultimul rând a jurnaliştilor. Fiecare dintre cei *exempli gratia* enumeraţi participă la viaţa societăţii dar folosind modalităţi specifice, de exemplu juriştii ca formatori şi coordonatori de comportamente, prin intermediul normelor de drept (al legilor), iar jurnaliştii ca stimulatori şi formatori de atitudini prin intermediul aducerii la cunoştinţă publică, la momentul oportun, a acelor evenimente, activităţi, informaţii care converg către înştiinţarea cu informaţii a cetăţeanului şi structurarea a ceea ce numim *opinie publică*, dar fără a considera că este vorba despre formarea unui „spirit nivelator".

Istoria culturii şi civilizaţiei dovedeşte că Dreptul este acela care poate organiza şi coordona eficient Societatea întrucât îşi constituie esenţa prin chiar comportamentele şi activităţile din societate şi deoarece se află în interdependenţă cu celelalte sisteme normative – morala, religia, cutumele, tradiţiile. Astăzi sunt la fel de valabile adagiile şi maximele Dreptului Roman care afirmau: *ubi societas ibi jus (acolo unde există societate este necesar dreptul)* şi *ubi jus ib societas (unde există drept el este alcătuit numai pentru societate).* Sistemul normativ al societăţii, în întregul său, se exprimă prin normele de drept pentru că acestea înglobează celelalte reguli şi întrucât sistemul juridic dispune de claritate, precizie, publicitate, amplitudine, concizie, respectiv

întrucât comandamentul juridic, dacă este cazul, poate fi adus la îndeplinire pe cale de constrângere. Pentru ca Dreptul să se impună, pentru a fi realizabil, este necesară *recunoaşterea colectivă* astfel încât Societatea se va organiza prin *forța Dreptului* şi a principiilor şi valorilor juridice, fiind exclusă posibilitatea „dreptului forței".

Menţinerea echilibrului de tip instituţional şi organizaţional se realizează în statele democratice (demos = popor, cratos = putere) prin punerea în balanță atât a intereselor şi scopurilor colective cu cele individuale dar şi prin punerea în valoare a activităţilor din acele structuri ale societăţii care organizează instituțiile ori care asigură circulaţia informaţiei publice (de ex. activitatea jurnalistică).

2. Accepţiunile noţiunii DREPT

Analiza faptelor şi fenomenelor juridice implică stabilirea accepţiunilor, a sensurilor şi semnificațiilor termenilor utilizaţi. Trebuie indicat, de la început un aspect deosebit de important şi anume că *terminologia juridică nu suportă termeni de comparație*, respectiv că limbajul juridic este propriu juriştilor, numai aceştia având abilităţile de al utiliza. Specializarea provine, în principal, din perioada *Dreptului Roman* când instituţiile juridice erau încorsetate fie în *conceptele şi instituțiile juridice elaborate* fie prin intermediul *formulelor (limbajul şi procedurile formulare)* astfel încât dacă formula era greşită ori dacă era rostită greşit procesul era pierdut. Ulterior atât terminologia specifică cât şi structura tipică a instituţiilor juridice s-a păstrat, chiar dacă Dreptul a evoluat şi s-a diversificat.

Astăzi putem constata că folosirea unor cuvinte cu sens juridic ori utilizarea unor termeni sau chiar a noțiunilor juridice de către aceia care nu posedă temeinice cunoştinţe de drept poate divulga stângăcia. În lumea juriştilor, distinct de cunoaşterea termenilor, noţiunilor, definiţiilor, categoriilor şi conceptelor juridice, este necesară şi temeinica stăpânire a instituţiilor juridice precum şi a modului funcţionării acestora. Fără a dori să continuăm explicaţia începută, să ilustrăm importanța

cunoaşterii distincţiei dintre *limbajul comun şi terminologia juridică* astfel: dacă rostim cuvântul *instituţie* înţelegem în limbajul comun că este vorba despre o instituţie publică, de exemplu Prefectura; terminologia juridică ne obligă însă la a limita această noţiune în sensul referirii la un organ al administraţiei publice şi la a diferenţia de *instituţia juridică*, respectiv ansamblul de norme care creează o structură juridică operaţională, de exemplu „instituţia proprietăţii", „instituţia familiei", „instituţia Avocatul Poporului", „instituţia libertăţilor omului" etc

În general atunci când folosim cuvântul *Drept* dorim a exprima şi înţelege: *ansamblul de reguli care organizează şi coordonează* societatea. Aceasta este o definiţie operaţională, care indică atât esenţa dar şi domeniul de reglementare, conform „regulilor" oricărei definiţii, respectiv de la genul proxim la diferenţa specifică.

2.1. Explicaţii etimologice

Complexitatea şi diversitatea fenomenelor juridice, multitudinea normelor de drept, amplitudinea evoluţiei sistemelor contemporane de drept, de la dreptul de factură romano-germanică (codificat) la dreptul anglo-saxon (de precedent judecătoresc), de la sistemele juridice de natură religioasă la sistemele juridice tradiţionale, obligă atât în sens teoretic dar şi sub aspect practic la stabilirea *sensului etimologic* şi la determinarea acelor *accepţiuni* care pot avea semnificaţii juridice şi care pot determina evoluţia instituţiilor şi a sistemelor juridice.

Cuvântul drept are la origine cuvântul latin directus derivat din *dirigo, dirigere* cu sensurile: drept, de-a dreptul, linie dreaptă, direct, direcţie. Trebuie să constatăm că semnificaţia etimologică, ea însăşi înţeleasă ca o instituţie, vizează şi conduce către substantivul DREPT, al cărui corespondent în latina veche era **JUS** (provine de la sanscritul *ju*, care semnifica „ a lega").

În Ştiinţele juridice contemporane cuvântul „drept" dispune de semnificaţie juridică şi are corespondenţe pe care le constatăm astfel: în limba română şi sistemul juridic românesc **DREPT**, în limba italiană

şi sistemul juridic italian **DIRITTO**, în limba germană şi sistemul juridic german **RECHT**, în limba franceză şi sistemul juridic francez **DROIT**, în limba engleză şi sistemul juridic anglo-saxon **RIGHT**, în limba spaniolă şi sistemul juridic spaniol **DERECHO**. Explicaţiile, deja reportate, le raportăm la valorile, ideile, teoriile şi conceptele Şcolilor filosofice ale Greciei antice şi nu în ultimul rând la conţinutul şi influenţa Şcolii Dreptului Natural (jusnaturalismul).

Cele mai utilizate accepţiuni ale *noţiunii DREPT* (a se vedea diferenţierea de *cuvântul* „ drept" *şi* de *termenul* „Drept") sunt: **dreptul natural, dreptul pozitiv, dreptul obiectiv, drepturile subiective, dreptul ca artă şi tehnică juridică, ştiinţele juridice,** cuvântul drept folosit *în sens adjectival*. O accepţie distinctă şi care are vocaţia de a le îngloba pe toate celelalte este JURIDICUL, înţeles ca o componentă indisolubilă a *societăţii* (în acest sens a se lectura eseul profesorului şi legislatorului Jean Carbonnier intitulată Sociologie Juridique, care evocă următoarele: *toate fenomenele juridice pot fi percepute ca fenomene sociale, deoarece chiar şi un sentiment, pur solitar, de drept, implică o latenţă a societăţii, un drept robinsonian nefiind de conceput).*

Să constatăm că Dreptul îmbină „ceea ce este" cu „ceea ce trebuie să fie", că *Libertatea, Egalitatea, Justiţia, Adevărul, Responsabilitatea* sunt, cel puţin, în egală măsură **valori şi principii,** că în *esenţă* Dreptul nu se deosebeşte de Presă.

2.2. Drept natural (jus naturae)

Dreptul natural reprezintă accepţiunea care indică esenţa dreptului ca fiind *natura*, respectiv natura umană. În virtutea dreptului natural (aici înţeles ca un concept juridic şi nu ca sistem de drept), fundamentul libertăţilor şi al principalelor drepturi recunoscute pe cale pozitivă este chiar starea de natură (idee invocată de gânditorii contractualişti, deşi aceasta a fost nuanţată în explicare). Astfel *libertatea şi egalitatea,* individuale – raportate ca alteritate ori ca

echilibru în societate - îşi au originea (şi esenţa) în starea de natură, fără intervenţia forţei ori forţelor de tip pozitiv, astfel încât nu există nici o justificare, din partea nimănui, de a limita, restrânge, suprima, *ori a neglija* ceea ce fiecare individ a dobândit pe cale naturală. Practic, puterea publică nu *acordă* indivizilor, cu de la sine putere, libertăţile şi egalităţile constituţionale. Raportându-se la Declaraţiile universale ori cu vocaţie universală, care înscriu libertăţile şi drepturile fundamentale, recunoscând astfel puterea fiecăruia ca putere publică, prevederile constituţionale se înscriu pe coordonatele culturii şi civilizaţiei universale, prin recunoaşterea tuturor acelor conştiinţe care înglobează ideile, valorile şi idealurile unanim recunoscute.

2.3. Dreptul ca drept pozitiv

Dreptul pozitiv, respectiv accepţiunea prin care sunt constituite toate regulile sau normele care implică raţiunea, fie acestea simple reprezentări, comportamente ori obiceiuri, cutume, reglementări, norme, conştiinţe. Această accepţie asigură echilibrul necesar organizării societăţii şi indică idealurile şi scopurile ce izvorăsc pe baza valorilor recunoscute şi consacrate şi care sunt aşezate la temelia sistemelor de drept. Pozitivitatea este numai rezultatul raţiunii, efect al perceperii şi prelucrării informaţiilor obţinute din mediul înconjurător. Nimic din ceea ce este străin omului nu poate fi considerat rezultat al prelucrării „de tip informatic" şi nu poate constitui un raţionament. Aşadar identificarea Dreptului pozitiv se realizează prin compararea cu Dreptul natural; ori de câte ori stabilim comportamente de tip pozitiv ce presupun şi conduc spre un raţionament, spre indicarea unor conştiinţe, ele sunt rezultante ale Dreptului pozitiv, şi ori de câte ori comportamentele se bazează pe chiar natura umană şi o indică constatăm prezenţa Dreptului natural. De exemplu *libertatea, egalitatea (aici înţelese ca libertăţi şi nu ca valori), dreptul la viaţă etc* ilustrează Dreptul natural, în vreme ce *proprietatea, familia, puterea publică* indică raţionamente şi aparţin Dreptului pozitiv, întrucât ele sunt rezultat al unui consens

obținut rațional. Pentru a concluziona și ilustra, cu vocație generală, să constatăm că suntem în prezența Dreptului pozitiv și atunci când este vorba despre LEGE (și raționamentul său exprimat de către legiuitor - Parlament) dar și atunci când ne referim la *obiceiurile și cutumele juridice și de asemenea la practica judecătorească și precedentul judecătoresc.*

2.4. Dreptul realizabil ca drept obiectiv

Dreptul obiectiv este dreptul obiectivat, cristalizat în normele de drept, respectiv în regulile juridice, care sunt în vigoare, deci este dreptul efectiv, aplicabil și susceptibil de adus la îndeplinire, în calitate de comandament juridic (imperare), prin intermediul *forței de constrângere a statului – ca putere publică.* Dreptul obiectiv implică pozitivitatea dar el nu cuprinde decât raționamentele juridice și legile în vigoare, respectiv acelea care **produc efecte juridice** (acesta este în egală măsură criteriul pe baza căruia distingem, de principiu, între dreptul pozitiv și dreptul obiectiv). În Dreptul Roman, *sistem de drept per excelentiam pozitiv,* dreptul obiectiv era numit **norma agendi**. Constatăm prin acest exemplu că pentru a produce efecte juridice norma trebuie să existe în primul rând ca raționament și nu în ultimul rând ca structură, dar, esențial vorbind, aceasta trebuie să fie în vigoare (cunoscută de cetățeni – conform principiului publicității – realizată de societate și aplicată de puterea publică). În calitate de drept obiectiv, DREPTUL, constituit ca sistem juridic, reprezintă **principala modalitate de organizare a societății** (ubi jus ib societas). Fără să își propună a reglementa totalitatea comportamentelor indivizilor (și nici nu ar fi posibil) DREPTUL, bazat pe recunoașterea colectivă și respectând principiile juridice consacrate în istoria culturii și civilizației umane, realizează partea esențială a organizării societății, înscriind idealurile și conform acestora scopurile și finalitățile de împlinit. Astfel dreptul interferează cu morala, cutumele, religia, exprimând, de o manieră sintetică, ansamblul societății. Se poate afirma că există drept

şi în afară de dreptul pozitiv şi că întreg dreptul nu se reduce numai la normele puse în mod expres de dreptul pozitiv (Mircea Djuvara, *Drept şi Drept pozitiv*, Analele Facultăţii de Drept, Anul II, nr.1, 1940). Obiectivarea dreptului, ca exprimare a raţionamentului juridic, se concretizează în calitate de **comandament juridic** şi se indică prin **LEGE** (avem aici în considerare semnificaţia *lato sensu* a termenului juridic „lege", adică ansamblul de legi şi alte acte normative în vigoare, indiferent de ierarhie şi respectiv de forţa lor juridică). Legislaţia presei se înscrie în sistemul legislativ şi împreună cu raţionamentele juridice şi cu jurisprudenţa presei (scrise, audio şi audiovizuale) alcătuiesc *dreptul obiectiv al presei.*

2.5. Dreptul aplicabil ca drepturi ale subiecţilor juridici

Drepturile subiective. Să constatăm că pentru desemnarea acestora este utilizat pluralul. Este vorba despre o regulă în *terminologia juridică*, regulă prin care pornind de la *formă*, cu ajutorul jocului singular-plural, se exprimă *conţinutul*. Tot un aspect al formei, care ilustrează regula pe care o explicăm, este prezentat de jocul literă mare – literă mică, cu semnificaţia indicării unei specii juridice.

Prin drepturi subiective se înţeleg acele drepturi ori seturi de drepturi subiectivate, respectiv care aparţin subiecţilor de drept, consideraţi individual (drepturi concrete, delimitate, care au ca titular un subiect determinat de drept). Nu se indică, în nici un fel, existenţa *subiectivismului, a liberului arbitru.* Dreptul subiectiv ori drepturile subiective, aparţinând *in concreto* subiectului ori subiecţilor de drept, consacră **realizarea şi aplicarea dreptului Dreptului**, aduc dreptul de la stadiul de „simplă normă de drept" la (ca) realitate, înscriind, de o manieră cotidiană şi individualizată, *regula* în societate. De exemplu dacă indicăm *dreptul de proprietate* păstrăm încă sferele „abstractului", dacă însă ne vom referi la ceea ce este efectiv un drept de proprietate asupra unui bun imobil individualizat care are ca titular un cetăţean anume atunci dreptul respectiv este concret, efectiv, având

corespondent în realitate, revenind *unei persoane de drept* şi care poate valorifica dreptul său ori poate cere, dacă este cazul, recunoaşterea şi protejarea acestuia de către puterea de stat.

În Dreptul Roman se realiza *distincția dintre Dreptul Obiectiv şi drepturile subiective* utilizându-se formulele: NORMA AGENDI respectiv FACULTAS AGENDI. În sistemele juridice contemporane, atât din punct de vedere terminologic dar şi pentru indicarea diferitelor accepțiuni, distincţia se transpune astfel: în limba engleză şi sistemul juridic de commun law se *utilizează* termenul *Law* pentru Dreptul Obiectiv şi termenul *right (rights)* pentru drepturile subiective; în limba franceză şi în sistemul juridic francez termenul *Droit* pentru Dreptul Obiectiv şi *droit (droits)* pentru drepturile subiective; în limba germană şi respectiv în sistemul juridic german termenul *Recht* pentru Dreptul Obiectiv şi termenul *berehtigung* pentru drepturile subiective. Distincţiile constatate nu sunt simple artificii, ele exprimă, atât *in jus (în drept)* cât şi *in rem (res, rei = lucru, fapt, stare)* conținutul juridic pe care le ilustrează.

2.6. Arta juridică şi tehnica dreptului

Dreptul ca artă şi tehnică. Regulile juridice şi normele de drept sunt şi rezultatul *măiestriei* „confecționării" lor (Mircea Manolescu, *Ştiința Dreptului şi Artele juridice*), al folosirii unor tehnici specifice, tehnicile juridice, cu înțeles *lato sensu*, respectiv de la metodele şi tehnicile de evaluare juridică până la tehnicile de formulare şi exprimare a raționamentelor juridice (Mircea Manolescu, *Teoria şi Practica Dreptului*). Această accepție cumulează, în fapt, două aspecte, care, dacă este cazul pot fi analizate distinct: **a. Dreptul ca artă şi tehnică a convieţuirii în societate; b. Tehnica şi Arta legiuitorului în a confecţiona normele juridice (de drept).**

Măreţia şi Prestigiul DREPTULUI se dovedesc prin faptul că, înainte de orice, este principala modalitate pentru asigurarea convieţuirii umane, pentru coordonarea societăţii, în sensul şi conform valorilor, principiilor şi idealurilor recunoscute şi declarate. Aflat în diversele relații

din societate, individul îşi structurează interesele şi îşi stabileşte strategia de acţiune şi de aceea factorul uman reprezintă cel mai important factor de configurare a dreptului. Acţiunile individului şi relaţiile lui *generează societatea*, iar relaţiile sociale instituţionalizate, obiectivate, devin apoi forţe modelatoare ale activităţii indivizilor (Nicolae Popa, *Prelegeri de Sociologie juridică*). Sub aspect semantic este necesar să constatăm că *arta şi tehnica convieţuirii în societate* are o altă semnificaţie şi se concretizează în alt fel, comparativ cu *arta şi tehnica elaborării normelor de drept (a articolelor din legi şi respectiv a LEGII).*

În ce priveşte Tehnica şi Arta legiuitorului (legislatorului) în a confecţiona normele de drept precizăm că este vorba despre ansamblul metodelor, tehnicilor, artificiilor, modalităţilor şi felurilor în care regulile juridice sunt construite şi structurate în Sistemul de Drept – înţeles ca sistem legislativ. *Crearea dreptului* dispune de o latură *de natură tehnică,* ce se află în tandem şi care se completează cu alte laturi ce ţin de măiestria şi conştiinţa juridică.

2.7. Dreptul analizat de Ştiinţele juridice

Ştiinţele juridice desemnează totalitatea noţiunilor, definiţiilor, categoriilor, conceptelor juridice, ideilor, teoriilor care formează seturile de cunoştinţe necesare înţelegerii, elaborării şi aplicării dreptului. Un rol deosebit revine *doctrinelor juridice* care au interpretat dreptul ori au influenţat opera legislativă. Ştiinţa Dreptului se constituie ca sistem cu identitate, în interiorul Sistemului ştiinţelor despre societate şi se compune din *ştiinţele juridice de ramură* (ştiinţa dreptului constituţional, ştiinţa dreptului administrativ, ştiinţa dreptului financiar, ştiinţa dreptului comercial, ştiinţa dreptului civil etc).

2.8. Termenul drept, cu sens adjectival

Dreptul, *în sens adjectival*, este utilizat ca accepţie prin intermediul termenului „juridic", termen care exprimă apartenenţa la

domeniul dreptului, de exemplu: raport juridic, normă juridică etc Tot în sens adjectival se poate folosi şi termenul „drept”, de exemplu: judecător drept, pedeapsă dreaptă, regulă dreaptă. Pornind de la sensul adjectival indicăm utilizarea în limbajul juridic a noţiunii *JURIDICUL*, prin care se indică *FENOMENUL JURIDIC* şi pe care reputatul profesor Nicolae Popa îl defineşte ca fenomen complex ce funcţionează obiectiv pe un fundal social, constituind unul din modurile de reflectare pe planul social a existenței umane - a se lectura *Teoria generală a dreptului*, elaborată de autorul Nicolae Popa.

3. Definirea şi conceptualizarea în Ştiința Dreptului

3.1. Conceptualizarea; aparatul critic al Dreptului şi al Ştiinţelor juridice

Studiul dreptului din perspectiva Teoriei Generale necesită definirea şi conceptualizarea. Dacă în etapa elaborării dreptului roman definirea şi conceptualizarea erau realizate de jurisconsulţi, având caracter practic, în dreptul modern, odată cu formularea ştiinţelor juridice, teoriei juridice îi revine un rol deosebit, rol care are astăzi atât valenţele teoretice propriu-zise cât şi consonanţe practice (a se vedea Mircea Manolescu, Teoria şi practica dreptului).

Legiuitorul modern are la dispoziţie aparatul critic al dreptului, respectiv ansamblul de termeni, noţiuni, definiţii, categorii, concepte şi instituţii juridice pentru a elabora legea. Cu ajutorul acestor instrumente ale gândirii juridice regulile sunt transpuse în norme de drept, ca drept pozitiv.

Opera de conceptualizare juridică este necesară oricărui Sistem de drept, pentru a asigura atât *unitatea de gândire juridică* cât şi *unitatea în aplicarea dreptului şi eficienţa scontate.*

Conceptele, *latto senssu*, reprezintă instrumente ale gândirii juridice care permit efectuarea operaţiilor de generalizare şi abstractizare. Construirea conceptelor de drept se bazează pe evaluarea

acțiunilor umane și a activităților din societate, precum și pe cunoașterea ori anticiparea consecințelor acestora, prin aplicarea celor mai adecvate criterii juridice.

În științele juridice moderne cel mai important rol în opera de conceptualizare revine Teoriei Generale a Dreptului, Filosofiei Dreptului, Metodologiei juridice, Sociologiei juridice, Epistemologiei juridice, Antropologiei juridice.

Termenii juridici sunt acele instrumente ale gândirii juridice care identifică în realitatea juridică fiecare element ori fiecare aspect ce prezintă interes pentru drept. Termenii sunt instrumentele primare ale gândirii juridice și permit, prin evaluarea realității juridice, trecerea de la limbajul comun și de la oricare alt sistem de semne și semnale către limbajul juridic și sistemul constituit din aceștia. Terminologia juridică se prezintă ca sistem ce asigură unitatea de gândire și de exprimare în drept, ca armonizare a termenilor și ca liant între ramurile dreptului.

Noțiunile juridice se constituie pe nivelul superior următor fiind instrumente fundamentale ale gândiri juridice, prin care se efectuează generalizarea, sinteza și abstractizarea, stabilindu-se astfel fiecare componentă, ca unitate de sine stătătoare a sistemului de drept, care are un corespondent în realitatea juridică.

Definițiile juridice se constituie prin aplicarea operațiilor logico-juridice ale gândirii juridice, ca exprimare a genului proxim și a diferenței specifice, prin formule enunțiative care descriu caracteristicile elementelor ori fenomenelor din realitatea juridică. Definițiile exprimă pozitivitatea științifică în domeniul dreptului, fiind prin excelență rezultat al elaborărilor raționale și cristalizării logico-formale.

Categoriile juridice sunt instrumentele juridice care selectează pe criteriul specificității, alcătuind tipologii clasificatoare. Categoriile juridice ajută la sistematizare, indicând în special diversitatea care se manifestă în cadrul aceleiași sfere a realității juridice și respectiv în cadrul aceleiași ramuri de drept. Categoriile juridice permit realizarea diferenței specifice nu numai în cadrul aceleiași instituții juridice ori în

cadrul aceleiaşi ramuri de drept ci chiar şi pentru a face trecerea de la o ramură de drept la alta.

Conceptele juridice sunt instrumente juridice complexe care exprimă prin formule juridice ample şi stabile realitatea juridică şi care asigură fundamentarea filosofică şi axiologică în drept. Fără existenţa conceptelor juridice dreptul nu ar putea fi elaborat şi respectiv realizat şi aplicat. Conceptele juridice reprezintă pilonii de susţinere ai oricărui sistem juridic.

Instituţiile juridice sunt instrumente ale gândiri juridice care pun în evidenţă modul în care funcţionează conceptele în cadrul sistemului normativ juridic şi care totodată indică scopul unui anumit mecanism de funcţionare.

3.2. Definirea Dreptului

Orice analiză presupune definirea, implicit stabilirea unei definiţii şi de aceea, distinct de aceea ce am numit *definiţie operaţională*, dar respectând regulile pentru formularea oricărei definiţii - de la gen proxim la diferenţă specifică - este necesar să facem o scurtă incursiune doctrinar - juridică. Se consideră că Dreptul a apărut în Orientul antic iar această presupunere este susţinută şi dovedită de existenţa *codurilor de legi antice*, dintre care enumerăm spre ilustrare: Codul HAMURAPI în Babilon, Codul MU în China antică, Codul MANU în India antică; în acea perioadă juriştii erau preocupaţi în special cu elaborarea şi aplicarea codurilor, mai mult decât cu stabilirea definiţiilor şi cu aspectele de natură doctrinară. Această atitudine o regăsim şi în perioada când în Europa apar primele reglementări de tipul codurilor, precum Legile lui Lycurg în Sparta, Legile lui Dracon şi Solon în Statul Atena, Legea Salică la Franci, Legea celor XII Table în Roma antică. Pentru asigurarea legăturii dintre practică şi teorie şi întrucât dreptul pozitiv de tip tehnic se afla în evoluţie, având ca fundament şi ca termen de comparaţie ideile, teoriile şi doctrinele din filosofia grecească, *juriştii*

romani au început să formuleze definiții, pe care le regăsim încorporate instituțiile juridice astfel construite; este celebră definiția dreptului elaborată de jurisconsultul CELSUS și care se enunță: **ius est ars boni et aequi** (dreptul este arta binelui și a echității); se luau în considerare, cu predilecție, valorile morale și – sub influența doctrinelor filosofice grecești – categoriile etice. În parcursul istoric al dreptului fiecare doctrină juridică, studiind dreptul și regulile juridice, a formulat definiții conforme substanței doctrinare enunțate (dreptul natural, dreptul teologic, școala pozitivismului juridic, școala istorică germană, dreptul liber, liberul drept, normativismul, etc.). De exemplu, juristul german R. von Jhering, pentru care fundamentul dreptului îl reprezintă *interesul legalmente protejat* definește Dreptul: *forma în care statul își organizează, prin constrângere, condițiile de viață în societate.* Reputatul jurist Eugeniu Speranția scria definind dreptul: *un sistem deductiv de norme sociale destinate ca* ***printr-un maximum de justiție realizabilă să asigure un maximum de socialitate****, într-un grup determinat.* Considerând dreptul din America autorul H. Bergman scrie că:" *Dreptul este unul din cele mai profunde concerne ale civilizației omului, pentru că el oferă protecția contra tiraniei și anarhiei, este unul din instrumentele principale ale societății pentru conservarea libertății și ordinii, împotriva amestecului arbitrar în interesele individuale.*

3.3. Definiția Dreptului

Dreptul este ansamblul de norme și reguli juridice formulate pe baza conștiinței juridice, legitimate de recunoașterea colectivă, elaborate și garantate de puterea publică după proceduri specifice, care încorporează valori și principii juridice și care au ca scop organizarea și coordonarea comportamentelor și activităților cât privește principalele relații din societate, într-un climat care să permită manifestarea coexistenței libertăților și apărarea drepturilor fundamentale ale omului.

4. Sistemele care influențează formarea și realizarea dreptului

Fiecare instituție juridică, fiecare sistem de drept, fiecare tip de drept este rezultat și al acelor factori care contribuie la construirea structurii dreptului și la alcătuirea conținutului său. Cei mai importanți *factori care configurează Dreptul* sunt: *omul și conștiința umană, factorul politico-social, cadrul natural.* Dreptul se află în directă relație cu morala, religia, tradițiile și cutumele grupurilor din societate ori ale societății în ansamblul său, cu evoluțiile înregistrate de știință și tehnică, cu toate componentele culturii și cu fiecare stadiu înregistrat de civilizația umană. Influența acestora exercitată asupra Dreptului, pe diferite segmente și cu diferite intensități, a condus la formarea tipologiilor juridice (dreptul romano-germanic, dreptul anglo-saxon, dreptul tradițional și religios) ori la specializarea instituțiilor juridice (formarea unor noi ramuri de drept).

4.1. Omul și conștiința juridică

Ființa umană constituie cel mai important factor în configurarea dreptului deoarece dreptul se adresează omului și este totodată un important factor prin societizare de socializare; evidențiem faptul că omul este beneficiarul dreptului și că orice *amenajare* juridică, oricare cadru juridic și orice scop realizat profită indivizilor. Construirea și aplicarea dreptului depind esențial de reperele valorice indicate de comportamentul oamenilor, de conștiința juridică și de modelul cultural afirmat. *Dimensiunea umană indică, înainte de orice,* ***drepturile esențiale ale individului (drepturile fundamentale)****, drepturi care garantează egalitatea deplină a tuturor oamenilor, posibilitatea lor de manifestare nestingherită în temeiul* ***demnității și libertății****, pentru că omul, după natura sa, este o ființă demnă și liberă* (Nicolae Popa, *Teoria generală a dreptului*). În acest sens precizăm că drepturile și libertățile fundamentale recunoscute și enunțate în **Declarația Universală a Drepturilor Omului** și în **Convenția**

Europeană a Drepturilor Omului, ilustrează, fără putere de tăgadă, importanţa factorului uman; pe aceeaşi linie se înscriu şi raţionamentele şi respectiv activitatea **Curţii Europene a Drepturilor Omului** de la Strasbourg; constatăm că *înfăptuirea justiţiei* nu ţine, în mod esenţial de tipul de drept şi nici de forma legii, respectiv lege scrisă ori precedent judecătoresc. Încadrându-se pe coordonatele **democraţiei, ale organizării Statului de drept şi a guvernării numai prin drept** ROMÂNIA, prin actele ADUNĂRII CONSTITUANTE, a adoptat în 1991 **CONSTITUŢIA ROMÂNIEI**, **revizuită în 2003**, care prevede *la articolul 20* intitulat *Tratatele internaţionale privind drepturile omului*:

> (1) Dispoziţiile constituţionale privind drepturile şi libertăţile cetăţenilor vor fi interpretate şi aplicate în concordanţă cu Declaraţia universală a drepturilor omului, cu pactele şi cu celelalte tratate la care România este parte.
>
> (2) Dacă există neconcordanţe între pactele şi tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului, la care România este parte, şi legile interne, au prioritate reglementările internaţionale, cu excepţia cazului în care Constituţia sau legile interne conţin dispoziţii mai favorabile.

4.2. Sistemul social-politic şi sistemul economic

Factorul politico-social şi economic este constituit din totalitatea comportamentelor, atitudinilor, organizărilor, activităţilor din sfera SOCIETĂŢII CIVILE, structurilor economice şi din sfera *politicii*. Prin intermediul Dreptului se exprimă cel mai bine relaţiile dintre Societatea Civilă (detentor originar al puterii publice) şi Partidele politice, *dintre acestea şi Drept*. Reglementările juridice ţin cont şi exprimă, într-o anumită măsură, ideologiile politice şi politicile economice. Dreptul nu s-a constituit niciodată ca o frână în calea dezvoltării economice ori în contra evoluţiilor din spectrul politic şi cu atât mai puţin pentru evoluţiile ştiinţei, tehnicii, culturii şi civilizaţiei. Construirea normelor juridice, modificarea ori schimbarea acestora este

rezultatul direct al cunoaşterii societăţii, respectiv al Juridicului, al schimburilor care au loc în şi între toate sferele la care ne referim – social, politic, economic.

Influenţele pe care Dreptul le recepteazǎ provin de la structurile ori organizaţiile din societate, între care enumerăm şi analizăm: *grupurile de interes, grupurile de presiune, partidele politice.*

Grupurile de interes şi grupurile de presiune pot fi *formale ori informale.* În rândul grupurilor formale cele mai multe sunt de tip asociativ, acestea, la rândul lor pot fi asociativ categoriale sau asociativ transcategoriale. Grupurile formale (asociative) sunt constituite urmând procedurile legislaţiei asociaţiilor şi fundaţiilor ori legislaţia specializată, au structuri permanente de conducere şi reprezentare, au patrimoniu propriu; grupurile informale (spontane) se constituie instantaneu şi îşi declară lideri informali. Grupurile asociativ – categoriale se constituie pe baza criteriului diviziunii muncii (sindicatele); grupurile asociativ transcategoriale se constituie după criterii de tip transversal, de exemplu asociaţiile pentru protecţia consumatorilor, asociaţii de tineri, asociaţii de femei.

Grupurile de interes sunt constituite pe baza unor interese comune şi au la fundament atitudini care exprimă interesul respectiv. Ele pot influenţa legiuitorul, implicit conţinutul legilor, de exemplu prin aplicarea tacticilor de lobby, dar în această situaţie grupul de interes *se poate* transforma şi în grup de presiune.

Grupurile de presiune sunt acelea care, constituite formal ori spontan, prin atitudinea şi activităţile desfăşurate încearcă să influenţeze legislativul pentru a adopta o anumită reglementare, pentru a modifica ori a schimba norme juridice existente. În acest sens să exemplificăm prin indicarea jurnalismului, care, distinct de comunicarea informaţiilor şi a datelor factuale, formulează opinii şi au atitudini, ajungând până la a *influenţa* instituţiile ori opinia publică (respectând limitele organizării democratice şi juridice) pentru a avea o anumită conduită ori pentru a lua atitudine.

Partidele şi formaţiunile politice sunt grupuri constituite formal în jurul unei ideologii politice, conform prevederilor constituţionale şi legislaţiei partidelor politice şi urmăresc cucerirea puterii politice, transformarea programului politic în program de guvernare şi realizarea pe această cale a ideologiei respective. Partidele şi formaţiunile politice

exercită cea mai mare influență pentru Drept deoarece Parlamentul, ca *for legiuitor*, este format pe baza propunerilor partidelor şi formaţiunilor politice, acestea păstrându-şi permanent influența asupra activităţilor legislative. Să observăm că partidele şi formaţiunile politice deşi constituie un factor de configurare al dreptului (este vorba despre crearea dreptului) nu are şi nu poate avea nici o influență asupra actului de justiţie iar cât priveşte aplicarea dreptului şi partidele politice, asemenea tuturor instituţiilor statului şi tuturor cetăţenilor, trebuie să se conformeze reglementărilor juridice în vigoare. Constatăm că analiza a conturat *structura puterilor statului, respectiv puterea legislativă, puterea administrativă, puterea judecătorească.*

Societatea civilă este reprezentată de toţi indivizii care trăiesc în societate precum şi de acele grupuri care au stabilite obiective şi dispun de atitudini care asigură protecția drepturilor şi libertăţilor omului, organizarea democratică şi care exprimă opinia puterii publice originare. Sensul indicat îl ilustrăm prin afirmaţiile ce indică spiritul Revoluţiei franceze, conform cărora *poporul are nu doar dreptul dar şi obligația de a se revolta împotriva acelor guvernanți care nu îi mai reprezintă interesele.* Dovezile în sprijinul acestei afirmaţii le găsim uşor şi nu în ultimul rând prin exemplul REVOLUŢIEI ROMÂNEŞTI DIN 1989.

Economicul, este un domeniu pe care dreptul îl consideră şi într-o anumită măsură îl reglementează, fără, însă, a putea să nu țină cont de „legile economice" (de exemplu de legea cererii şi ofertei). Desfăşurându-se într-un cadru economic existent dreptul va afirma numai acele reglementări care îşi găsesc corespondent în viața economică a societăţii, care corespund ritmurilor economice şi tehnologiilor existente; de exemplu legislaţia comercială trebuie să țină pasul cu intensitățile activităţilor comerciale, industriale, agricole.

4.3. Sistemul natural-geografic

a. *Cadrul natural.* Reglementările şi respectiv comportamentele juridice se desfăşoară numai într-un cadru natural, *care constituie*

„un dat" ce poate fi valorificat, poate fi transformat dar nu poate fi înlocuit. Înţeles în sens juridic, *cadrul natural* este alcătuit din *mediul natural-geografic, factorul demografic, factorii biologici,* aceştia influenţând atât elaborarea cât şi aplicarea şi realizarea dreptului.

Fiecare sistem juridic fiinţează pe un teritoriu, astfel că de la o ţară la alta, de la un sistem juridic la altul, de la un teritoriu la altul *reglementările juridice pot fi diferite.* Interesul pentru mediul natural geografic al juriştilor este demonstrat de alegerea acelor legi care vor avea cea mai eficientă aplicare, de exemplu legislația din domeniile agricol, silvic, ape, extragerea minereurilor ori alegerea acelor norme şi consacrarea lor în legi care exprimă cel mai bine corespondența cu specificul natural-geografic, de exemplu pentru țările care dispun de câmpii, legislaţie de tip agricol, pentru cele care au bogate resurse naturale legislația extragerii minereurilor, legislația valorificării resurselor naturale, ori legislaţia din turism; de asemenea factorii naturali şi geografici contribuie, de multe ori decisiv, la stabilirea specializării Dreptului, de exemplu pentru o ţară ca Elveția unde *dreptul bancar* este deosebit de evoluat comparativ cu alte ramuri de drept.

b. La rândul lor, *factorii biologici şi factorii demografici* constituie repere în activitatea legislativă şi pot genera ori pot influența legislaţia - de exemplu o lege care favorizează scăderea ori creşterea demografică, legislația în domeniul nutriției şi respectiv al protecţiei consumatorului. La celălalt pol se află influenţa negativă asupra dreptului, exercitată de acest tip de factori, ajungând până la adoptarea unei legislaţii bazate pe teorii determinist - geografice ori biologice, de tip geopolitic (rasiste).

Factorul natural-geografic, fie cât priveşte condiţiile natural - biologice, fie referitor la cadrul geografic, fie evaluând fenomenele produse ca evenimente în natură, este considerat de legiuitor şi contribuie sau influenţează stabilirea categoriilor juridice, de exemplu *conform calităţilor naturale ale lucrurilor* se distinge, în domeniul dreptului, între *bunuri imobile (nemişcătoare) şi bunuri mobile (mişcătoare),* bunuri consumptibile şi neconsumptibile, frugifere şi nefrugifere, bunuri de gen şi bunuri individual determinate. Stabilirea

acestor categorii conduce la producerea anumitor *efecte juridice*. De asemenea naşterea, modificarea ori stingerea raporturilor juridice pot fi puse de legiuitor în legătură cu evenimente produse în natură, de exemplu curgerea implacabilă a timpului (stabilirea unor termene), naşterea şi moartea (începutul şi respectiv sfârşitul capacităţii juridice), calamităţi naturale (pentru contractele de asigurări de bunuri), etc Legiuitorul poate să indice posibilitatea producerii de efecte juridice în considerarea unor factori natural - biologici ori în susţinerea unor teorii care atribuie interes juridic, legalmente protejat, unor vietăţi (legislaţia protecţiei faunei, protecţiei animalelor, răspunderea juridică civilă pentru prejudiciile cauzate de animale).

5. Esenţa dreptului

Interioritatea dreptului este indicată prin chiar *calitatea* regulilor **ca sursă juridică** şi în tandem cu elementele determinative se constituie ca *origine a instituţiilor juridice* şi care produce efecte în sensul că trasează reperele de substanţă ale dreptului. Când analizăm esenţa Dreptului ne raportăm la energiile care creează anumite tipuri de conexiuni şi care izvorăsc într-un anumit mod şi cu anumite forme ale substanţialităţii instituţiilor juridice. Calitatea regulilor conduce la esenţa Dreptului astfel că atunci când analizăm esenţa va trebui să abordăm „natura" instituţiei juridice şi a sistemului de drept din care face parte. Teoria dreptului şi respectiv Filosofia dreptului şi Doctrinele juridice formulează tipologii *pe trei coordonate: Dreptul de origine divină, Dreptul natural, Dreptul pozitiv.*

Esenţa Dreptului asigură fundamentul Sistemului de drept şi este exprimată de **voinţa juridică** şi de **interesul juridic**. Voinţa juridică este o modalitate de manifestate a conştiinţei, pe baza căreia se direcţionează comportamentul şi apare în două forme, respectiv ca *voinţă individuală* (exprimată prin acte juridice individuale, inclusiv prin vot) şi ca *voinţă generală* (exprimată, în numele tuturor, prin adoptarea de acte juridice normative).

6. Conținutul dreptului

Conținutul dreptului exteriorizează esența dreptului și reprezintă substanța (alcătuirea) instituțiilor juridice și a Sistemelor de Drept. Conținutul dreptului este concretizat, palpabil deoarece se cristalizează în normele de drept; spre deosebire de esență, care suportă o singură identitate, conținutul dreptului se manifestă diversificat și multiplicat. Conținutul dreptului, cristalizat de normele de drept, îl identificăm ca *Drept obiectiv*, adică constituit în seturi de drepturi și obligații corelative realizabile (posibile) și puse în LEGE.

7. Forma dreptului

Este exprimată atât de structura sistemului de drept și de conexiunile din interiorul acestuia cât și de haina juridică utilizată și de modalitatea redării drepturilor și obligațiilor obiective. Științele juridice analizează atât forma interiorului sistemului juridic cât și forma exterioară. În interior, sistemul juridic este alcătuit pe grupe de norme, conform criteriilor obiectului de reglementare și respectiv al metodei de reglementate, astfel: **a. Instituții juridice; b. Ramuri de drept**. Forma exterioară este analizată pe următoarele coordonate: **1. izvoarele dreptului** (obiceiul juridic, practica judecătorească, doctrina juridică, contractul normativ, legea); **2. modalitățile de alcătuire ale sistemului de drept și ale sistemului legislativ** (codificări = elaborarea codurilor; încorporări = simplă modalitate de grupare a legilor pentru facilitarea cunoașterii și aplicării, de exemplu culegerile legislative); **3. ierarhia actelor juridice normative** (Constituția, Legile organice – de organizare și funcționare, legile ordinare, alte acte cu putere normativă); **4. bazinele de cultură și civilizație juridică** (romano-germanic; anglo-saxon; tradiționale și religioase).

Este momentul să afirmăm, ca judecată de valoare, că legătura dintre esența, conținutul și forma Dreptului este realizată de Știința juridică și de Legislator prin **opera de conceptualizare**, care pornește

de la stabilirea naturii juridice a viitoarelor concepte (libertăţile ţin de dreptul natural iar drepturile sunt pozitive), ajunge la cristalizarea conceptelor (libertatea exprimării opiniilor de către fiecare individ, dreptul de a cunoaşte ceea ce se întâmplă în viaţa publică), şi se exprimă ca formă juridică (art. 30 din Constituţia României – Libertatea de exprimare; art. 31 din Constituţia României - Dreptul la informaţie).

7.1. Principalele sisteme contemporane de Drept

Acestea s-au constituit în funcţie de caracterele bazinelor de cultură şi civilizaţie juridică cărora le aparţin şi sunt analizate în cadrul *tipologiilor juridice.* Lumea juridică se sprijină pe trei pilieri, respectiv sistemul de drept romano-germanic, sistemul juridic anglo-saxon, sistemele tradiţionale şi religioase (prezentarea analitică a acestora în lucrarea Les grandes systhemes des droits contemporain a profesorului francez Réné David; în limba română a se vedea Victor Dan Zlătescu, lucrarea Geografia juridică contemporană).

7.1.1. Sistemul de drept Romano-Germanic domină cea mai mare parte a Europei fiind, în esenţă, sistem juridic *codificat (principalul izvor de drept este Legea).* Deoarece originea acestui sistem juridic o aflăm în Dreptul Roman, caracterele acestuia s-au transmis astfel că şi Sistemul de Drept Romano-Germanic este *sistem juridic de lege scrisă*. Evoluţia acestui sistem juridic parcurge numeroase etape, cele mai importante fiind etapa *şcolii glosatorilor,* etapa *şcolii postglosatorilor,* etapa *dreptului pandektist.* În conţinut, parcurgerea etapelor se explică pornind de la dreptul roman clasic şi instituțiile sale caracteristice, care vor constituii, odată cu dispariţia Imperiului Roman de răsărit, obiect al interpretărilor efectuate de juriştii care alcătuiau şcoala glosatorilor şi care folosind metoda exegetică formulau explicaţii prin note sau glose. Metoda exegetică acordă prioritate *literei textului interpretat* fără a se aduce elemente de

noutate (metoda exegetică va fi utilizată şi de juriştii francezi ai sec. al- XIX -lea, ajungându-se până la obedienţa faţă de textul legii). Urmează şcoala postglosatorilor care a aplicat o altă metodă, respectiv *metoda dogmatică*, prin care juriştii se detaşau de texte, extrăgând *principiile* cu ajutorul cărora rezolvau *speţele juridice.* Aceeaşi metodă va fi utilizată de juriştii germani ai perioadei medievale, formându-se dreptul pandektelor; în literatura juridică se afirmă că acest drept este un *drept roman modernizat* întrucât metoda dogmatică a fost aplicată direct instituţiilor originare ale dreptului roman.

Sistemul de Drept din România face parte din bazinul de cultură şi civilizaţie romano-germanic, fiind un sistem „de lege scrisă".

Din punct de vedere al fundamentului să indicăm că valorile religioase şi morale ale creştinismului sprijină instituţiile juridice ale sistemului de drept romano-germanic.

Sub aspect structural se constată că astăzi există trei branşe ale sistemului: a) branşa germano-elveţiano-italiană; b) branşa nordic-europeană; c) branşa de influenţă a dreptul francez. Precizăm că sistemele juridice din ţările care compun branşa nordic-europeană sunt aflate sub influenţa dreptului de common - law (britanic), ceea ce ne permite să le calificăm ca *sui generis.*

7.1.2. Sistemul juridic anglo-saxon. Regulile juridice şi Principiile de drept au în acest sistem juridic alte modalităţi de funcţionare, comparativ cu sistemul dreptului romano-germanic. În sistemul juridic anglo-saxon principalele izvoare ale dreptului sunt *precedentul judecătoresc* şi cutumele juridice, fără a fi, deci, vorba despre lege scrisă (coduri de legi) şi de aceea sistemul anglo-saxon mai este numit şi sistem juridic de precedent judecătoresc. Originea sistemului se află în Anglia secolului al-XIII-lea. Caracteristica sistemului este dată de *mecanismul precedentului judecătoresc* cu ajutorul căruia „legea" (regula juridică) este formulată de judecător (judge made law), hotărârile judecătoreşti astfel pronunţate fiind obligatorii, în situaţii similare, pentru instanţele judecătoreşti inferioare.

Bazinul de cultură şi civilizaţie juridică anglo-saxon cuprinde Marea-Britanie, Statele Unite ale Americii, India, Australia, Noua Zeelandă etc

La fundamentul juridic, în special constituţional, se află aşa numitele constituţii, respectiv *MAGNA CHARTA LIBERTATUM, HABEAS CORPUS, BILL of RIGHTS*. Precizăm că Marea Britanie nu are o constituţie în sensul european al termenului, respectiv nu are o constituţie scrisă. Dreptul constituţional este alcătuit din reguli ce formează instituţiile juridice ale dreptului constituţional, reguli bazate pe cele trei acte originare şi pe acte ulterioare(Statutul de la Westminster, Parliament Act), formate şi formulate şi pe calea precedentului judecătoresc.

Componentele sistemului juridic anglo-saxon sunt: *Common Law, Equity, Statutar Law*. Prima componentă ilustrează, cel mai bine, caracterul sistemului juridic anglo-saxon, întrucât este alcătuită din *precedentele judecătoreşti* - hotărâri judecătoreşti, care instituie reguli juridice şi care sunt obligatorii pentru *instanţele de judecată* inferioare ierarhic şi care prin mecanismul repetabilităţii se consolidează ca *precedente*. Stricto sensu fiecare precedent conţine un *raţionament juridic*. A doua componentă, Equity, exprimă specificul dreptului anglo-saxon, în sensul şi cu semnificaţia esenţei raţionamentelor (de tipul soluţie echitabilă). Equity este format din acele reguli juridice construite conform soluţiilor din hotărârile judecătoreşti ale unor instanţe speciale (Curţi juridice speciale), distincte de cele ale Common Law-ului, create cu scopul de a atenua „rigiditatea" justiţiei prin common - law. Este, în fapt, *o altă cale de jurisdicţie*, fără a fi o jurisdicţie şi respectiv o justiţie paralelă (în sensul pluralismului juridic). Din momentul apariţiei lui Equity *justiţiabilul* avea opţiune între jurisdicţii (Juris = drept; dictio = a spune) respectiv jurisdicţia prin common-law ori jurisdicţia prin equity; există, cu scopul înlăturării contradictorialităţii şi fraudării dreptului, obligaţia juridică de a alege o cale de jurisdicţie (de) la care nu se mai poate renunţa (electa una via non datur recursus ad alteram) dacă se constată, pe parcursul *procedurilor*, că este nefavorabilă.

A treia componentă apropie mult acest sistem juridic de sistemul de drept romano-germanic. Statutar Law se formează prin adoptarea

Statutelor (Legilor), prin proceduri constituţionale, de acele organe ale puterii de stat care au competenţe în această materie. Este interesant de observat, cel puţin din punct de vedere statistic, că numărul „legilor americane" a augmentat, fapt de natură a indica, chiar evoluţia şi transformarea sistemului.

7.1.3. Sistemele juridice tradiţionale şi religioase. Lumea juridică prezintă un evantai de sisteme juridice, unele încadrându-se pe coordonate specifice sistemelor de drept deja analizate altele prezentând trăsături care suportă mai greu compararea; totuşi se pot analiza după criteriul naturii regulilor juridice, *sistemele juridice tradiţionale* şi respectiv *sistemele juridice religioase.* Fiecare are identitate şi chiar mecanisme de tip distinct, ceea ce conferă diversitate. Este obligatoriu să precizăm că este, în fapt, o diversitate de bazine de cultură şi civilizaţie juridică şi pentru a ilustra să le enumerăm pe cele mai cunoscute: Sistemul religios-juridic musulman, Sistemul religios-juridic hindus, Sistemul religios-juridic brahman, Sistemul religios-juridic budist; sistemele juridice tradiţionale (care aplică, în principal, cutumele juridice, şi există, spre exemplu, în ţări de pe continentul african).

8. Dreptul european

Sistemele juridice regionale. Dreptul European. Evoluţiile din lumea juridică indică formarea *sistemelor juridice cu amplitudine regională* atât în spaţiul european cât şi în spaţiile continentelor americane şi respectiv în zona asiilor. Se constată şi o puternică evoluţie a dreptului *cu vocaţie universală*, respectiv a dreptului internaţional public, sistem juridic eficient sub egida *Organizaţiei Naţiunilor Unite.*

Dreptul European este alcătuit din ansamblul regulilor cu forţă juridică obligatorie stabilite de organismele comunităţii conform *dreptului originar* ori formulate de *dreptul derivat* prin aplicarea convenţiilor şi a actelor juridice comunitare pe baza principiilor generale

ale dreptului comunitar. Noua structură europeană s-a clădit pe un spațiu economic urmărind politici economice, distincte de la o etapă la alta. În timp s-a alcătuit o solidă organizare care a generat o nouă tipologie juridică, *dreptul comunitar european*. Componentele acestuia sunt analizate pe următoarele paliere: **dreptul comunitar european originar, dreptul comunitar european derivat, principiile generale ale dreptului comunitar european**. Se consideră ca drept originar atât tratatele de bază (originare) cât şi tratatele ulterioare modificatoare. Aceste acte juridice cu forţă obligatorie în spațiul comunitar european, unele având putere de simbol, sunt: Tratatul de la Paris, Tratatele de la Roma, Tratatul de la Maastricht, Tratatul de la Amsterdam, Tratatul de la Nisa. Sistemul juridic comunitar european poate fi considerat, un sistem *sui generis* atât datorită modului formării, principiilor şi regulilor aplicabile, mecanismelor juridice şi modului de funcționare al acestora, dar mai ales întrucât deşi continentul european era aria pe care exista şi se aplica dreptul romano-germanic acesta devine acum spațiul unui tip nou de drept care (pentru anumite aspecte, ne referim la *practica organismelor comunitare* şi la felul şi direcția în care se aplică *principiile dreptului comunitar)* nu se amână deloc cu dreptul romano-germanic şi totodată se aseamănă puţin cu dreptul anglo-saxon.

8.1. Dreptul european – o nouă tipologie juridică

Pe continentul european s-au desfăşurat în secolul XX numeroase evenimente istorice care au determinat *transformări ireversibile* ale Dreptului; acestea s-au concretizat, odată cu sfârşitul celui de-al doilea război mondial, în metamorfozarea dreptului, în substanţa sa, respectiv în trecerea de la un Drept esențial rezultat al puterii statului național la un Drept armonios de tip convențional, un mare sistem cu o structură complexă alcătuită din sistemele dreptului național care a condus la constituirea sistemului european. În literatura juridică se vorbeşte despre o nouă tipologie juridică, atât *in substantiam*, respectiv în privinţa tipului

de concepte juridice şi a voinţei care le generează cât şi cu privire la mecanismul instituţional de legiferare şi conducere în sistemul juridic şi în societatea europeană.

Esenţa dreptului şi a instituţiilor este convenţională, legitimitatea fiind astfel permanent prezentă. Chiar dacă iniţial a fost vorba despre un spaţiu economic comun, astăzi acest spaţiu nu numai că s-a extins, amplificat şi diversificat dar existenţa acestuia *a generat* evoluţia către constituirea unor structuri politico-juridice şi a unor concepte şi instituţii juridice corespunzătoare acestora. Noua tipologie nu se aseamănă cu tipul statului federal iar ideea de bază nu este aceea a punerii în echilibru a supranaţionalului cu naţionalul, ca o modalitate prin care se distribuie atributele suveranităţii.

8.2. Geneza dreptului comunitar european

Pentru a înţelege geneza dreptului european să observăm că dreptul european, ca drept de tip comunitar, cuprinde regulile de drept conţinute ori deduse din Tratatele constitutive, precum şi regulile formulate pe cale reglementară prin actele instituţiilor comunitare în aplicarea tratatelor constitutive, principiile generale de drept, jurisprudenţa curţilor de justiţie, dreptul derivat din relaţiile externe ale Comunităţilor şi dreptul complementar determinat de actele de tip convenţional încheiate între statele membre în aplicarea tratatelor de bază.

Geneza este evocată de voinţa comună a statelor cristalizată în *dreptul originar*.

Ideea Europei unite este generată de atmosfera perioadei postbelice, în special a anului 1946, când Winston Churchill, printr-un discurs rostit la Zürich, a vorbit despre «Statele Unite ale Europei» şi astfel a indicat că un prim pas ar putea fi constituirea unui «Consiliu al Europei». La 5 mai 1949, zece state semnau la Londra TRATATUL prin care se înfiinţa CONSILIUL EUROPEI şi s-a decis ca sediul să fie la Strasbourg, în Franţa. La numai trei luni de la semnarea Tratatului de la Londra se reunea la Primăria oraşului Strasbourg prima reuniune

a Comitetului Miniştrilor prin sesiunea deschisă de ministrul francez al Afacerilor Externe, Robert Schuman, care reprezenta ţara gazdă. România este stat membru al Consiliului Europei din 7 octombrie 1993. Obiectivele Consiliului Europei sunt promovarea conştientizării identităţii europene şi dezvoltarea înţelegerii reciproce între popoare de culturi diferite, *apărarea şi întărirea principiilor democraţiei, a drepturilor omului şi a supremaţiei legii*, găsirea de soluţii viabile pentru problemele majore din societatea europeană, precum corupţia şi crima organizată, rasismul, intoleranţa, discriminarea faţă de minorităţi, protecţia mediului, bioetica, excluderea socială, abuzul de droguri, facilitarea accesului tinerilor la educaţie. Consiliul Europei reprezintă *conştiinţa democratică a Europei*. Ilustrarea acesteia se concretizează sub stindardul *Drapelului Europei* şi respectiv în acordurile armonice din *Imnul european*. Drapelul Europei este un cerc format din douăsprezece stele de aur pe fond albastru, numărul stelelor, douăsprezece, fiind simbolul *perfecţiunii şi al plenitudinii*. Drapelul european reprezintă totodată şi emblema oficială a Uniunii Europene; această emblemă a fost adoptată la propunerea Adunării Parlamentare în 1955 de Comitetul Miniştrilor al Consiliului Europei; în anul 1964 Comitetul Miniştrilor a instituit *Ziua Europei* ca fiind ziua de *5 mai*, dată aniversară a creării Consiliului Europei. Preludiul la „Oda bucuriei" din Simfonia a IX-a de Ludwig von Beethoven, cu aranjamentul muzical fără text realizat de Herbert von Karajan este *Imnul european*, interpretat cu prilejul ceremoniilor europene.

Uniunea Europeană se identifică prin următoarele simboluri: Un **drapel** reprezentat de *douăsprezece stele galbene pe fond albastru care formează un cerc*, simbolizând popoarele Europei (numărul stelelor este invariabil şi nu indică numărul de state membre; cercul de stele este simbol al Uniunii). În iunie 1985, la Milano, Şefii de State şi de Guverne din Uniunea Europeană, reuniţi în cadrul Consiliului European, au adoptat ca **Imn** european „Odă Bucuriei", preludiul celei de-a patra părţi a Simfoniei a IX-a de Ludwig van Beethoven. **Ziua Europei**, în amintirea Declaraţiei Schuman din 1950, este ziua de **9 mai**. Uniunea Europeană are o **monedă unică**, începând cu 1 ianuarie 1999, şi anume **Euro**.

Construcţia europeană, creată în special cu scopul de a garanta o pace durabilă, s-a concretizat pe baza unei idei a lui Jean Monet, la propunerea ministrului francez al Afacerilor Externe, Robert Schuman, de a pune în comun resursele de cărbune şi de oţel ale Franţei şi Germaniei în cadrul unei organizaţii *deschise* către celelalte ţări europene. **Tratatul de instituire a Comunităţii Economice a Cărbunelui şi a Oţelului (CECO)** fiind semnat de şase state la 18 aprilie **1951** la Paris, şi a intrat în vigoare la 23 iulie 1952.

8.3. Tratatele constitutive şi proiectul Constituţiei Europei

Experienţa acumulată pe baza Tratatului Comunităţii Economice a Cărbunelui şi a Oţelului (CECO) a permis celor şase state membre semnarea, la 25 martie **1957**, la Roma, a Tratatului de instituire a Comunităţii Economice Europene (CEE) şi a Tratatului Comunităţii Europene a Energiei Atomice (EURATOM), tratate care sunt generic denumite „**Tratatele de la Roma**", intrate în vigoare la 1 ianuarie 1958.

Ulterior vor adera la cele *trei Comunităţi* încă nouă state, iar în 2003 alte zece state au semnat Tratatul de aderare. Pentru România se prevede semnarea Tratatului de aderare în 2005 şi intrarea României în Uniunea Europeană în 2007.

În 1985 Consiliul european de la Luxemburg relansează integrarea europeană prin redactarea «Actului Unic European» care este semnat la 17şi 28 februarie la Luxemburg şi Haga **Actul Unic European**, care intră în vigoare la 1 iulie 1987.

Prin **Tratatul de la Maastricht**, semnat la 7 februarie 1992 şi care a intrat în vigoare la 1 noiembrie 1993, *se constituie Uniunea Europeană* având la bază trei piloni: primul pilon, Comunităţile europene, permite instituţiilor Uniunii ca urmând obiectivul de coeziune economică şi socială să coordoneze politicile comune în diverse domenii; al doilea pilier, Politica externă şi de securitate comună, reprezintă cadrul acţiunilor comune ale statelor membre ale Uniunii Europene în

acest domeniu; al treilea pilier, Cooperarea polițienească și judiciară în materie penală, este cadrul cooperării dintre organele de poliție și de justiție dintre statele membre pentru consolidarea securității interne.

Tratatul de la Amsterdam (Tratatul „consolidat") este semnat la 2 octombrie 1997 și a intrat în vigoare la 1 mai 1999, extinde aria politicii de protecție a consumatorilor, stabilește ca obiectiv dezvoltarea durabilă a mediului înconjurător, conferă Uniunii Europene o nouă competență în materie de ocupare a forței de muncă, consolidează protecția socială în domeniul egalității de șanse și al luptei împotriva excluderii; Tratatul consolidat conține prevederi reglementatoare în următoarele domenii: drepturile cetățenilor (în special protecția drepturilor fundamentale), cooperarea în domeniul securității și justiției (integrarea acquis-ului Schengen în competențele Uniunii Europene), Politica externă și de securitate comună (alegerea unui Înalt Reprezentant pentru politica externă și de securitate comună).

Miniștrii Afacerilor Externe ai statelor membre ale Uniunii Europene au semnat la 26 februarie 2001 **Tratatul de la Nisa** care a intrat în vigoare după ratificarea de către fiecare stat membru la 1 februarie 2003. Prevederile acestui tratat se înscrie pe ideea unei reforme instituționale ale cărei trei axe sunt: componența și modul de funcționare al instituțiilor europene, procedura de decizie din cadrul Consiliului de Miniștrii, consolidarea cooperării între instituții.

[Centrul de informare al Comisiei Europene în România, situat în Calea Victoriei nr. 88, București, România, http://www.infoeuropa.ro oferă documentare amplă]

Organizația Uniunii Europene se află deja pe calea adoptării Constituției Europene, după ce proiectul a fost prezentat de Convenție către Președintele Consiliului European, la 18 iulie 2003 la Roma.

România a semnat Acordul de Asociere la Uniunea Europeană în februarie 1993, acord care a intrat în vigoare în februarie 1995, și a depus Cererea oficială de aderare la Uniunea Europeană în iunie 1995. România participă în calitate de observator la Conferința

interguvernamentală pentru aprobarea Tratatului constituţional. După semnarea Tratatului de aderare în 2005, intrarea României în Uniunea Europeană este prevăzută pentru 2007.

8.4. Evoluţii ale dreptului european şi ale instituţiilor europene

Efervescenţa activităţilor din aceşti ani este ilustrativ prezentată prin Declaraţia comună a statelor membre actuale şi viitoare, anexată la Tratatul de aderare de la Atena din aprilie 2003, intitulată „O singură Europa", ce defineşte *extinderea* ca un proces *continuu, inclusiv şi ireversibil.* Problematica extinderii a dominat şi va domina politica Uniunii Europene a acestor ani. O Uniune extinsă, cu peste 100 de milioane de *noi cetăţeni*, va promova comerţul şi activitatea economică şi va da un nou impuls creşterii şi integrării, economiei europene în ansamblu.

Criteriile de aderare, stabilite de Consiliul European de la Copenhaga din iunie 1993 se referă la: *stabilitatea instituţiilor care garantează democraţia, statul de drept, drepturile omului, respectul pentru minorităţi şi protecţia acestora* ***(criteriul politic)****; existenţa unei economii de piaţă funcţionale, precum şi capacitatea de a face faţă presiunii concurenţei şi forţelor pieţei din Uniunea Europeană* ***(criteriul economic)****;capacitatea de a-şi asuma obligaţiile de membru al Uniunii, incluzând adeziunea la obiectivele uniunii politice, economice, monetare* ***(criteriul în privinţa adoptării acquis-ului comunitar)****.*

Acquis-ul comunitar cuprinde reguli de drept ale ordinii juridice europene şi corespunde pachetului comun de drepturi şi obligaţii ce leagă statele membre, ansamblul Statelor membre de Uniunea Europeană. Substanţial juridic în acquis-us comunitar intră toate actele adoptate în cadrul pilonilor 2 şi 3[1] ai Uniunii Europene, precum şi obiectivele comune fixate de tratate.

8.5. Izvoarele juridice actuale

Izvoarele dreptului european sunt: dreptul originar (ca drept primar), principiile dreptului european; Jurisprudenţa cristalizată ca raţionamente juridice cu valoare de principii; dreptul derivat (care are ca fundament dreptul primar şi se concretizează ca rezultat al relaţiilor externe ale Comunităţilor); dreptul complementar reieşit din actele convenţionale încheiate între Statele membre în aplicarea tratatelor; legislaţia secundară (emisă în executarea dreptului primar şi implicit a dreptului derivat).

În cadrul Uniunii Europene este afirmat şi respectat cu valoare de principiu general de drept *separaţia puterilor în stat, ca putere de reprezentare (separaţia puterilor de reprezentare)* astfel că **puterea legislativă**, deci dreptul de a formula comandamentul juridic pentru organizarea societăţii, revine Parlamentului European, care o exercită alături de Consiliul Uniunii Europene. Se observă o nouă filosofie a legiferării, şi a funcţionării mecanismelor juridice în spaţiul european, care este generat de fundamentul convenţional al Uniunii Europene.

Funcţia legislativă este astfel distribuită pe două sfere de competenţă, şi este exercitată prin patru tipuri de proceduri de decizie legislativă diferite, în funcţie de substanţa propunerii legislative supusă procedurilor legiferării: *procedura de consultare simplă* prin care Parlamentul dă numai aviz consultativ Consiliului Uniunii Europene; *procedura de cooperare* prin care practic Parlamentul poate respinge propunerea legislativă, în faza de a doua lectură, propunere pe care în schimb Consiliul nu o poate respinge decât dacă respingerea întruneşte unanimitatea; *procedura de co-decizie* aplicabilă pentru cazul în care Consiliul Uniunii Europene nu a ţinut seamă de voinţa Parlamentului în adoptarea a ceea ce trebuie să fie decizie comună; în astfel de cazuri Parlamentul numai prin decizia sa poate împiedica adoptarea propunerii legislative în co-decizie; *procedura de aviz conform* pe care îl poate da ori îl poate refuza Parlamentul, dar prin acesta Parlamentul are numai două variante, fie de a accepta fie de a refuza, deci *nu poate modifica* propunerea legislativă.

În proiectul de Tratat de instituire a unei Constituţii pentru Europa, la Articolul 10, Dreptul Uniunii, paragraful 1. se prevede: «Constituţia şi dreptul adoptat de către instituţiile Uniunii în exercitarea competenţelor ce i-au fost conferite acesteia au prioritate faţă de dreptul statelor membre.»

Instrumentele juridice normative (actele juridice ale Uniunii) sunt conform Articolului 32 al proiectului Constituţiei europene legile europene şi legile-cadru europene, ca acte legislative.

8.6. Instituţiile structurilor juridice şi politice europene

Pentru a înţelege structurile juridice şi politice europene este necesar să distingem între instituţiile diferitelor Comunităţi de tip european:

Consiliul Europei dispune de următoarele structuri *Comitetul Miniştrilor, Adunarea Parlamentară, Congresul Autorităţilor Locale şi Regionale ale Europei*, cărora li se ataşează o structură juridică prin Curtea Europeană a Drepturilor Omului cu sediul la Strasbourg.

Uniunea Europeană dispune de instituţii şi instanţe comunitare proprii: ***Parlamentul European*** format din reprezentanţii aleşi prin vot universal şi direct ai cetăţenilor Statelor din cadrul Uniunii Europene, are în principal funcţie legislativă; ***Consiliul European*** defineşte liniile politice directoare pentru dezvoltarea Uniunii Europene cu ocazia întâlnirilor bianuale ale şefilor de stat şi de guvern din statele membre ale Uniunii Europene; ***Consiliul Uniunii Europene (Consiliul de Miniştri)*** este format din miniştrii statelor membre, miniştrii care răspund de problemele aflate pe ordinea de zi, de exemplu afaceri externe, agricultură, industrie, transporturi. *Consiliul de Miniştri* este forul principal de decizie al Uniunii Europene. ***Comisia Europeană*** este constituită din douăzeci de membri independenţi, numiţi şi *comisari*, fiind un organ ce are competenţe în privinţa iniţiativei, implementării, gestionării şi controlului. ***Este gardianul Tratatelor şi expresia intereselor Comunităţii***. Acestor instituţii li se adaugă ***Curtea de***

Justiţie a Comunităţilor Europene cu sediul la Luxemburg, care îndeplineşte în principal două funcţii: verifică compatibilitatea instrumentelor instituţiilor europene şi ale guvernelor cu Tratatele şi, la solicitarea unei instanţe naţionale să se pronunţe în privinţa interpretării sau în privinţa valabilităţii prevederilor dreptului european. ***Mediatorul European*** cercetează reclamaţiile despre defectuoasa funcţionare a instituţiilor şi a organismelor din cadrul Uniunii Europene.

Sistemul de instituţii şi instanţe al Uniunii Europene este complex, cuprinzând pe lângă cele enumerate şi alte structuri.

De asemenea Uniunea Europeană cooperează în spaţiul european cu alte *organizaţii europene*, respectiv Consiliul Europei, Asociaţia Europeană a Liberului Schimb, Spaţiul Economic European.

[a se realiza o documentare mai amplă utilizând sursele de informaţii ale Centrului de Informare al Comisiei Europene în România disponibile pe Site-ul http://www.infoeuropa.ro şi pe Serverul Europa al Uniunii Europene http://www.europa.eu]

9. Dreptul şi Statul

Corelaţia dintre instituţiile juridice şi mecanismele statale – principiul separaţiei puterilor în stat şi democraţia.

Analizele realizate asupra societăţii din perspectivele necesităţii organizării acesteia, modului de organizare, competenţelor de organizare şi formei organizării, conduc la identificarea principalelor instituţii cu ajutorul cărora se realizează organizarea : Dreptul şi Statul.

Dreptul, ca ansamblu de reguli bazate pe recunoaşterea colectivă, asigură legitimitatea necesară organizării şi funcţionării structurilor statale prin care se administrează cotidian activităţile din societate. Dreptul se bucură de prestigiu şi autoritate (ce au fost dobândite parcurgând mileniile), reglementările juridice oferind cele mai eficiente soluţii comportamentelor şi situaţiilor ivite în societate. Principiile juridice rezultate din experienţa jurisprudenţială constituie nu doar pilieri ai sistemelor contemporane de drept dar şi coordonate pentru viaţa publică şi pentru organizarea structurilor statale.

9.1. Puterea de stat

Totalitatea discuţiilor despre Drept şi Stat au nevoie de racordarea la explicaţiile, ideile şi teoriile despre **putere**, *respectiv despre puterea publică şi puterea de stat.* Să începem explicaţiile arătând că *societatea* este alcătuită din toţi indivizii care convieţuiesc şi care declară, recunosc şi respectă un set de reguli ale convieţuirii. Pentru a putea convieţui este necesar „ compromisul ", respectiv individul să cedeze o parte din puterea sa iar puterea de stat este astfel obligată ca să „ îl reprezinte ".Teoriile juridice şi politice abordează această problematică expunând idei şi respectiv argumentări diversificate. Optăm pentru a prezenta, de o manieră generică, *Teoria Contractualismului*, care declară că societatea este rezultat al *contractului* încheiat între indivizii din societate, care, ajungând la conştiinţa că nu pot să trăiască izolaţi au recurs la formula contractuală, pentru a constitui societatea. Odată contractul încheiat apare necesitatea desemnării unor reprezentanţi şi constituirii unor organisme specializate care să administreze cotidian societatea, fără a fi posibilă participarea permanentă şi nemijlocită a tuturor la rezolvarea problemelor publice. Apare astfel Statul, ca principală modalitate „tehnică" pentru asigurarea coordonării societăţii. Sunt autori care desemnează Statul ca p*utere publică* şi de aceea este necesar să explicăm că, de exemplu, nu toţi gânditorii contractualişti au găsit aceeaşi argumentare astfel încât o parte a acestora consideră că indivizii cedează către stat toată puterea, alţii care afirmă ca se atribuie autorităţilor numai o parte din puterea fiecăruia de aşa manieră încât dacă autorităţile „uită" de unde provine puterea lor şi nu mai respectă „ contractul de reprezentare" societatea, constituită pe baza consimţământului tuturor la momentul încheierii contractului iniţial (contractul social), poate invoca *„nerespectarea"* „contractului de reprezentate"; în organizarea vieţii publice este necesar „un punct de sprijin" de la care se va asigura permanenta reechilibrare între *SOCIETATEA CIVILĂ şi PUTEREA PUBLICĂ*. Constatăm că discutăm despre două contracte sociale, unul iniţial - pentru constituirea

societăţii, încheiat între toţi indivizii, şi celălalt ulterior, încheiat în forma contractului de reprezentare (la momentul şi prin intermediul alegerilor publice). Distinct de felul în care sunt utilizaţi termenii în limbajul cotidian şi fără a încerca să complicăm explicaţia indicăm următorii termeni: *putere publică, putere de stat, autorităţi.*

9.2. Scopul statului

Statul este *instituţia politică* principală de organizare a societăţii (*polis = cetate*). Aceasta apare, în mod firesc, odată cu formarea societăţilor Orientului antic (Babilon, Egipt, China, India). În parcursul istoriei civilizaţiei şi culturii preocupările de natură teoretică şi practică despre Stat au fost ample şi constante; ne referim, în special, la *filosofia grecească a antichităţii, organizarea vieţii publice în Imperiul Roman (remarcăm momentul de formare al statului Roman apoi domnia lui Octavian Augustus), Teoria Contractualismului*, opiniile lui *Machiavelli,* etc. **Scopul Statului**, *susţinut de idealurile Societăţii Civile,* constă în **exprimarea interesului general şi asigurarea fericirii cetăţenilor**. Realizarea acestui scop este posibil *numai* în **statul legitim – înţeles ca un Stat de Drept bazat pe guvernare prin drept** (Rule of Law in Staatrecht). Invocăm, acum şi aici, necesarul echilibru între *voinţa şi interesul individual* şi *voinţa şi interesul general*, exprimat şi ilustrat nu doar de *juridic* ci şi prin activităţile de *presă*. În sens restrâns Statul este perceput numai ca *sistem de instituţii şi organe*, ca „maşinărie" pentru conducerea Societăţii.

9.3. Conţinutul statului

Statul este alcătuit din: **teritoriu, populaţie, putere publică**. Teritoriul este *spaţiul* pe care se exercită puterea statului, fiind delimitat de frontiere. Populaţia se constituie din ansamblul indivizilor care locuiesc pe teritoriul statului şi este formată din **cetăţeni** (pentru

anumite considerente indicăm şi *cetăţenii străini şi apatrizii*). Puterea de stat constă în **dreptul şi obligaţia de a conduce societatea, legitimate** în sensul exprimat şi ilustrat de autoritatea morală, pe care o deţineau, de exemplu, conducătorii obştilor săteşti româneşti, coordonare care se realizează prin *organele statului şi cu ajutorul seturilor de atribuţii conferite funcţionarilor publici conform competenţelor fiecărui organ de stat*. Statul, prin organele sale, exercită **autoritatea publică** (auctoritas provine de la verbul *augere* = a spori, a consolida; Constantin Noica scria: „Orice autoritate adevărată aduce cu sine un spor care-l obligă pe celălalt să se supună"), înţeleasă, de această dată ca *administrare a vieţii cotidiene, ca rezolvare a treburilor publice* (a se vedea conţinutul teoriilor rolul statului şi tipul de stat). Imaginea *autorităţii* este percepută şi ca **forţă publică, forţă de constrângere** şi este necesar să observăm că salvgardarea interesului general, implicit a intereselor individuale, poate solicita utilizarea forţei de constrângere a statului. Fără să analizăm, deocamdată, separarea *competenţelor* în Stat, să observăm că în Roma antică, la un moment dat, s-a realizat distribuirea (şi s-a făcut distincţia) între **Potestas** şi **Auctoritas**, respectiv între *putere* (de observat diferenţa semantică) şi *autoritate* – ***Puterea era a Poporului iar autoritatea revenea Senatului.***

Puterea de Stat are *caracter politic*, dovedit prin modul în care se cucereşte puterea, în care se exercită puterea, de conţinutul puterii. *Conţinutul Puterii de Stat* este exprimat de **Suveranitatea de Stat** (puterea este suverană). Generic, suveranitatea este dreptul statului de a coordona societatea şi de a stabilii relaţii cu alte state de pe poziţii egale. Literatura juridică analizează suveranitatea şi indică două componente pe care le numeşte *laturi* ale suveranităţii: **1.** latura internă, *supremaţia*, este acea parte a puterii care constă în *puterea de comandă în interiorul societăţii* concretizându-se în opera de elaborare a **actelor juridice cu putere normativă** (general-obligatorie). Supremaţia exprimă totodată faptul că în interiorul societăţii *nici o altă putere ori autoritate* nu este ierarhic – superioară Puterii de Stat. Este important, pentru înţelegerea funcţionării sistemului juridic, să constatăm că deşi în societate **puterea** (lato sensu) se distribuie către diversele *centre ale puterii, de*

la Societatea Civilă la Puterea Publică, de la Autoritatea Tradițiilor la Autoritățile Religioase, și că interferențele acestora constituie obiectul unor ample studii, totuși, în contradicție cu teoria cvadraturii cercului, numai „o singură putere", la un moment dat, prin autoritățile sale, exercită **comandamentul** în Societate; **2.** latura externă, *independența,* exprimă comportamentul statului în *societatea națiunilor,* referindu-se deci la relațiile internaționale derulate în spiritul legalității și legitimității.

9.4. Principiul separației puterilor în stat

Principiul separației puterilor și Democrația. Exercitarea puterii de stat. Deținătorul originar al **PUTERII** este POPORUL. Indivizii care au pus *în comun* puterea lor, o dețin chiar de la natură, astfel că „nimeni" nu poate pretinde „ceva" asupra sau despre Puterea Publică (a se vedea și opinia exprimată de autorul francez M. Duverger despre *guvernanți* și *guvernați*). Organizarea societății presupune administrarea cotidiană a societății, la care este imposibil să participe efectiv toți indivizii care trăiesc într-o societate. Este deci necesar un „organism specializat" și mecanisme specifice pentru desemnarea acestuia. *Organismul este Statul iar mecanismul pentru desemnare reprezentanților poporului este instituția alegerilor.* Realizarea acestora pune în discuție o problematică de soluționarea căreia depinde chiar *modul organizării societății*, respectiv separarea competențelor în exercitarea „puterii reprezentate", respectiv a puterii de stat. Explicațiile trebuie să înceapă de la stabilirea **unicității puterii** și de la imposibilitatea separării acesteia (nu pot exista, în același loc și în același timp, două sau mai multe puteri întrucât nu pot exista *două centre de comandă*). Experiența organizării societății a dovedit însă că în exercitarea puterii se tinde către acapararea acesteia și ruperea legăturilor de reprezentare (**puterea corupe; puterea absolută corupe în mod absolut**). Poporul, ca putere originară, prin **instituția de drept public a reprezentării** distribuie către Stat **funcțiile de putere** astfel ca societatea să treacă de la stadiul generic la stadiul concret (să funcționeze); funcțiile

distribuite sunt: **funcţia de a comanda prin acte juridice general obligatorii (imperare); funcţia de a organiza cotidian societatea (administrare); funcţia de a soluţiona conflictele ivite în societate (jurisdicţio)**. Cumularea acestora în mâna unei persoane ori a unui grup social este periculoasă şi duce la *tiranie, oligarhie, autocraţie*. Felul în care s-a păstrat legătura de reprezentare între Popor şi Autorităţi a exprimat şi exprimă *modul de conducere al societăţii*, respectiv cel democratic sau cel dictatorial, şi a fost permanent în centrul analizelor despre Drept şi Stat, despre relaţia instituţiilor juridice cu mecanismele etatice. Corespondenţa puterii de la societate către autorităţi şi returnarea acesteia, indică *mecanismele democratice ale funcţionării statului* (**demos = popor, cratos = putere, polis = cetate, auctoritas = autoritate**). Democraţia practică a statului atenian şi a polisurilor greceşti, aşezată pe fundamentul filosofiei greceşti din antichitate şi înrâurită de şcoala moralistă a constituit *model* pentru generaţiile ulterioare, astfel că după etape istorice de dictatură, autarhii, oligarhii, autocraţii, societăţile au găsit, şi cu sprijinul doctrinelor, calea organizării de tip democratic. O altă etapă, semnificativă, este a societăţii engleze în vremea regelui Ioan fără de ţară, când în urma revoltelor nobiliare contra regelui, se obţine distribuirea surselor de venit, cu implicaţii directe asupra exercitării absolute a puterii. Şcoala contractualistă engleză (J. Locke, Th. Hobbes) teoretizează şi această situaţie şi indică, pentru o bună guvernare, soluţia utilizării a *două puteri, puterea legislativă şi puterea executivă* (aceasta distribuită către două *autorităţi*, administrativă şi judecătorească). A fost de fapt o metamorfoză care a pornit de la teorie către practică şi s-a întors la teorie. Ulterior Şcoala contractualistă franceză (Ch. de Montesquieu, J. J. Rousseau) expune teoria celor trei puteri ale statului respectiv **Puterea legislativă care întruchipează funcţia normativă** (autoritatea care realizează funcţia este PARLAMENTUL), **Puterea executivă care încorporează funcţia de administrare** (autoritatea care aduce la îndeplinire această funcţie este GUVERNUL, ADMINISTRAŢIA PUBLICĂ CENTRALĂ, ADMINISTRAŢIA PUBLICĂ LOCALĂ), **Puterea judecătorească ce se instituie în realizarea funcţiei de soluţionare a conflictelor din societate** *(în dreptul roman judecătorii erau simpli cetăţeni aleşi;*

jurisconsulții romani elaborau formulele și raționamentele juridice și numai din când în când participau la soluționarea cauzelor în procese). Este important și interesant să arătăm că dacă Montesquieu considera că este necesară „separarea absolută" a puterilor, Rousseau afirma că deși separate *puterile trebuie să colaboreze*. Dar este suficientă pentru organizarea democratică separarea puterilor? Ce se întâmplă dacă puterile se ierarhizează ori ce se întâmplă dacă puterile „cooperează" în interes propriu? Modalitatea înlăturării unor astfel de posibilități este asigurarea **echilibrului între puterile publice**, echilibru permanent realizabil prin ***cooperarea puterilor***, pe care mai degrabă l-am explica ca *reechilibrare (și cooperare)* permanentă dar cu respectarea ***principiul separării puterilor***. Principiul fiind aplicabil, mecanismul devine eficient iar lupta între puteri sursa constantă a echilibrului. Constatăm că accentul cade pe *principiul de funcționare* (Articolul 1 alineatul (4) din Constituția României din 2003) și nu pe conținut. De asemenea important este și mecanismul de funcționare, structura acestuia, mecanism concretizat de **Sistemul instituțiilor și organelor statului** astfel: **Parlamentul**, care are competența **elaborării** actelor normative, în realizarea funcției de organizare; **Guvernul, Administrația publică centrală, Administrația publică locală,** care au competența administrării treburilor cotidiene din societate, în realizarea funcției de coordonare a societății; **Curtea Supremă de Justiție și celelalte instanțe judecătorești stabilite de lege** (a se vedea **art. 126, Instanțele judecătorești, din Constituția României din 2003**); toate instituțiile își organizează un sistem de organe către care distribuie o parte din competențe (nu acelea care sunt esențiale) ce vor fi defalcate pe atribuții și puse în sarcina funcționarilor publici.

9.5. Forma de stat

Conținutul puterii de stat se exteriorizează prin forma de stat, care constă într-un anumit mod al organizării conținutului puterii, al structurării competențelor în teritoriu și într-un anumit fel al exercitării puterii. Componentele formei de stat sunt: **1. forma de guvernământ; 2. structura de stat; 3. regimul politic.**

9.5.1. Forma de guvernământ exprimă modul de alcătuire al instituţiilor puterii de stat şi relaţiile de putere dintre acestea, în sensul direcţionării circulaţiei puterii. Principalele forme de guvernământ sunt: **republica; monarhia**. Acestea se clasifică după criteriul modului de alcătuire al instituţiilor puterii de stat astfel: **A.** *republica parlamentară, republica prezidenţială (după criteriul distribuirii competenţelor se distinge între republica semiprezidenţială şi republica prezidenţială)*; republica parlamentară se recunoaşte prin faptul că **parlamentul** este acela care numeşte *Preşedintele*, astfel că puterea legislativă este cu un pas înaintea celorlalte puteri ale statului (configurare parlamentară); republica prezidenţială este acea formă de guvernământ în care **Preşedintele** este ales prin **vot direct** de societate. Este important să identificăm şi să explicăm nu doar *jocul dintre puterile publice* dar şi modul de *legitimare*, şi de aici consecinţele **legitimităţii** pentru distribuirea competenţelor – de exemplu în republica prezidenţială preşedintele se află pe poziţii de egalitate juridică şi prin legitimitate cu parlamentul şi corespunzător dispune, la nevoie, de atribuţia dizolvării parlamentului, ceea ce, de principiu, nu se poate întâmpla în republica parlamentară unde, conform teoriilor juridice consacrate în dreptul public, acela care numeşte poate să şi revoce, deci este vorba despre ierarhizare; **B.** m*onarhie absolută, monarhie parlamentară, monarhie constituţională*; monarhia absolută se caracterizează prin faptul că monarhul (rege, împărat) deţine toată puterea publică, cumulând cele trei funcţii şi se situează astfel deasupra societăţii; monarhia parlamentară se caracterizează prin faptul că parlamentul este acela care alege familia monarhului şi care restrânge ori lărgeşte sfera competenţelor - practic parlamentul filtrează puterea publică în cele două segmente corespondente; monarhia constituţională se bazează pe reglementările constituţionale astfel că inclusiv monarhul şi instituţia monarhiei se află în Puterea Constituţiei ale cărei reguli sunt obligatorii. Constituţia nu poate fi modificată ori schimbată decât urmând strict procedurile de adoptare şi numai pentru interes general temeinic justificat.

9.5.2. Structura de stat. Repartizarea în teritoriu a unora dintre competențele prin intermediul cărora se realizează funcțiile puterii publice indică structura de stat; discutăm aici și despre raporturile între „administrația centrală" și „administrația locală". Există astfel **state unitate** și **state federative**; în statele unitare puterea publică circulă între instituțiile centrale structurate unitar, prin excluderea „paralelismelor" - există o singură Constituție, un singur Parlament, un singur Guvern, o singură Curte supremă de justiție, o singură *cetățenie*; în statele federative (federațiile) puterea circulă pe două paliere astfel că există mai multe constituții, o cetățenie unică dar și alte multe cetățenii, două rânduri de instituții legislative, administrative, judecătorești, iar organizarea teritoriului este realizată pe părți politico-juridice autonome (state, landuri), componente ale federației.

9.5.3. Regimul politic. Această componentă a formei statului are impact asupra vieții cotidiene și ilustrează cel mai bine situația raportului între Societatea civilă și Stat. Regimul politic exprimă politica de guvernare și este modalitatea prin care, folosind anumite metode și anumite mijloace, este condusă (administrată) societatea. *Regimul politic dă măsura și intensitatea asigurării și respectării* **libertăților civice**. Sfera drepturilor și a libertăților fundamentale recunoscute, garantarea și respectarea valorilor Statului de Drept, raporturile între stat și indivizi conduc la calificarea regimurilor politice astfel: a) **democratice**; b) **dictatoriale**. Organizarea Puterii Publice și a instituțiilor statului în acord cu principiile, valorile și exigențele regimurilor politice *democratice* **impune** asigurarea: cadrelor legale și legitime de funcționate a Statului; recunoașterea și înscrierea în Constituție și respectarea seturilor de drepturi și libertăți fundamentale indicate și formulate prin declarațiile și convențiile cu vocație universală și regională; asigurarea libertății și egalității tuturor indivizilor și în special a cetățenilor, garantarea, într-o manieră fermă, a egalității de tratament juridic tuturor indivizilor, înlăturarea puterilor discreționare și abuzului de drept prin toate modalitățile și instrumentele posibile;

asigurarea, respectarea şi garantarea proprietăţii private şi publice; afirmarea *ca scop* şi realizarea echităţii, justiţiei şi fericirii în societate. Calea democraţiei se clădeşte numai formând conştiinţă generală şi respectiv conştiinţele specializate pe coordonatele deja indicate (a se vedea şi cap. 5 din Psihologie Organizaţională, *Modele de diagnoză şi intervenţie*, elaborată de Sofia Chirică şi publicată de Casa de Editură şi Consultanţă *Studiul Organizării*, Cluj-Napoca, 1996). Egalitatea şi libertatea, ca fundamente ale vieţii în Societate au nevoie de un *corespondent juridic*, cel puţin de o expresie juridică; conceptele juridice ale *egalităţii, libertăţii, echităţii, justiţiei, responsabilităţii, obligaţie corelativă dreptului, respectarea drepturilor celuilalt* vor deveni criterii pentru calificarea şi cuantificarea normelor care le transpun şi a *modului* lor de realizare (a se vedea şi cap. IV, paragraf ultim din lucrarea *Analiza politică - calea celor opt trepte*, elaborată de Eugen Bardach sub egida Parlamentul României, Senatul, Camera Deputaţilor, în cadrul amplului program de asistenţă parlamentară susţinut de United States Agency for International Development şi desfăşurat prin intermediul Development Alternatives Inc. sub îngrijirea Direcţiei de Informare-Documentare din Centrul de Studii Parlamentare, Informare şi Documentare al Senatului României, Bucureşti, 1999).

10. Statul de drept

Pentru asigurarea unui *câmp liber* manifestării comportamentului în Societate este de datoria *Statului* să **organizeze Societatea** de aşa *manieră* încât oricine să poată identifica reperele ori constata indiciile principale ale eficienţei comportamentelor individuale ori colective, pentru realizarea principiilor şi idealurilor consacrate. În acest sens se poate afirma că *nimic din ceea ce este social nu poate scăpa Dreptului*, UBI SOCIETAS IBI JUS, şi că tandemul **normă – valori – principii – comportament** ilustrează, fără forţă de tăgadă, eforturile şi direcţia de guvernare. În Societatea democratică **interesele consumatorului trebuie să aibă o importanţă covârşitoare** (S. A. Barnett, *Biologie şi Libertate,* Ed. Ştiinţifică,

Bucureşti, 1995). Nu poate exista egalitate decât între oameni liberi şi nici libertate decât între oameni a căror egalitate este consfinţită juridic. Egalitatea priveşte echilibrul vieţii iar libertatea priveşte capacitatea oamenilor de a acţiona fără oprelişti (N.Popa, *Teoria generală a dreptului*, Ed. ALL-BECK, Bucureşti, 2002, pag. 112). Libertatea este una singură dar căile sale de manifestare sunt numeroase: libertatea religioasă, libertatea cuvântului, libertatea presei etc (N. Popa). În acest sens *libertatea* este condiţia fundamentală a responsabilităţii, care este indubitabil corelată cu *sistemul normativ*. Nivelul şi măsura *responsabilităţii* (conştiinţei), sunt apreciate în funcţie de gradul şi conţinutul procesului de transpunere *conştientă*, în practică, a prevederilor normelor sociale. Este cazul ca să reconsiderăm poziţia şi respectiv *structura de tip teoretic* construită de cunoscutul autor jurist H. Kelsen, care *admite o singură relaţie a dreptului*, relaţia cu Statul (Alles Recht ist Staatsrecht, jader Staat ist Rechtstaat – a se vede şi lucrarea autorului austriac Hans Kelsen, Allgemeine Theorie der Normen, Manzshe Berlags – und Universittat-buchhandlung, Wien, 1979). Democraţia îşi găseşte corespondentul (înţeles ca echilibru) în comportamentul societăţii civile, manifestate independent de atitudinile de tip agresiv şi de ingerinţele *autocratice*; numai în acest sens pot fi receptate şi pot deveni efective „gustul natural pentru libertate şi pasiunea ardentă pentru egalitate – despre care vorbea Alexis de Tocqueville – şi care nu se pot manifesta în afara cadrului legal = omul liber îşi asigură singur securitatea (a se lectura, în totalitate, capitolul *Principiile dreptului* din manualul *Teoria generală a dreptului* elaborat de N. Popa). Libertatea individuală nu poate fi înţeleasă ca libertate faţă de lege deci nu poate fi considerată ca liber arbitru. Obligativitatea normei este dictată de finalitatea acesteia şi nu poate afecta scopul general propus. Rolul **ordinii juridice bazate pe valori şi principii** este, în procesul afirmării şi menţinerii ordinii sociale, acela al asigurării echilibrului social, în condiţiile în care în societate se pot manifesta numeroase interese contradictorii. Pentru a pune în valoare organizarea de tip democratic este necesar să aducem în sfera de interes a legislatorului **raţiunile de validitate, eficacitate**

şi eficienţă a regulilor, aspecte care sunt determinante pentru construirea şi pentru concretizarea raţionamentului juridic, în primul rând odată cu formarea regulilor juridice şi niciodată în ultimul rând pentru realizarea dreptului. Societăţile contemporane valorifică de o manieră constructivă (a se vedea A. Toffler, *Şocul viitorului,* Organizaţii: Viitoarea ad-hocraţie), valorile, principiile, teoriile şi experienţa democraţiilor tradiţionale astfel că, în substanţă şi conţinut, societatea contemporană este corespondentul direcţiei realizării şi valorizării *principiilor* democratice. Organizarea societăţii prin intermediul Dreptului se sprijină pe valorile societăţii dintre care *dreptul* recunoaşte unele ca fiind şi valori juridice.

Asigurarea cadrelor legale pentru funcţionarea Statului de Drept, cu respectarea principiilor democratice, **obligă** la: cucerirea numai pe cale legală şi legitimă a puterii publice; organizarea la perioade relativ scurte de alegeri pentru desemnarea exponenţilor puterii publice; alegerile să fie libere şi votul valabil exprimat să fie universal, egal, direct, secret; structurile statului să fie organizate numai pe baza legii; întinderea puterii şi forţa acesteia să fie compensată de durata cât mai scurtă a deţinerii acesteia; izvorul oricărei puteri politice să îşi găsească sursa în voinţa de tip suveran a poporului; să existe şi să funcţioneze mecanisme specifice pentru **autolimitarea puterii statului**; să fie prevăzute şi să fie realizabile garanţiile constituţionale ale separării puterilor publice şi ale protecţiei proprietăţii; construirea structurilor statale în aşa fel încât puterea publică să **circule sub controlul societăţii civile, în special al presei**; în planul realizării libertăţii în societate rolul dreptului se concretizează prin îngrădirea înclinaţiei unor grupuri de a nega altora ceea ce lor nu le place, în neutralizarea acelei *suspiciuni difuze* a autorităţilor politice faţă de grupările nonconformiste şi pentru înlăturarea tuturor barierelor şi a discriminărilor care persistă în calea asigurării şanselor egale de manifestare pentru toţi indivizii; Montesquieu considera că „*Libertatea este dreptul de a face tot ceea ce îngăduie legile; şi dacă un cetăţean ar putea să facă ceea ce ele interzic el nu ar mai avea libertate pentru că şi ceilalţi ar putea să facă la fel*" (a se lectura şi *Democraţia în America* elaborată de Alexis de Tocqueville).

11. Regula juridică şi Norma de Drept

Principalul instrument pentru direcţionarea comportamentelor indivizilor în societate îl constituie regula adică *tiparul, modelul* comportamental. În Societate există numeroase seturi de reguli, dintre care enumerăm ca foarte importante regulile juridice, cutumele, regulile morale, regulile religioase. Aceste **seturi de reguli** sunt transpuse în tipare normative (pozitiv-structurale) respectiv sunt exprimate ca **norme** (reguli formulate cu rigoare ştiinţifică şi construite în structuri specializate – de ex. sistemul de legi) aferente unor idealuri precizate şi scopurilor ce corespund acestora. În societate cunoaştem, conform seturilor de reguli enunţate, următoarele **sisteme şi structuri normative**: sistemul normativ al obiceiurilor, sistemul normelor de morală, sistemul normelor religioase, sistemul de drept – precizăm că spre deosebire de regulă ce este un „comportament repetabil", norma este *elaborată raţional şi structural-formal* fiind un tipar, model pentru comportamentul individului în societate. Structurându-şi propriile interese şi finalităţi şi acordându-le cu idealurile şi scopurile generale şi astfel stabilindu-şi *strategia de acţiuni*, individul stabileşte numeroase şi diverse relaţii sociale. Dinamica activităţilor societăţii este generată de acţiunea indivizilor care au dobândit conştiinţă şi care îşi exprimă voinţa – voinţa şi interesul în drept se construiesc pe baza conştiinţei juridice în **coroborare** cu reperele *conştiinţei generale a colectivităţii (societăţii)* – a se vedea capitolul Dreptul în Sistemul normativ social din lucrarea Teoria generală a dreptului elaborată de N. Popa.

Comandamentul juridic este un *program* de comportament în realizarea idealurilor şi scopurilor precizate şi intervine pentru apărarea efectivă a societăţii şi implică *exigibilitatea* cu scopul preveniri ori combaterii comportamentelor care se abat sau care depăşesc tiparul normativ - *legis virtus haec est: imperare, vetare, permitere, punire* (forţa legii constă în: a ordona, a interzice, a permite, a sancţiona). Domeniul de aplicare al normelor juridice este delimitat spre deosebire de vocaţia aplicării celorlalte sisteme normative ori seturi de reguli, sfere permanent dinamice şi reglabile.

Sistemul de Drept dispune de norme care sunt construite pornind de la regulă şi care, exprimând şi ilustrând *pozitivitatea* au trăsături (caracteristici) care le conferă identitate, raţionalitate, echilibru logic, sistemicitate, exigibilitate, imperativitate. *Norma juridică* se construieşte şi exprimă *pretenţiile şi exigenţele societăţii* pentru conduita membrilor săi, cât priveşte anumite categorii de relaţii din societate. Norma juridică este, în fapt, un instrument pentru realizarea organizării societăţii, în sensul idealurilor şi al scopurilor propuse şi declarate.

Norma juridică este acea regulă de comportament, formulată pozitiv şi aflată în sistem, care exprimă interesul general şi care are forţă imperativă, utilizată numai cu scopul asigurării ordinii echitabile şi justiţiei în societate, conform idealurilor, valorilor şi scopurilor precizate, în considerarea cărora, la nevoie, se poate recurge la forţa de constrângere special organizată de stat.

11.1. Caracterele normei de drept sunt: generalitatea, impersonalitatea, abstractizarea, tipizarea, intersubiectivitatea, obligativitatea.

Generalitatea conferă normei de drept aptitudinea de a exprima un comportament repetabil în **puterea conştiinţei colective**, normă constituită ca model comportamental (*Jura non singulae personas sed generaliter consituuntur* – Dreptul nu se rânduieşte pentru fiecare ci pentru toţi). Sub un anumit aspect *norma* are „puterea" cutumelor.

Impersonalitatea indică faptul că normele juridice *nu se adresează niciodată* unui anume individ – acestea se adresează individului privit *in abstracto*; Abstractizarea este şi metoda juridico - logică care exprimă, sub aspect metodologic, calea abstractizării, respectiv parcursul (înțeles ca circuit) *particular – general – interpretare – concretizare – particular*. Un aspect este cert: *nici o reglementare nu poate să cuprindă, implicit să ilustreze, totalitatea faptelor, comportamentelor, situaţiilor concrete (particulare) receptate prin determinarea **normei**. Caracterul tipic* indică tiparul comportamental de urmat, puterea de a discerne între ce este „bine",

modelul construit cu trudă ***prin opera legislativă*** numai conform valorilor, tradițiilor, idealurilor și scopurilor care înfrâng finalitățile, individualismul. Nu este în nici un caz vorba despre *egalizarea* comportamentelor și finalităților ci despre asigurarea, într-un cadru – care indică ideea *compromisului* – raportat la valorile și interesul general, a „tuturor posibilităților" *legale și legitime*. Conformitatea cu legile, absolut necesară în societate, indică stabilirea principiilor „a comportamentului universal" fără a se reduce la efectul normelor, respectiv la indicarea ori stabilirea unui sau unor comportamente care, deși repetabile, nu au putere de semnificație colectivă; nu este mai puțin adevărat că individul (totdeauna înțeles ca individ derulând activități sociale) dispune *prin vocație* de APETITUS SOCIETATIS – adică individul este acela care cheamă societatea, care are nevoie de protecție, siguranță și garanții (drepturi și libertăți fundamentale, proprietatea), acestea fiind realizabile exclusiv prin intermediul normelor obiceiului, moralei, religiei, sistemului și structurii de norme de drept. Normativitatea constitutivă pe care am indicat-o și explicat-o, înțeleasă ca cerință individuală, ca dependență chiar, devine explicabilă în sensul eforturilor spre *integrare în sfera valorilor, principiilor și a comportamentelor „echitabile și justificabile"* adică spre variante de comportament care sunt „rezonabile" respectiv *care nu aduc atingere în nici un fel libertăților și drepturilor legal consacrate și recunoscute* – alteritatea și „simțul respectului și al echilibrului" devin, de această dată repere ale comportamentului normativ juridic. Conduita tip este rezultatul „legitimității" și este îndreptată în special pentru *societizarea (intrarea individului în grup) și socializarea individului (derularea comportamentului individual în societate și aprecierea în funcție de status și de rol)*.

Intersubiectivitatea indică alteritatea (alterus = celălalt), dreptul concepând fiecare subiect juridic numai în relație cu ceilalți subiecți ori cu statul; intersubiectivitatea ține de esența dreptului – de *interesul* traiului în societate, implică reciprocitatea, pornind chiar de la normă, respectiv de la *un drept care se află totdeauna în relație cu o obligație* (formula terminologic-juridică este: oricare drept implică o obligație corelativă).

Caracterul obligatoriu al normei este ilustrat de conceptul **IMPERATIVITATE**. În fapt este vorba despre **COMANDAMENTUL JURIDIC** formulat în acord cu valorile consacrate şi declarate de societate în direcţia realizării scopurilor propuse pe baza legitimităţii. Explicarea caracterului obligatoriu al normei juridice nu se rezumă la indicarea *exigibilităţii*, în sensul că forţa de constrângere a statului trebuie să fie alcătuită şi să funcţioneze ca o forţă *eficace şi legitimă*. Caracterul obligatoriu presupune *injonctivitatea* (caracterul de poruncă statală), ceea ce face ca normele juridice să fie irefragabile, adică normele de drept se vor aplica *imediat, continuu şi necondiţionat* – în acest ultim sens indicăm că *nu are importanţă* câte variante sunt ori câte discuţii se poartă *în cadrul lucrărilor pregătitoare ale unui act normativ (dezbaterile parlamentare)*; *odată adoptată legea „toată lumea execută, nimeni nu mai discută"*. De asemenea *obligativitatea normei juridice* este pusă în contradicţie cu *liberul arbitru*, iar interesul general în echilibru cu interesul individual.

Jus publicum exprimă cel mai bine esenţa normelor de drept, respectiv că orice normă juridică este de interes public şi tocmai de aceea aceasta trebuie, înainte de absolut orice, adusă la cunoştinţă întregii societăţi. Nu se poate pretinde un comportament/conduită dacă norma juridică nu este publicată pentru cunoştinţa tuturor persoanelor care alcătuiesc societatea.

Publicitatea normei, şi deci realizarea principiului, are ca fundament juridico-filosofic ideea că *necunoaşterea legii vatămă* - ignoratia juris nocet- este îndeplinită prin *publicarea în jurnalul oficial al statului*. În România acest jurnal oficial specializat este MONITORUL OFICIAL AL ROMÂNIEI. Partea I a acestui jurnal oficial publică actele juridice normative şi de reglementare, respectiv Legi, Decrete, Hotărâri şi alte acte cu putere normativă. Fiecare publicaţie se identifică prin număr serial (a se vedea anul de la prima apariţie şi anul de la noua apariţie) şi data apariţiei, respectiv ziua săptămânii, data calendaristică, luna calendaristică, anul apariţiei.

Intrarea în vigoare a normei de drept

Odată îndeplinit principiul publicităţii norma de drept conţinută de lege intră în vigoare de la ***momentul împlinirii a trei zile de la publicarea în Monitorul Oficial al României***.

În Sistemul juridic al Uniunii Europene, *Jurnalul Oficial este publicat în fiecare zi în unsprezece limbi oficiale ale Uniunii Europene* şi cuprinde două serii conexe, respectiv *seria L (legislaţie) şi seria C (informaţii, comunicări, acte pregătitoare legislative ale Uniunii Europene)*, seria S (supliment) şi de asemenea o anexă. Seriile L şi C ale Jurnalului Oficial sunt disponibile pe site-ul **http://europa.eu.int/eur-lex/en/index.html** (sunt accesibile gratuit timp de 45 de zile după publicare). Există, de asemenea, site-ul EUR-Lex cu următoarele coordonate **http://europa.eu.int/eur-lex/search/searchlif.html** ce conţine versiunea electronică a actelor juridice *în vigoare* publicate în Jurnalul oficial precum şi Repertoarul legislaţiei comunitare în vigoare, cu acces la textul tuturor acestor acte juridice.

Jurisprudenţa curţilor europene respectiv Hotărârile Curţii de Justiţie (cu sediul la Luxemburg) respectă principiul publicităţii prin pronunţarea în Şedinţă publică şi Hotărârile pot fi consultate pe site-ul **http://curia.eu.int/index.html** iar cele mai recente pe site-ul **http://curia.eu.int/jurisp/cgi/bin/form.pl?lang=en**

Actele juridice normative ale Uniunii Europene intră în vigoare (a se vedea Proiectul de Tratat de instituire a unei Constituţii pentru Europa, CONV 850/03) astfel:

- Legile şi Legile-cadru europene se publică în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene şi intră în vigoare *la data prevăzută în textul lor* sau, în absenţa acestuia, *în a douăzecea zi de la publicare.*
- Regulamentele europene şi Deciziile europene, atunci când nu indică destinatarii sau când se adresează tuturor statelor membre, se publică în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene şi intră în vigoare *la data prevăzută în textul lor* sau, în absenţa acesteia, *în a douăzecea zi de la publicare.*

Constituţiei României, *modificată şi completată* prin Legea de revizuire a Constituţiei României nr. 429/2003, publicată în Monitorul

Oficial al României, Partea I, nr. 758 din 29 octombrie 2003, *republicată* de Consiliul Legislativ, în temeiul art 152 din Constituție, cu reactualizarea denumirilor şi dându-se textelor o nouă numerotare (art. 152 a devenit, în forma republicată, art. 156) *în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 767 din 31 octombrie 2003* (Legea de revizuire a Constituţiei României nr. 429/2003, adoptată de Camera Deputaţilor şi de Senat în şedinţele din 18 septembrie 2003 (cu respectarea prevederilor articolului 147 alineatul (1) din Constituţia României şi publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 669 din 22 septembrie 2003) a fost aprobată prin referendumul naţional din 18–19 octombrie 2003, revizuirea devenind astfel definitivă, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 758 din 29 octombrie 2003 şi a intrat în vigoare la data de 29 octombrie 2003, data publicării în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 758 din 29 octombrie 2003 a Hotărârii Curţii Constituţionale nr. 3 din 22 octombrie pentru confirmarea rezultatului referendumului naţional din 18–19 octombrie 2003 privind Legea de revizuire a Constituţiei României. Constituţia României, în forma iniţială, a fost adoptată în şedinţa Adunării Constituante din 21 noiembrie 1991, a fost publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.233 din 21 noiembrie 1991 şi a intrat în vigoare în urma aprobării ei prin referendumul naţional din 8 decembrie 1991) **prevede**:

ARTICOLUL 78 Intrarea în vigoare a legii: «Legea se publică în Monitorul Oficial al României şi intră în vigoare la 3 zile de la data publicării sau la o dată ulterioară prevăzută în textul ei.»

Conform ARTICOLULUI 115 Delegarea legislativă alineatul (5), prima parte: «Ordonanța de urgență intră în vigoare numai după depunerea sa spre dezbatere în procedură de urgență la Camera competentă să fie sesizată şi după publicarea ei în Monitorul Oficial al României.»,

şi conform

ARTICOLULUI 108 Actele Guvernului, alineatul (4): «Hotărârile şi ordonanțele adoptate de Guvern se semnează de primul-ministru, se contrasemnează de miniştrii care au obligaţia punerii lor în executare şi se publică în Monitorul Oficial al României. Nepublicarea atrage inexistenţa hotărârii sau a ordonanţei. Hotărârile care au caracter militar se comunică numai instituțiilor interesate. »

De la momentul publicării normei de drept devine eficace *prezumția juridică absolută* ce indică faptul că nemo censetur ignorare legem, adică nimeni nu poate invoca în apărarea sa *rațiunea* că nu a cunoscut legea.

Codul Callimah reglementa ca o lege să intre în vigoare la trei luni după promulgare.

Deoarece fiecare regulă ce se respectă primeşte şi excepția, să constatăm că *numai în privința intrării în vigoare* a normei de drept pot fi admise două situații ca excepţii: **I.** Necunoaşterea obiectivă datorată *izolării de restul țării a unei părți din teritoriu din cauză de forță majoră*. Este exclusă invocarea „necunoaşterii" prin ignoranță personală ori de tip personal; **II.** Eroarea de drept.

Activitatea normelor juridice

Fiecare normă de drept, odată intrată în vigoare, activează numai pentru viitor şi nedeterminat în timp. Din momentul intrării în vigoare norma devine eficientă *producând efectele juridice prescrise de legiuitor prin norma de drept*. Principiul care guvernează normele în vigoare este ***principiul activității***, fiind consacrat de Constituția României din 2003 care la ARTICOLUL 15 Universalitatea, alineatul (2) enunță: «Legea dispune numai pentru viitor, cu excepția legii penale sau contravenționale mai favorabile.»

Efectele principiului activității normei de drept se concretizează în aplicarea *imediată, directă, continuă şi păstrând mereu aceeaşi forță juridică pe toată durata cât actul juridic normativ este în vigoare*. Se asigură astfel siguranța societății şi a ordinii juridice, securitatea statului de drept şi legalitatea realizării şi aplicării normelor de drept conform valorilor şi idealurilor juridice (a se vedea şi instituția *drepturilor câştigate*; de exemplu analiza realizată de Matei Cantacuzino în Curs de Drept Civil) . Dispozitivul normativ, exprimat în calitate de comandament juridic există şi coordonează activitățile din societate, dirijând acțiunile indivizilor către realizarea echității şi justiției.

Excepțiile de retroactivitate şi de ultraactivitate

În istoria dreptului echitatea şi îndeplinirea funcțiilor dreptului au impus excepții de la aplicarea Principiului activității, excepții cunoscute

şi puse în aplicare de toţi juriştii. Acestea sunt: I. Retroactivitatea; II. Ultraactivitatea.

I. Retroactivitatea constă în faptul că norma juridică *îşi trimite efectele şi înainte de momentul intrării în vigoare*. Excepţia retroactivităţii pe de o parte nu încalcă, ci chiar respectă prevederile constituţionale -Art. 15 (2)- iar pe de altă parte asigură buna funcţionare a sistemului de drept şi realizarea valorilor şi a idealurilor consacrate, recunoscute şi declarate.

Excepţia retroactivităţii se manifestă prin:

a) Interpretarea realizată chiar de către legiuitor, prin norme având caracter *interpretativ* a unor norme aflate deja în vigoare; Legea interpretativă este acea lege care nu reglementează propriu-zis ci care nu face altceva decât să clarifice, pe cale de interpretare, înţelesul normelor iniţiale.

b) *Legea penală şi Legea administrativă mai favorabile (având la bază raţionamentul mitior lex)* pe baza cărora efectele juridice ale normelor mai blânde şi care prevăd sancţiuni mai mici, respectiv care presupun aplicarea unor pedepse mai uşoare, se produc şi pentru trecut, adică înainte de intrarea în vigoare a normelor, respective, de drept.

c) *Retroactivitatea expresă pentru situaţie mai favorabilă*, respectiv producerea de efecte juridice ca urmare a unei normări exprese *numai pentru situaţii mai favorabile subiectelor de drept*. Beneficiul acesta ţine de siguranţa circuitului juridic şi realizarea valorilor societăţii şi a idealurilor de echitate şi justiţie şi eventual poate fi explicat ca echivalent de aplicare a raţionamentului ce derivă de la principiul *mitior lex*.

II. Ultraactivitatea constă în producerea de efecte juridice ale normei de drept *după ieşirea din vigoare formală a normei de drept*. Este, în fapt, situaţia în care se prelungeşte perioada de valabilitate a efectelor juridice, norma fiind numai suportul, legitim, al acestei prelungiri. Echitatea şi justiţia asigură fundamentul excepţiei retroactivităţii şi al efectelor pe care acestea le produce.

Excepţia ultraactivităţii se manifestă prin: *legea penală cu termen.*

Asupra excepţiei ultraactivităţii vom reveni prin explicaţii la dezbaterile din cadrul seminariilor, analize pe care le considerăm absolut necesare şi elocvente.

Modalităţile ieşirii din vigoare a normelor de drept

Durata normei juridice în timp este cuantificată de punctul terminus, respectiv de ieşirea din vigoare a normei. Este important să explicăm că din momentul ieşirii din vigoare norma de drept *nu mai produce efecte juridice.*

Deşi în momentul intrării în vigoare a normei nu există, de principiu, nici un indiciu care să determine ieşirea din vigoare a normei, întrucât legiuitorul nu are în vedere o durată, determinată, după o anumită perioadă de existenţă pot să apară ori să intervină cauze care să producă ieşirea din vigoare a normei de drept.

După cum afirmă profesorul N. Popa: „Nu există un legiuitor universal şi nu există o legislaţie deasupra sau în afara timpului." Existenţa drepturilor naturale confirmă această afirmaţie, iar preceptele ce confirmă libertăţile şi drepturile care afirmă originea în starea de natură sunt formulate şi enunţate de dreptul raţional.

Ieşirea din vigoare a normelor de drept aduce în prim plan eficienţa normelor de drept şi a raţionamentelor juridice şi consacră perioada de vigoare a normelor, exprimată prin capacitatea de a produce continuu şi cu aceeaşi forţă de drept efecte juridice.

Pe baza criteriului importanţei modalităţii lipsirii de efecte de drept, aplicat prin coroborare cu un alt criteriu, respectiv al frecvenţei aplicării, identificăm trei principale modalităţi de ieşire din vigoare a normelor de drept conţinute de actele juridice normative (pentru alte modalităţi a se avea în vedere instituţia delegării legislative şi efectele pe care aceasta le produce; Constituţia României din 2003 prevede la ARTICOLUL 115 Delegarea legislativă, alineatul (3): „Dacă legea de abilitare o cere, ordonanţele se supun aprobării Parlamentului, potrivit procedurii legislative, până la împlinirea termenului de abilitare. Nerespectarea termenului atrage încetarea efectelor ordonanţei.):

I. Abrogarea; II. Ajungerea la termen; III. Desuetudinea.

Abrogarea este modalitatea de ieşire din vigoare care are cea mai mare utilizare, fiind de preferat desuetudinii. Aceasta prezintă certitudine şi asigură astfel circuitul juridic. Datorită caracteristicilor (certitudine, siguranţă) abrogarea este şi modalitatea de ieşire din vigoarea cu cea mai mare importanţă.

Abrogarea constă într-o *nouă manifestare de voinţă a legiuitorului, în privinţa excluderii vechilor norme prin încetarea efectelor acestora pentru viitor şi adoptarea unor noi norme care vor produce efecte noi în drept, altele decât acelea produse până la momentul adoptării noilor norme.*

Manifestarea nouă (mai nouă) de voinţă a legiuitorului are prioritate şi va produce efecte juridice comparativ cu o manifestare mai veche (veche) care este astfel lipsită, pentru viitor, de efectele juridice (efectele pe care norma le-a produs cât timp a fost în vigoare rămân valabile); Lex posterior derogat priori lex – a se vedea şi explicaţiile profesorului Al. Văllimărescu.

În literatura juridică sunt analizate următoarele *forme* ale abrogării:

Abrogarea expresă directă (nova voluntas) şi abrogarea expresă indirectă (voinţa difuză). Acestora li se alătură abrogarea implicită (tacită); Actus contrarius.

În cazul abrogării exprese indirecte şi abrogării implicite revine judecătorului, organului de aplicare (organului administrativ) şi respectiv cetăţeanului misiunea de a constata că norma care exprimă voinţa mai nouă este în vigoare şi deci este în vigoare deoarece este contrară normei mai vechi, ce este abrogată.

Suspendarea aplicării anumitor norme de drept (a se vedea ARTICOLUL 53 Restrângerea exerciţiului unor drepturi sau al unor libertăţi) şi ultraactivitatea numai pentru o anumită perioadă şi pentru anumite efecte).

Republicarea este numai o tehnică juridică şi nu face parte din modalităţile de abrogare deoarece *nu este manifestarea de voinţă a legiuitorului*. O interesantă discuţie doctrinară poate genera o analiză în privinţa separaţiei şi echilibrului puterilor în Stat în ipoteza publicării unor norme noi şi a lipsei de reacţie, respectiv a acceptării tacite (a se vedea şi instituţia iniţiativei legislative conform ARTICOLULUI 74 Iniţiativa legislativă din Constituţia României din 2003).

Ajungerea la termen a normei de drept indică, din chiar momentul intrării în vigoare a normei de drept, de o manieră determinată ori relativ determinată, limitarea determinată a perioadei de activitate a normei juridice.

Astfel de legi (care conţin norme pe termen) sunt Legea experimentală, Actul juridic normativ emis pentru situaţii excepţionale, Legea care are în vedere situaţii de tranziţie ori producerea de efecte numai pentru anumite perioade de timp.

Legile cu termen produc efecte juridice numai pentru perioada de normare indicată, cu excepţia legilor cu termen penale ori anormelor cu termen penale, care ultraactivează de la termenul iniţial indicat (ori relativ indicat) prin textul acestora.

Desuetudinea semnifică faptul că norma juridică nu mai este actuală. Desuetudinea este constatată ca ne-actualitate; în cazul desuetudinii nu intervine propriu-zis un actus contrarius. Poate fi vorba despre uitarea normei ori despre „lăsarea acesteia în nelucrare" datorată anumitor temeiuri.

Ubi cessat ratio legis ibi cessat lex se afirma în Dreptul Roman.

Aplicarea în spaţiu a normei juridice

O altă importantă coordonată pentru ca norma juridică să poată fi aplicată o constituie *spaţiul* pe care norma de drept este activă. Spaţiul pe care se aplică norma completează, cât priveşte mecanismul de aplicare, durata normei de drept.

Conform dispoziţiilor Constituţiei României din 2003, ARTICOLUL 3 alineatul (1) „Teritoriul României este inalienabil." şi de asemenea conform alineatului (2) „ Frontierele ţării sunt consfinţite prin lege organică, cu respectarea principiilor şi a celorlalte norme general admise ale dreptului internaţional."

Principiul teritorialităţii

Aplicarea în spaţiu a normei juridice este guvernată de ***principiul teritorialităţii***, care consacră că orice normă juridică în vigoare este aplicabilă pe întreg teritoriul statului cu excepţia existenţei în chiar textul legii a unor prevederi care să indice aplicarea doar pe anumite părţi din

teritoriu. *Numai* pe teritoriul statal se va aplica legea care provine de la puterea suverană. De exemplu Codul Penal românesc la art. 3. Teritorialitatea legii penale dispune: „Legea penală se aplică infracțiunilor săvârşite pe teritoriul României. " Înţelegerea şi aplicarea principiului teritorialității necesită definirea şi respectiv delimitarea teritoriului.

Definirea teritoriului

În principal teritoriul se defineşte ca teritoriu al Statului, ca spaţiu pe care puterea publică îşi exercită competenţele. În acest sens să constatăm că analiza conţinutului Statului presupune identificarea şi explicarea: a. Teritoriului; b. Populației; c. Puterii de Stat.

Constituţia României din 2003 consacră la ARTICOLUL 1 alineatul (1): „ România este stat naţional, suveran şi independent, unitar şi indivizibil. "

Teritoriul este situat între frontierele statului, aşa cum acestea au fost declarate şi recunoscute de tratate şi convenții în dreptul internațional public.

Definirea teritoriului se realizează pe baza următoarelor coordonate:

a. Solul; b. Apele interioare; c. Marea teritorială; d. Apele pe care se stabileşte frontiera de stat (râuri, fluvii); e. subsolul; f. Coloana de aer aflată deasupra teritoriului.

A se vedea şi articolul IV-4 Domeniul de aplicare teritorială din proiectul de Tratat de instituire a unei Constituţii pentru Europa.

Efecte de extindere pentru aplicarea normei în spaţiu

Prin utilizarea ficţiunii juridice noţiunea de teritoriu cuprinde şi suprafaţa şi spaţiile navelor şi aeronavelor româneşti care au arborat drapelul național. La bordul aeronavelor şi navelor româneşti se aplică legea română, indiferent unde s-ar afla acestea.

De asemenea prin utilizarea ficţiunii juridice noţiunea de teritoriu cuprinde şi sediile misiunilor diplomatice şi consulare ale României în alte ţări precum şi reprezentanţele economice şi turistice ale Statului român deschise pe teritoriul altor state.

Ca urmare a extinderii efectelor aplicării în spaţiu şi în afara teritoriului, de exemplu, Codul penal românesc la art. 5. (1) Realitatea legii penale prevede «Legea penală se aplică infracţiunilor săvârşite în afara teritoriului ţării, contra siguranţei statului român sau contra vieţii unui cetăţean român, ori prin care s-a adus o vătămare gravă integrităţii corporale sau sănătăţii unui cetăţean român, când sunt săvârşite de către un cetăţean străin sau de o persoană fără cetăţenie care nu domiciliază pe teritoriul ţării.»

Aplicarea normei de drept în privința persoanelor

Dreptul este de esenţă socială şi de aceea aplicarea normei de drept are ca principală coordonată aplicarea în privinţa persoanelor. Principiul care guvernează este ***principiul personalităţii*** ce presupune că legea elaborată de puterea de stat se aplică tuturor persoanelor care se află în relaţie politico-juridică cu Statul (***cetăţenii***) ori care dispun de un anumit statut juridic acordat de Stat (cetăţenii străini; apatrizii). Legea se aplică pe teritoriul pe care se exercită suveranitatea şi de aceea toate persoanele care locuiesc ori care se află pe teritoriu (diferenţele privind seturile de drepturi şi obligaţii ce revin fiecărei categorii provin din regimul juridic stabilit de puterea de stat), în principiu trebuie să respecte legea – se vedea, de exemplu, art. 3 din Codul penal românesc.

Se consfinţeşte astfel statutul personal aplicabil conform principiului personalităţii iar în dreptul internaţional privat se aplică *regula **lex personalis*** (a se vedea Legea nr. 105 din 1992 cu privire la reglementarea raporturilor de drept internaţional privat, de exemplu articolele 11 şi 183 şi Legea 637 din 2002 cu privire la reglementarea raporturilor de drept internaţional privat în domeniul insolvenţei).

11.2. Structura normei juridice se analizează pe două coordonate: 1. structura tehnico-legislativă; 2. structura logico-juridică; prima coordonată indică modul *construcției-legislative, respectiv al articolelor, paragrafelor și al legii* şi se vor putea analiza conform exigenţelor de: structură logică, succesiune logică, raţionalitate şi *raționament juridic*. Utilizăm pentru analiză operaţiile din logica

formală şi logica juridică, precum şi din sociologia juridică – în accepţiune tehnică şi operativă. Structura tehnico-legislativă este suprapusă modului structural de prezentare al *articolului* de lege sau /şi *alineatelor (paragrafelor)*; a doua coordonată cuantifică logico-juridic structura normei de drept şi are următoarea alcătuire: *ipoteza, dispozitivul (comandamentul), sancţiunea (pedeapsa juridică).*

Ipoteza indică subiectele de drept, eventual o anumită calitate a acestora; totodată ipoteza descrie *împrejurările, situaţia juridică* în care un comportament anume va produce efecte juridice.

Dispozitivul este comportamentul tip, model, de urmat, conceput, transpus şi descris în calitate de comandament juridic-imperativ. Această coordonată structurală se concretizează ca parte principală a normei care cumulează forţa publică. Modalitatea formulării este descriptivă, asemănătoare, din acest punct de vedere ipotezei, care trebuie expusă minuţios.

Sancţiunea constă în precizarea consecinţelor nefavorabile care intervin şi se impun pentru situaţia nerespectării normei, respectiv a dispozitivului (comandamentului).Sancţiunea se concretizează ca pedeapsă juridică (de drept constituţional, de drept administrativ, de drept financiar, de drept penal, de drept civil, de drept comercial etc). Fiecare sancţiune angrenează instituţia juridică a răspunderii de drept şi trebuie, de principiu, să cumuleze următoarele *condiţii*: cauzarea unui „prejudiciu"; vinovăţia făptuitorului, legătura de cauzalitate între faptă şi rezultatul produs - care activează efectele juridice sancţionatoare. Răspunderea juridică este o instituţie juridică care se bazează pe valorile juridice consacrate şi care ţine cont de principiile generale ale dreptului şi de modul funcţionării acestuia. De o manieră exemplificativă să precizăm că, în drept, există situaţii în care răspunderea se cumulează, fără a se încălca principiul – NON BIS IN IDEM (nu sunt acceptate două ori mai multe sancţiuni pentru aceeaşi faptă); de asemenea există o tipologie a sancţiunilor, astfel că acestea sunt diversificate şi numeroase, fiind greşit a considera că de exemplu privarea de libertate (respectiv pedeapsa cu închisoarea) este „singura" sancţiune de drept.

Capitoul II

IZVOARELE DREPTULUI DREPTURILE ŞI LIBERTĂȚILE DE PRESĂ ŞI IZVOARELE ACESTORA

1. Conceptul de izvor de drept

Pentru a cunoaşte seturile de drepturi şi obligații corelative şi respectiv libertăţile de presă este necesar să identificăm şi să definim conceptul de *izvor de drept*. În literatura de specialitate prin izvor de drept se înțelege *forma de exteriorizare a unui conținut juridic*. Practic regula juridică este exprimată prin Lege, ori prin obiceiurile juridice, ori prin practica judecătorească. Indicând aceste forme de exprimare concretizăm şi modalităţile de exteriorizare respectiv modalităţile de cunoaştere a legii.

Înţelegerea conceptului de izvor de drept presupune distincţia între noţiunile de izvor de drept şi sursă a dreptului, aspect evocat şi de clasificarea în izvoare materiale ale dreptului şi izvoarele formale de drept. Astfel condiţiile sociale, politice, economice, tradiţiile, tipul şi nivelul culturii şi al civilizaţiei configurează dreptul în calitate de sursă şi se constituie ca izvoare materiale ale dreptului în vreme ce izvoarele formale sunt formele concrete de exteriorizare a regulilor juridice precum Legea, Obiceiul juridic, Practica judecătorească, Doctrina juridică, Contractul normativ. Izvoarele dreptului permit cunoaşterea dreptului şi pe cale de consecinţă respectarea şi aplicarea acestuia.

1.1. ***Legea*** *este manifestarea de voință a Legiuitorului (exteriorizată de Parlament în calitate de reprezentant al societăţi investit cu un set de competențe ale Puterii de stat) care indică*

interesul general al societăţii, exprimată de actul juridic normativ, respectiv printr-un act juridic ce produce efecte obligatorii pentru toţi indivizii societăţii. În sistemul juridic românesc şi în întregul sistem juridic romano-germanic **Legea** este **principalul izvor de drept**. Termenul *lege* este folosit atât cu accepţie *stricto sensu* cât şi cu accepţie *lato sensu*: în sens restrâns prin lege se înţelege *Actul juridic normativ al Parlamentului* iar în sens larg prin lege se indică *toate actele juridice care provin de la puterea de stat şi care au efecte obligatorii generale.* Din punct de vedere etimologic termenul lege provine din latinescul *lex, legis*. În sensul şi cu accepţia de astăzi Legea, ca izvor de drept, apare în dreptul roman *ca acord între magistrat şi popor –magistratul* propunea (rogat) *iar poporul putea să accepte* (iubet). Legea romană care a avut cea mai mare influenţă asupra întregului sistem juridic roman a fost Legea celor XII Table. În secolul al XIX-lea, datorită victoriilor revoluţiilor burgheziei şi ca reacţie la puterile discreţionare şi la abuzul de drept, legea revine pe primul loc în sistemul izvoarelor dreptului (în Franţa, formula preferată a burgheziei era <*textele înainte de toate*>). Şi în România secolul al XIX-lea *opera de codificare* constituie momentul decisiv al formulării codurilor şi reglementărilor constituţionale, deci al cristalizării *Sistemului juridic românesc modern*. Opera legislativă a domnitorului Alexandru Ioan Cuza şi a juriştilor români ai acelor vremuri precum şi Constituţia de la 1866 reprezintă şi astăzi fundamentul juridic al societăţii. Activitatea de presă a fost, de asemenea, reglementată atât prin dispoziţiile constituţionale cât şi prin Legea presei.

Dreptul scris (*jus scriptum*) asigură *ordinea de drept, stabilitatea echilibrului în societatea civilă, garantarea libertăţilor şi drepturilor fundamentale ale omului* prin virtuţile exprimate precum: claritate, precizie, publicitate, certitudine. Sistemul actelor normativ-juridice este compus din: *legi, decrete, hotărâri şi ordonanţe ale guvernului, regulamente şi ordine ale ministerelor, decizii şi hotărâri ale organelor administrative locale.*

Legea prezintă următoarele **caractere**: a. are putere normativă; **b.** are competenţe de reglementare *primară şi originară*; **c.** are proceduri aparte de elaborare prevăzute chiar de reglementarea constituţională.

Practic în sistemul de acte juridice normative Legea ocupă locul central, toate celelalte acte juridice publice gravitează în jurul legilor; trebuie să precizăm că, la rândul lor, legile gravitează faţă de Constituţie, *legea fundamentală a unui sistem juridic (lege deasupra legilor).* Etimologic termenul constituţie provine din cuvântul latin *constitutio*, cu semnificaţia de *aşezarea cu temei (fundament).*

1.2. Obiceiul juridic (Cutuma de drept) reprezintă acele reguli de comportament statornicite prin repetarea unor practici în experienţa de viaţă a unor comunităţi. „Legea" socială nedezminţită este aceea că *societatea creează reguli.* Obiceiul precede Sistemului de Drept fiind *cel mai vechi izvor de drept.* Obiceiurile se cristalizează din *obişnuinţe, uzuri, uzanţe, datini, tradiţii.* Obiceiul juridic este astfel exteriorizarea unei convenţii tacite (contract social) între membrii societăţii. *Romanii numeau obiceiul juridic* ***mores majorum*** (moravurile bătrânilor). Cutuma face trimitere la cazuri ce sunt indicate ca *precedente.* Dreptul consuetudinar sau obiceiul juridic s-a constituit ca primă formă a dreptului pozitiv; cutumele reprezintă o practică atât de înrădăcinată (o îndelungată practică socială) încât societatea le percepe ca drept pozitiv. Cu diferite intensităţi dar acoperind toată paleta de comportamente din societate obiceiul juridic a fost indicatorul de eficienţă şi eficacitate a organizării societăţii. În dreptul vechi judecătorul putea să aplice regula indicată de un obicei cunoscut chiar dacă legea nu trimitea expres la acesta; fie părţile invocau obiceiul pe care judecătorul deja îl cunoştea fie una din părţile implicate în proces invoca un obicei pe care cealaltă parte în proces îl contesta iar judecătorul era obligat să recurgă la *inqisitio per turbam* (cercetare prin mulţime). Literatura juridică analizează două condiţii (indicate de teoria romano-canonică) pentru ca un obicei să devină juridic: o condiţie *de natură obiectivă* concretizată într-o practică veche şi îndelungată şi o altă condiţie *de natură subiectivă* indicată ca *opinio necesitatis* deci cu un caracter obligatoriu de unde se poate stabilii sancţiunea juridică. Adagiul latin care evocă şi ilustrează cutuma juridică

şi care asigură interferenţa între obiectiv şi subiectiv se enunţă: *longa diuturna inveterata consuetudo;* primele două dimensiuni trimit la o practică îndelungată şi zilnică şi concretizează caracterul obiectiv iar celelalte două dimensiuni trimit la acea practică care este cunoscută şi acceptată, concretizând caracterul de tip subiectiv, psihologic. Legiuitorul poate valida obiceiul sau poate face trimitere la acesta recunoscându-se astfel autoritatea şi prestigiul obiceiului juridic (G.G. Mironescu, Curs de Encyclopedia Dreptului). Aşa cum observa Lucian Blaga,.ambiţia nemărturisită a oricărui legiuitor este să promulge legi scrise *cu prestigiu de legendă şi cu eficacitate de legi nescrise* (apud N. Popa, Teoria...).

În dreptul românesc obiceiurile şi respectiv cutumele juridice au constituit cel mai important izvor de drept până la momentul adoptării primelor legiuiri româneşti iar odată cu opera de codificare di perioada domnitorului Alexandru Ioan Cuza domeniul de aplicabilitate şi intensitatea cutumelor juridice se diminuează treptat.

În dreptul contemporan rolul obiceiului juridic, respectiv al cutumelor este acceptat dar sunt necesare anumite nuanţări după ramura de drept în care ne situăm şi după indicarea domeniului dreptului public ori a dreptului privat; obiceiul juridic este funcţional pentru dreptul internaţional public, de exemplu ca *uzanţe internaţionale*, în vreme ce pentru dreptul constituţional acesta poate fi întâlnit ca *uz*. În dreptul privat, atât pentru dreptul comercial cât şi pentru dreptul civil se admite obiceiul juridic numai dacă legea a recunoscut ori a făcut trimitere la obicei. Rolul obiceiului este funcţional, în special, pentru *exerciţiul dreptului subiectiv* ca o coordonată de apreciere a exerciţiului licit al unui drept ori a unei libertăţi.

1.3. Practica judecătorească.

Potrivit cu ARTICOLUL 124 **Înfăptuirea justiţiei** din Constituţia României din 2003:

(1) Justiţia se înfăptuieşte în numele legii.

(2) Justiția este unică, imparțială și egală pentru toți.

(3) Judecătorii sunt independenți și se supun numai legii.

Activitatea judecătorească este guvernată de următoarele principii: Judecătorul se pronunță numai pentru cauza pe care o judecă; Judecătorul nu este ținut în nici un fel de propriile sale hotărâri (anterioare) și nici de hotărârile altor judecători care s-au pronunțat în cauze similare.

Rolul jurisprudenței este de aplicare a legi fără ca judecătorul să poată interpreta creator ori să se pronunțe pe cale de reglementare. Judecătorul nu poate să refuze judecarea unei cauze deduse în fața sa pentru soluționare. Spre deosebire de sistemul juridic românesc ce face parte din marele sistem juridic romano-germanic practica judecătorească, înțeleasă ca *precedent judecătoresc,* poate constitui izvor de drept; în sistemul juridic anglo-saxon (de *common law*) judecătorul este sursă creatoare de drept și pronunță decizii cu valoare de reglementare. Speța a cărei soluție are valoare de *precedent judecătoresc* exprimă un raționament juridic cristalizat într-o hotărâre judecătorească ce devine obligatorie pentru instanțele investite pentru cauze similare.

Totalitatea hotărârilor judecătorești pronunțate pentru soluționarea conflictelor din societate de instanțele de toate gradele constituie jurisprudența ori practica judecătorească. Cât privește legislația și jurisprudența presei scrise, audio și audiovizuale, ori a altor mijloace de comunicare publică indicăm în calitate de izvor de drept ***Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului de la Strasbourg***.

1.4. Doctrina juridică reprezintă ansamblul cunoștințelor științifice, ideilor, opiniilor, teoriilor și doctrinelor despre drept. În diferite etape istorice doctrinele au jucat rolul de principal izvor de drept. Dreptul contemporan rezervă doctrinei juridice poziția științifică și influența corespondentă acesteia fără însă a fi considerată izvor de drept în funcție, deci fără a produce efecte juridice.

1.5. Contractul normativ. Contractul reprezintă convenţia intervenită între două sau mai multe persoane prin care se manifestă voinţa şi interesul individuale cu scopul constituirii, modificării ori stingerii unui raport juridic. Conţinutul raportului juridic constă în drepturile şi obligaţiile corelative ce revin în virtutea legii ori prin convenţia părţilor în contract. Obiectul raportului juridic este conduita (comportamentul) fiecărui subiect de drept conform legii şi/sau contractului. În sensul indicat contractul este act juridic individual şi produce efecte juridice numai pentru subiecte de drept determinate (a se vedea definiţia formulată de art. 942 din Codul Civil al României).

Contractul normativ reprezintă o tipologie distinctă întrucât efectele pe care le produce contractul normativ sunt *efecte normative*, deci obligatorii în sens general şi impersonal. Un exemplu de contract normativ îl reprezintă Magna Charta Libertatum de la 1215 din Anglia. În dreptul contemporan aria de aplicare a contractului normativ cuprinde numai dreptul public şi se găseşte în următoarele ramuri de drept: dreptul constituţional unde pentru statele federative contractul normativ este izvor de drept; dreptul muncii şi securităţii sociale pentru contractul colectiv de muncă; dreptul internaţional public în care contractul normativ constituie regula exprimată în forma tratatului, a convenţiei internaţionale. Contractul normativ constituie forma de exprimare a dreptului originar în Dreptul Comunitar European (de ex. Convenţia pentru apărarea Drepturilor Omului şi a Libertăţilor fundamentale, cunoscută şi sub denumirea de Convenţia Europeană a Drepturilor Omului).

2. Izvoarele principale ale dreptului presei

În Dreptul Presei izvoarele de drept sunt atât *actul normativ (Legea)*, ca izvor de drept intern, cât şi *declaraţiile, convenţiile, pactele internaţionale (universale, cu vocaţie universală, cu vocaţie regională)* ca izvoare de drept internaţional, alături de *jurisprudenţa* internaţională în materie.

2.1. Declarația Universală a Drepturilor Omului adoptată de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite prin Rezoluția 217 A (III) la 10 decembrie 1948 prevede la **articolul 19**:

„Orice om are dreptul la libertatea opiniilor și exprimării; acest drept include libertatea de a avea opinii fără imixtiune din afară, precum și libertatea de a căuta, de a primi și de a răspândi informații și idei prin orice mijloace și independent de frontierele de stat."

În directă relație cu articolul 19 indicăm conținutul articolului 18 al Declarației Universale a Drepturilor Omului, în ce privește partea de început a cestuia, respectiv formularea "*Orice om are dreptul la libertatea gândirii*" , întrucât formularea opiniilor ce vor fi exprimate prin orice mijloace se realizează numai prin prelucrare, respectiv prin rațiune, prin gândire.

Preambulul Declarației Universale a Drepturilor Omului afirmă în primul paragraf cu valoare de principiu: „***Considerând** că recunoașterea demnității inerente tuturor membrilor familiei umane și a drepturilor lor egale și inalienabile constituie fundamentul libertății, dreptății și păcii în lume*," și în al treilea paragraf ca raționament de valoare: „***Considerând** că este esențial ca drepturile omului să fie ocrotite de autoritatea legii pentru ca omul să nu fie silit să recurgă, ca soluție extremă, la revoltă împotriva tiraniei și asupririi,*" iar în formula introductivă Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite proclamă „*PREZENTA DECLARAȚIE UNIVERSALĂ A DREPTURILOR OMULUI ca ideal comun spre care trebuie să tindă toate popoarele și toate națiunile, pentru ca toate persoanele și toate organele societății să se străduiască, având această declarație permanent în minte, ca prin învățătură și educație să dezvolte respectul pentru aceste drepturi și libertăți și să asigure prin măsuri progresive, de ordin național și internațional, recunoașterea și aplicarea lor universală și efectivă, atât în sânul popoarelor statelor membre, cât și al celor din teritoriile aflate sub jurisdicția lor.*"

Articolul 30 al DECLARAȚIEI statuează: „*Nici o dispoziție a prezentei declarații nu poate fi interpretată ca implicând pentru*

vreun stat, grupare sau persoană dreptul de a se deda la vreo activitate sau de a săvârşi vreun act îndreptat spre desfiinţarea unor drepturi sau libertăţi enunţate în prezenta declaraţie."

2.2. Convenţia pentru apărarea Drepturilor Omului şi a Libertăţilor fundamentale, elaborată în cadrul CONSILIULUI EUROPEI a fost adoptată la 4 noiembrie 1950 şi a intrat în vigoare, în urma ratificării ori a semnării, la 3 septembrie 1953, *ratificată de România* prin Legea Nr. 30 din 1994 privind ratificarea Convenţiei pentru apărarea drepturilor omului şi a libertăţilor fundamentale şi a protocoalelor adiţionale la această convenţie publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 135 din 31 mai 1994, *modificată* prin Legea Nr. 79 din 6 iunie 1995 privind ratificarea Protocolului 11 la Convenţia pentru apărarea drepturilor omului şi a libertăţilor fundamentale referitor la restructurarea mecanismului de control stabilit prin convenţie, încheiat la Strasbourg la 11 mai 1994 publicată în Monitorul Oficial al României nr. 147 din 13 iulie 1995.

Articolul 10 al CONVENŢIEI consacră:

„1. Orice persoană are dreptul la libertatea de expresie. Acest drept cuprinde libertatea de opinie şi libertatea de a primi sau de a comunica informaţii sau idei fără amestecul autorităţilor publice şi fără considerarea frontierei. Prezentul articol nu împiedică statele să supună întreprinderile de radiodifuziune, de cinema sau de televiziune la un regim de autorizare.

2. Exerciţiul acestor libertăţi ce comportă datorii şi responsabilităţi poate fi supus unor formalităţi, condiţii, restrângeri sau unor sancţiuni prevăzute de lege, care constituie măsuri necesare, într-o societate democratică, pentru securitatea naţională, integritatea teritorială sau securitatea publică, apărarea ordinii şi prevenirea crimei, protecţia sănătăţii sau a moralei, protecţia reputaţiei sau drepturilor altora, pentru a împiedica divulgarea unor informaţii confidenţiale sau pentru a garanta autoritatea şi imparţialitatea puterii judiciare."

În Conferința Domnului Jean-Paul Costa, vicepreşedintele Curții Europene a Drepturilor Omului, ținută la Bucureşti la 23 aprilie 2003 (publicată de BULETINUL CURȚII CONSTITUȚIONALE, nr. 6/ noiembrie 2003), se remarcă deosebita atenție acordată aplicării articolului 10 al Convenției Europene a Drepturilor Omului în jurisprudența Curții, afirmându-se că «Libertatea de exprimare este deosebit de apărată, unii spun chiar „supraapărată", în două ipoteze:

1) Libertatea de exprimare <u>în materie politică</u> (într-adevăr, dezbaterea de idei este indispensabilă şi inerentă democrației, de unde şi ideea că aceste idei pot să comporte critici, chiar virulente)...

2) <u>Libertatea presei</u>

În opinia Curții, aceasta joacă un rol eminent într-un stat de drept, un rol indispensabil de „câine de pază" [hotărârea *Sunday Times (nr. 1) vs. Regatul Unit* din 1979] dar formula este foarte adesea repetată. De aceea, deşi paragraful 2 al articolului 10 notează că exercitarea libertății de exprimare comportă „îndatoriri şi responsabilități", ceea ce explică faptul că aceasta nu este nelimitată, jurisprudența europeană supra-valorizează, în cadrul libertății de exprimare în general, libertatea presei în particular. În numeroase cazuri, Curtea subliniază importanța dezbaterii publice la care presa contribuie... »

Să identificăm relația cu alte articole care se aplică prin coroborare, în ce priveşte *libertățile de opinie şi drepturile de presă*, precizând şi conținutul evocat de enunțul de început al *paragrafului 1. al articolului 9* ce indică: *„Orice persoană are dreptul la libertatea de gândire, de conştiință şi de religie;"*

Articolul 17 al CONVENȚIEI EUROPENE dispune: *„ Nici o dispoziție din prezenta Convenție nu poate fi interpretată ca implicând, pentru un stat, un grup sau un individ, un drept oarecare de a desfăşura o activitate sau de a îndeplini un act ce urmăreşte distrugerea drepturilor sau a libertăților recunoscute de prezenta Convenție sau de a aduce limitări mai ample acestor drepturi şi libertăți decât acelea prevăzute de această Convenție."*

<u>Exercițiul</u> drepturilor şi al libertăților declarate suportă, numai ca excepție şi numai pentru motive apreciate în spiritul Convenției, derogare, conform articolului 15 şi articolului 18, astfel:

Articolul 15 reglementează la: paragraful 1. *„În caz de război sau de alt pericol public ce amenință viața națiunii, orice Înaltă Parte Contractantă poate lua măsuri care derogă de la obligațiile prevăzute de prezenta Convenție, în măsura strictă în care situația o cere și sub condiția ca aceste măsuri să nu fie în contradicție cu alte obligații care decurg din dreptul internațional.";* paragraful 3. precizează, în litera și spiritul convenției: *„Orice Înaltă Parte Contractantă ce exercită acest drept de derogare îl informează pe deplin pe Secretarul general al Consiliului Europei cu privire la măsurile luate și la motivele care l-au determinat. Acesta trebuie, de asemenea, să informeze pe Secretarul general al Consiliului Europei și asupra datei la care aceste măsuri au încetat a fi în vigoare și de la care dispozițiile Convenției devin din nou aplicabile."*

Articolul 15 se interpretează și se aplică prin coroborare cu articolul 18 care prevede: *„Restrângerile care, în termenii prezentei Convenții, sunt aduse respectivelor drepturi și libertăți nu pot fi aplicate decât în scopul pentru care ele au fost prevăzute."*

2.3. Constituția României, modificată și completată prin Legea de revizuire a Constituției României nr. 429/2003, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 758 din 29 octombrie 2003, republicată de Consiliul Legislativ, în temeiul art 152 din Constituție, cu reactualizarea denumirilor și dându-se textelor o nouă numerotare (art. 152 a devenit, în forma republicată, art. 156) în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 767 din 31 octombrie 2003.

Legea de revizuire a Constituției României nr. 429/2003, adoptată de Camera Deputaților și de Senat în ședințele din 18 septembrie 2003 (cu respectarea prevederilor articolului 147 alineatul (1) din Constituția României și publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 669 din 22 septembrie 2003) a fost aprobată prin referendumul național din 18–19 octombrie 2003, revizuirea devenind astfel definitivă, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 758 din 29 octombrie 2003 și a intrat în vigoare la data de 29 octombrie 2003, data publicării în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 758 din 29 octombrie

2003 a Hotărârii Curții Constituționale nr. 3 din 22 octombrie pentru confirmarea rezultatului referendumului național din 18–19 octombrie 2003 privind Legea de revizuire a Constituției României.

Constituția României, *în forma inițială*, a fost adoptată în ședința *Adunării Constituante* din 21 noiembrie 1991, a fost publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.233 din 21 noiembrie 1991 și a intrat în vigoare în urma aprobării ei prin referendumul național din 8 decembrie 1991.

Constituția României din 2003 declară și consacră drepturile și libertățile *cetățenești* a căror sferă de funcționare este în inferență cu sfera drepturilor și libertăților *fundamentale ale omului*. LIBERTĂȚILE DE PRESĂ, ca libertăți de opinie fac parte și sunt înscrise în Titlul II intitulat *Drepturile, libertățile și îndatoririle fundamentale,* Capitolul II intitulat *Drepturile și libertățile fundamentale.* Articolele care, în mod direct, reglementează activitățile de presă sunt: ARTICOLUL 29 **Libertatea conștiinței**, ARTICOLUL 30 **Libertatea de exprimare**, ARTICOLUL 31 **Dreptul la informație**. Întrucât conținutul acestor articole vizează problematica Drepturilor Omului, relația este realizată și accesul la Dreptul Comunitar European și la Dreptul Internațional Public este posibil datorită prevederilor din ARTICOLUL 20 **Tratatele internaționale privind drepturile omului, care enunță**:

„(1) Dispozițiile constituționale privind drepturile și libertățile cetățenilor vor fi interpretate și aplicate în concordanță cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, cu pactele și cu celelalte tratate la care România este parte.

(2) Dacă există neconcordanțe între pactele și tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului, la care România este parte, și legile interne, au prioritate reglementările internaționale, cu excepția cazului în care Constituția sau legile interne conțin dispoziții mai favorabile."

Există, totodată, în cadrul reglementărilor constituționale un articol cu vocație generală dar care are pentru libertățile și drepturile de opinie, de presă importanță deosebită și conduce către conștiința juridică și cristalizarea *bunei credințe* ca adevărată instituție juridică și nu doar ca modalitate de apreciere a comportamentelor. Este vorba

despre ARTICOLUL 57 **Exercitarea drepturilor şi a libertăţilor**, al cărui enunţ este: *„Cetăţenii români, cetăţenii străini şi apatrizii trebuie să-şi exercite drepturile şi libertăţile constituţionale cu bună-credinţă, fără să încalce drepturile şi libertăţile celorlalţi."*

Libertatea conştiinţei este consacrată de ARTICOLUL 29 al Constituţiei României din 2003 şi cât priveşte libertăţile şi drepturile de presă, respectiv circulaţia informaţiei de natură publică în societatea civilă şi, în general, formarea, formularea şi transferul informaţiei, interesează paragrafele (1) şi (2), al căror enunţ consacră:

„(1) Libertatea gândirii şi a opiniilor, precum şi libertatea credinţelor religioase nu pot fi îngrădite sub nici o formă. Nimeni nu poate fi constrâns să adopte o opinie ori să adere la o credinţă religioasă, contrare convingerilor sale.

(2) Libertatea conştiinţei este garantată; ea trebuie să se manifeste în spirit de toleranţă şi de respect reciproc."

Să constatăm că pentru presă, indiferent de forma de manifestare a acesteia, conştiinţa ţine de chiar esenţa presei şi a activităţilor de presă. O componentă a conştiinţei o constituie *gândirea* şi o alta *opiniile*; acestea sunt în fapt „instrumentele de lucru" ale jurnalistului şi ale presei. Formarea şi exprimarea acestora necesită evaluări conştiente, lucide şi prelucrări raţionale, pozitive la care se adaugă contribuţiile componentei psihologice, respectiv seturile de atitudini, trăiri, sentimente, tradiţii.

Libertatea de conştiinţă indică de fapt conţinutul libertăţilor de opinie, acestea fiind rezultatul conştiinţei, înţeleasă atât în calitate de conştiinţă individuală cât şi în calitate de conştiinţă colectivă, fiecare implicând trei ipostaze respectiv cognitivul, comportamentalul, culturalul.

Presa, menirea sa, a fost şi este de a transmite, prin transfer conştiinţă, şi de a forma conştiinţe şi conştiinţă de nivel general, de a se autoregla cu ajutorul conştiinţei; presa este un formator cultural.

ARTICOLUL 30 **Libertatea de exprimare** al Constituţiei din 2003 consfinţeşte:

„(1) Libertatea de exprimare a gândurilor ,a opiniilor sau a credinţelor şi libertatea creaţiilor de orice fel, prin viu grai,

prin scris, prin imagini, prin sunete sau prin alte mijloace de comunicare în public sunt inviolabile.
(2) Cenzura de orice fel este interzisă.
(3) Libertatea presei implică şi libertatea de a înfiinţa publicaţii.
(4) Nici o publicaţie nu poate fi suprimată.
(5) Legea poate impune mijloacelor de comunicare în masă obligaţia de a face publică sursa finanţării.
(6) Libertatea de exprimare nu poate prejudicia demnitatea, onoarea, viaţa particulară a persoanei şi nici dreptul la propria imagine.
(7) Sunt interzise de lege defăimarea ţării şi a naţiunii, îndemnul la război de agresiune, la ură naţională, rasială, de clasă sau religioasă, incitarea la discriminare, la separatism teritorial sau la violenţă publică, precum şi manifestările obscene, contrare bunelor moravuri.
(8) Răspunderea civilă pentru informaţia sau pentru creaţia adusă la cunoştinţă publică revine editorului sau realizatorului, autorului, organizatorului manifestării artistice, proprietarului mijlocului de multiplicare, al postului de radio sau de televiziune, în condiţiile legii. Delictele de presă se stabilesc prin lege."

ARTICOLUL 30 Libertatea de exprimare a fost conceput şi este consacrat ca un articol complex ce cuprinde toate componentele libertăţii de exprimare ori aflate în directă relaţie cu libertatea de exprimare astfel: paragraful (1) indică *inviolabilităţile* şi totodată *sfera creaţiilor şi diversitatea creaţiilor;* paragraful (2) indică *interdicţiile* – aspect confirmat, prin jocul imperativ - permisiv, de paragrafele (3) şi (4); paragraful (5) statuează *îndatoririle*; paragraful (6) indică *limitele exercitării libertăţii*; paragraful (7) stabileşte *sfera de activitate*; paragraful (8) califică *răspunderea juridică şi tipul acesteia*. Deosebit de interesantă şi actuală, pentru chiar activitatea de presă şi pentru stabilirea rolului acesteia în funcţionarea mecanismelor societăţii şi respectiv pentru determinarea punctului de echilibru în asigurarea eficienţei puterii publice şi a eficacităţii puterilor statului, este formularea

de tip enunț reglementativ din finalul paragrafului (8) *Delictele de presă se stabilesc prin lege.* Legiuitorul indică astfel chiar *natura juridică și respectiv tipul de răspundere juridică* aplicabile presei și sugerează scopul presei în societatea democratică și pluralistă. Libertatea de exprimare a gândurilor prin opinii și circulația liberă a informațiilor conferă presei plenitudine de manifestare și capacitatea de a realiza rolul de formator de cultură, civilizație, conștiințe.

ARTICOLUL 31 Dreptul la informație statuează și reglementează astfel:

(1) Dreptul persoanei de a avea acces la orice informație de interes public nu poate fi îngrădit.

(2) Autoritățile publice, potrivit competențelor ce le revin, sunt obligate să asigure informarea corectă a cetățenilor asupra treburilor publice și asupra problemelor de interes personal.

(3) Dreptul la informație nu trebuie să prejudicieze măsurile de protecție a tinerilor sau securitatea națională.

(4) Mijloacele de informare în masă, publice și private, sunt obligate să asigure informarea corectă a opiniei publice.

(5) Serviciile publice de radio și de televiziune sunt autonome. Ele trebuie să garanteze grupurilor sociale și politice importante exercitarea dreptului la antenă. Organizarea acestor servicii și controlul parlamentar asupra activității lor se reglementează prin lege organică.

În primul rând explicăm articolul prezentat atât ca *drept individual la informație* cât și ca *dreptul și obligație corelativă la informare;* prepoziția joacă aici un dublu rol (în latină prepoziția *la* are corespondentul în prepoziția *ad,* cu semnificația de trimitere, direcționare, îndreptarea către un scop). Informația trebuie să circule liber și prin toate mijloacele deoarece se exprimă astfel chiar esența conviețuirii în societate, *alteritatea*, corespondentul comportamental și direcționarea conștientă către idealuri.

În al doilea rând explicăm dreptul la informație în sensul și prin conținutul *serviciului public*, respectiv al îndatoririlor pe care le are puterea de stat de a informa cetățenii cu privire la orice fapt, eveniment,

act, situaţie, comportament, atitudine, etc şi astfel putem numi dreptul la informaţie *factor de socializare*, înţeles din perspectiva cetăţeanului ca *dreptul la a şti*-adnotarea permite trimiterea către informaţia de interes public dar şi către informaţia care vizează individul, şi din perspectiva jurnalismului şi a jurnalistului ca *obligaţie de încunoştiinţare*, concretizată ca *obligaţia de reportofon*.

Paragraful (1) indică *accesibilitatea şi nelimitarea* la informaţia de interes public din perspectiva drepturilor individului, ca cetăţean ce are nevoie de informaţii pentru a cunoaşte societatea în care trăieşte, pentru aşi forma convingeri, pentru a avea atitudini şi a se comporta în acord cu normele morale şi prin respectarea comandamentelor juridice.

Paragraful (2) stabileşte *responsabilităţile* în virtutea obligaţiilor stabilite prin competenţele legale, în sensul indicării legitimării activităţii acestui serviciului public (serviciul public este realizat şi prin *mijloacele de informare în masă private)* pus în serviciul cetăţeanului şi care trebuie să răspundă cerinţelor şi chiar curiozităţii fiecărui individ. Înţelegerea deplină a paragrafului analizat presupune compararea cu paragraful (4) care trimite către un drept de tip colectiv, respectiv către *opinia publică*. Constatăm, şi cu această ocazie, *dualitatea de scop şi de funcţie* a presei care are dreptul, dar în egală măsură, şi obligaţia de a informa cetăţeanul şi opinia publică, de a contribuii la formarea conştiinţelor individuale şi a conştiinţei societăţii.

Este necesar să constatăm că presa şi activităţile de presă se integrează organic în structurile societăţii civile, că presa, deşi este supranumită *a patra putere în stat*, nu are ca menire decât servirea intereselor societăţii civile, că orice încercare ori modalitate de politizare, direcţionare, influenţare, constrângere a presei este sortită eşecului şi că orice atitudine care invocă şi utilizează puterea de a influenţa a presei descalifică pe oricine şi oricând.

3. Istoric al reglementărilor constituţionale

Conştiinţa generatoare a reglementărilor instituţionale, respectiv a constituţiilor româneşti dovedesc grija legiuitorului român, de la 1866, 1923 în a reglementa minuţios activitatea de presă, de a stabilii interdicţia

cenzurii, de a califica răspunderea juridică în domeniul presei ca *delict de presă*. Să ilustrăm prin citarea articolelor referitoare la presă ale constituţiilor româneşti din 1866, 1923, 1938, 1948, 1952, 1965, constatând şi comparând esenţa juridică afirmată prin voinţa legiuitorului de a reglementa cu o anumită semnificaţie şi pentru anumite interese şi scopuri (de tip finalitate):

3.1. Constituţia României din 1866, publicată în Jurnalul Oficial al României, nr. 142 din 1/13 iulie 1866 reglementează în Titlul II intitulat *Despre drepturile românilor*, la articolul 5:

„Românii se bucură de libertatea conştiinţei, de libertatea învăţământului, de libertatea presei, de libertatea întrunirilor."

Mănunchiul de libertăţi sugerează drumul către modernizare al României şi consacră prin puterea constituţională *criteriile* pentru realizarea parcursului democratic al societăţii româneşti din acea etapă.

Articolul 24, poziţionat în acelaşi titlu, consacră şi reglementează minuţios astfel:

„Constituţiunea garantează tuturor libertatea de a comunica şi publica ideile şi opiniile lor prin grai, prin scris şi prin presă, fiecare fiind răspunzător de abuzul acestor libertăţi în cazurile determinate prin codicele penal, care în această privinţă se va revizui şi completa, fără însă a se putea restrânge dreptul în sine, sau a se înfiinţa o lege excepţională.

Delictele de presă sunt judecate de jurii.

Nici cenzura, nici o altă măsură preventivă pentru apariţiunea, vinderea sau distribuirea oricărei publicaţiuni nu se va putea reînfiinţa.

Pentru publicaţiuni de jurnale nu este nevoie de autorizaţiunea prealabilă a autorităţii.

Nici o cauţiune nu se va cere de la ziarişti, scriitori, editori, tipografi şi litografi.

Presa nu va fi supusă niciodată sub regimul avertismentului. Nici un jurnal sau publicaţiune nu vor putea fi suspendate sau suprimate. Autorul este răspunzător pentru scrierile sale, iar în lipsa acestuia sînt răspunzător sau girantul sau editorul.

Veri ce jurnal trebuie să aibă un girant responsabil care să se bucure de drepturile civile şi politice."

Cu uşurinţă se constată atât interesul constituantului de a reglementa activităţile de presă şi de a trasa principiile juridice aplicabile presei, pe care le putem identifica prin *conceptele juridice* ***libertate*** *şi* ***responsabilitate***; este remarcabilă minuţiozitatea în reglementare, *unitatea şi coerenţa.* Este vădită intenţia declarării şi consacrării libertăţilor de conştiinţă şi ca libertăţi de opinie şi ca drepturi şi libertăţi de presă.

Orice mijloace, modalităţi ori practici care angajează cenzura sunt *anulate de drept.* Se conferă astfel garanţiile constituţionale necesare presei pentru organizarea democratică a societăţii româneşti.

3.2. Constituţia României din 1923, publicată în Monitorul oficial al României nr. 282 din 29 martie 1923, continuă atitudinea de tip democratic faţă de presă; astfel chiar de la primul articol al Titlului II intitulat *Despre drepturile românilor* este indicată *libertatea presei*, cuprinsă în mănunchiul de libertăţi, implicit de drepturi, considerate fundamentale, şi care constituie temelia oricărei organizări instituţionale de tip democratic. Constituantul român a acordat preferinţă libertăţilor fundamentale ale omului, atât prin faptul că a poziţionat mănunchiul de libertăţi cetăţeneşti în chiar primul articol al titlului care declară şi consacră drepturile cetăţeneşti fundamentale, ca drepturi fundamentale ale omului, cât şi prin calificarea juridică a libertăţii presei ca fundamentală şi înscrierea acesteia alături de celelalte libertăţi fundamentale. Să precizăm că, şi în acest caz, se realizează distincţia dintre *drept* şi *libertate*, drepturile fiind de natură pozitivă şi atribuite (acordate) cetăţenilor de puterea de stat prin normele constituţionale, în vreme ce libertăţile sunt de esenţă naturală şi îşi trag seva din experienţa societăţii, din tradiţii, atitudini, mentalităţi, cutume. Dacă drepturile sunt bine precizate, delimitate şi reglementate determinat în conţinutul lor, libertăţile nu sunt construite pozitiv de legiuitor (puterea de stat), ele sunt numai *recunoscute şi declarate.* Respectarea libertăţilor fundamentale ale omului constituie prima condiţie pentru a califica un regim politic ca fiind democratic. Libertăţile, spre deosebire

de drepturi, nu suportă nici un fel de limitare a conținutului ori a formelor de exercitare. Restrângerile la care se referă Constituția din 2003 la art. 53 sunt restrângeri ale *exercițiului libertăților* și respectiv al *drepturilor* care *nu afectează* în nici un fel existența și conținutul libertăților și al drepturilor cetățenești fundamentale.

Spre deosebire de Constituția din 1866 reglementarea instituțională prin Constituția din 1923 constituie și pentru domeniul *libertăților și drepturilor de presă* un vizibil progres concretizat de minuțiozitatea reglementării activităților de presă și prin grija ca gândurile și opiniile jurnaliștilor să nu suporte nejustificat imixtiuni de orice natură. Este interesant să analizăm, cel puțin sub aspect declarativ, tipul de drept, respectiv *individual ori colectiv*, pe care l-a avut în vedere legislatorul, la momentul adoptării normelor constituționale; va trebui, de asemenea, să indicăm *obligațiile corelative libertăților și drepturilor de opinie*, pentru a determina subiectele de drept ținute să respecte și să aplice normele constituționale.

Prin articolul 5 al Constituției din 1923 se *recunoaște și declară* :

„Romînii, fără deosebire de origine etnică, de limbă sau de religie, se bucură de libertatea conștiinței, de libertatea învățămîntului, de libertatea presei, de libertatea întrunirilor, de libertatea de asociație și de toate libertățile și drepturile stabilite prin legi."

Libertățile de presă sunt reglementate distinct, cu minuțiozitate, după ce au fost identificate toate aspectele activităților de presă, la articolul 25 și respectiv la articolul 26, astfel:

„25.– Constituția garantează tuturor libertatea de a comunica și publica ideile și opiniile lor prin grai, prin scris și prin presă, fiecare fiind răspunzător de abuzul acestor libertăți în cazurile determinate prin codicele penal, care nici într-un caz nu va putea restrînge dreptul în sine.

Nici o lege excepțională nu se va putea înființa în această materie.

Nici cenzura, nici o altă măsură preventivă pentru apariția, vinderea sau distribuirea oricărei publicații nu se va putea înființa.

Nu este nevoie de autorizația prealabilă a nici unei autorități pentru apariția oricărei publicații.

Nici o cauțiune nu se va cere de la ziariști, scriitori, editori, tipografi și litografi.

Presa nu va fi pusă niciodată sub regimul avertismentelor.

Nici un ziar sau publicație nu va putea fi suspendat sau suprimat.

Orice publicație periodică de orice natură va trebui să aibă un director răspunzător, iar în absența acestuia, un redactor răspunzător. Directorul sau redactorul vor trebui să se bucure de drepturile civile și politice. Numele directorului și numele redactorului vor figura vizibil și permanent în fruntea publicației.

Înainte de apariția publicației periodice, proprietarul ei e obligat a declara și înscrie numele său la tribunalul de comerț.

Sancțiunile acestor dispoziții se vor prevedea prin legi speciale."

Constatăm că nimic din ceea ce indică activitățile de presă și care sunt considerate importante nu a scăpat reglementării constituționale, constituantul român folosind intenționat *tehnica paragrafului* în structurarea articolului (în economia acestuia), atât pentru a distinge fiecare tip de problematică reglementativă, cât și pentru a indica interesul de a reglementa ceea ce a considerat necesar.

Conținutul articolului 26 confirmă cele afirmate și în plus distribuie, pe un spectru deosebit de larg, activitățile, tipurile de publicații, responsabilitățile și răspunderile juridice de presă, astfel:

„26. – În ce privește publicațiile neperiodice, răspunzător de scrierile sale este autorul, în lipsa acestuia editorul; patronul tipografiei răspunde cînd autorul și editorul nu au fost descoperiți.

La publicațiile periodice responsabilitatea o au: autorul, directorul sau redactorul, în ordinea enumerării.

Proprietarul, în toate cazurile, este solidar răspunzător de plata despăgubirilor civile.

Delictele de presă se judecă de jurați, afară de cazurile aici statornicite care se vor judeca de tribunalele ordinare, potrivit dreptului comun:

a) delictele ce s-ar comite împotriva suveranilor țării, principelui moștenitor, membrilor familiei regale și dinastiei, șefilor statelor străine și reprezentanților lor;

b) îndemnurile directe la omor şi rebeliune, în cazurile cînd nu au fost urmate de executare;

c) calomniile, injuriile, difamaţiile aduse particularilor sau funcţionarilor publici, oricare ar fi, atinşi în viaţa lor particulară sau în cinstea lor personală.

Arestul preventiv în materie de presă este interzis."

Nu analizăm acum de ce codificatorul român a interzis *arestul preventiv* în materie de presă şi nici de ce, în acea vreme, viaţa particularilor şi cinstea lor personală şi respectiv viaţa particulară şi cinstea personală a funcţionarilor publici (viaţa publică pentru aceştia suportând reglementare distinctă) erau considerate în mod echivalent. De asemenea nu comentăm aici formularea de la litera b) a paragrafului al patrulea al art. 26 al Constituţiei din 1923. Constatăm numai că regimul juridic procedural şi respectiv substanţial aplicabil, era special pentru cazurile desemnate de paragraful al patrulea al articolului 26..

Şi toate acestea în condiţiile în care articolul 33. enunţă: „- *Toate puterile statului emană de la naţiune, care nu le poate exercita decât numai prin delegaţie şi după principiile şi regulile aşezate în Constituţia de faţă."*

3.3. O privire specială acordăm situaţiilor juridice şi reglementărilor constituţionale statuate prin ***Constituţia din 27 februarie 1938***, publicată în Monitorul oficial al României, partea I, nr. 48 din 27 februarie 1938, care a justificat dictatura regelui Carol al II-lea.

Presa şi activităţile de presă nu mai sunt declarate cu prioritate în calitatea lor de libertăţi de opinie, respectiv de libertăţi şi drepturi fundamentale ale omului iar reglementarea este de tip restrictiv astfel:

„7. – Nu este îngăduit niciunui romîn a propovădui prin viu grai sau în scris schimbarea formei de guvernământ a statului, împărţirea ori distribuirea averii altora, scutirea de impozite, ori lupta de clasă."

La un alt capitol sunt imperativ şi restrictiv reglementate „*libertăţile din care decurg drepturi*"astfel:

„10. – Romînii se bucură de libertatea conştiinţei, de libertatea muncii, de libertatea învăţămîntului, de libertatea presei, de libertatea întrunirilor, de libertatea de asociaţie şi de toate libertăţile din care decurg drepturi, în condiţiile statornicite prin legi."

Această ultimă formulare, de tip pozitiv, încalcă principiul *supremaţiei constituţiei* şi se constituie împotriva oricărei garanţii constituţionale sau legale, deschizând un drum liber, dorit şi trasat prin formulări ce se considerau a fi constituţionale şi legitime.

Şi deoarece nu era suficient, *în calitate de garanţii constituţionale*, într-un articol distribuit către finalul capitolului, sugestiv intitulat *Despre drepturile romînilor*, la art. 22 se impune:

„– Constituţia garantează fiecăruia, în limitele şi condiţiile legii, libertatea de a comunica şi publica ideile şi opiniunile sale, prin grai, prin scris, prin imagini, prin sunete sau prin alte mijloace."

Nu mai exista nimic din reglementarea minuţioasă, atentă, responsabilă, coerentă, clară, precisă, în respectul libertăţilor şi drepturilor general acceptate de societăţile civilizate. Totul este pus la *index* şi toate formulările vizau interzicerile; regula o constituia *interdicţia* iar excepţia era evitată. Totodată constatăm că este interesant amestecul de libertăţi, cu accent pe libertatea muncii.

3.4. Pentru ca *istoria* să nu mai suporte repetarea, să comentăm dispoziţiile impuse prin reglementările constituţiilor populare şi respectiv socialiste, în semnificaţia lor juridică, ce a permis autorităţilor ca una să declame şi altceva să pună în practică.

Constituţia Republicii Populare Române din 13 aprilie 1948, abia în Titlul III, art. 31 se ocupă şi de presă, în sensul impus astfel:

„– Libertatea presei, a cuvîntului, a întrunirilor, mitingurilor, cortegiilor şi manifestaţiilor este garantată.

Exercitarea acestor drepturi este asigurată prin faptul că mijloacele de tipărire, hîrtia şi locurile de întrunire sunt puse la dispoziţia celor ce muncesc."

Urmează Constituţia Republicii Populare Romîne, din 27 septembrie 1952, care „consacră" la capitolul VII nu doar drepturile

dar şi datoriile fundamentale ale cetăţenilor; *cât priveşte libertăţile* nimic sugestiv.

Pentru ilustrare să facem lectura articolul 85 care decidea astfel:

„– În conformitate cu interesele celor ce muncesc şi în vederea întăririi regimului de democraţie populară, cetăţenilor Republicii Populare Romîne li se garantează prin lege:

a) libertatea cuvîntului;

b) libertatea presei;

c) libertatea întrunirilor şi a mitingurilor;

d) libertatea cortegiilor şi à demonstraţiilor de stradă.

Aceste drepturi sunt asigurate punîndu-se la dispoziţia maselor muncitoare şi organizaţiilor lor tipografiile, depozitele de hîrtie, clădirile publice, străzile, mijloacele de comunicaţii şi alte condiţii materiale necesare exercitării acestor drepturi."

De o manieră lapidară, ultima constituţie de tip comunist, respectiv Constituţia Republicii Socialiste România din 21 august 1965, modificată şi republicată la 20 februarie 1980, *indică* la art. 28:

„Cetăţenilor Republicii Socialiste Romînia li se garantează libertatea cuvîntului, a presei, a întrunirilor, a mitingurilor şi a demonstraţiilor."

Afirmaţia este *direcţionată* în sensul precizat de, nu întâmplător, primul paragraf al articolul care urmează astfel:

„Articolul 29. Libertatea cuvântului, presei, întrunirilor, mitingurilor şi demonstraţiilor nu pot fi folosite în scopuri potrivnice orînduirii socialiste şi intereselor celor ce muncesc."

Analiza rapidă efectuată dovedeşte, dacă mai era nevoie, că libertăţile de presă *se constituie ca barometru al organizării democratice a societăţii, ca principal criteriu al aprecierii regimului politic al unui stat.*

3.5. Revoluţia din 1989 şi sistemul juridic al Statului de Drept şi Democratic *au demolat nu doar instituţiile juridice dar şi instituţiile politice şi respectiv mentalităţile care au susţinut dictaturile comuniste. Refacerea sistemelor instituţional şi politic, recunoaşterea, declararea şi consacrarea libertăţilor şi a*

drepturilor fundamentale este astăzi, prin chiar Constituția României din 1993, afirmată ca filozofie juridică și politică. Prioritatea constă în asigurarea sistemelor de garanții interioare Sistemului juridic (garanții juridice: constituționale și legale) și exterioare acestuia, respectiv garanții economice, politice cu ajutorul cărora regimul democratic să poată funcționa. Pentru a considera reglementările Constituției României din 2003 să evocăm articolul 16 al Declarației drepturilor omului și cetățeanului *din Franța în anul 1789 ce preciza că:* „o societate în care garanția drepturilor nu este asigurată, nici separația puterilor determinată, nu are constituție." *J. J. Rousseau a considerat că valoarea drepturilor omului,* ca daruri esențiale ale naturii , *se exprimă și se confirmă numai prin constituție (apud I. Muraru, Protecția constituțională a Libertăților de opinie).*

Valorificând conținutul Declarației Universale a Drepturilor Omului din 1948 și structurând drepturile și libertățile fundamentale în trei mari generații, conform exigențelor firești ale stadiului ce afirmă nivelul de cultură și civilizație, convențiile regionale, *respectiv Convenția europeană din 1950, Convenția panamericană din 1969, Convenția africană din 1981, se constituie ca pilieri ai democrațiilor contemporane.*

Formarea și exprimarea gândurilor și a opiniilor, modul de înțelegere și de reglementare a acestora a condus la formarea a trei mari reguli, indicate de profesorul Ioan Muraru astfel: libertatea de exprimare, interzicerea cenzurii, responsabilitatea juridică. *Libertatea de exprimare în legătură directă cu Libertatea de conștiință (a gândurilor și a opiniilor) și cu Dreptul la informație permite oamenilor să participe la viața politică și culturală a societății, manifestându-și* public *gândurile, opiniile, atitudinile.*

3.5.1. Principiile juridico-filosofice ale Constituției României din 2003

Constituția României din 2003, așa cum a fost revizuită prin Legea de revizuire a Constituției, publicată în Monitorul Oficial al României,

Partea I, nr. 669 din 22 septembrie 2003, consacră un complex de *principii juridice constituționale*, formulate pe baza celor mai reprezentative idei și teorii filosofice și politice concepute și expuse în istoria culturii și civilizației.

În privința organizării instituționale CONSTITUȚIA consacră principiul *Suveranității* la ARTICOLUL 1 **Statul român**, alineat (1) «România este stat național, suveran și independent, unitar și indivizibil.» De asemenea acest principiu este reafirmat de ARTICOLUL 2, **Suveranitatea**:

«(1) Suveranitatea națională aparține poporului român, care o exercită prin organele sale reprezentative, constituite prin alegeri libere, periodice și corecte, precum și prin referendum.

(2) Nici un grup și nici o persoană nu pot exercita suveranitatea în nume propriu.»

Organizarea constituțională a societății românești are ca temei unitatea poporului și egalitatea între cetățeni, temei care este exprimat de principiul *unității poporului și egalității între cetățeni*, declarat de Constituția României la ARTICOLUL 4 **Unitatea poporului și egalitatea între cetățeni**:

«(1) Statul are ca fundament unitatea poporului român și solidaritatea cetățenilor săi.

România este patria comună și indivizibilă a tuturor cetățenilor săi, fără deosebire de rasă, de naționalitate, de origine etnică, de apartenență politică, de avere sau de origine socială.»

Alte principii, aflate în interdependență și fiind deosebit de importante pentru societățile contemporane sunt principiul *statului de drept* și principiul *democrației*. Primul dintre aceste două principii se referă la organizarea instituțională a Statului iar celălalt principiu se referă la regimul politic de guvernare.

Aceste două principii permit realizarea unui alt principiu, cu rol de corolar, principiul *recunoașterii, declarării, apărării și garantării drepturilor și libertăților cetățenilor*, consacrat de ARTICOLUL 1 **Statul român**, alineatul (3):

«România este un stat de drept, democratic și social, în care demnitatea omului, drepturile și libertățile cetățenilor, libera dezvoltare

a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme, în spiritul tradițiilor democratice ale poporului român și idealurilor Revoluției din decembrie 1989, și sunt garantate.»

Același principiu este reafirmat de ARTICOLUL 20 **Tratatele internaționale privind drepturile omului**, alineatul (1): «Dispozițiile constituționale privind drepturile și libertățile cetățenilor vor fi interpretate și aplicate în concordanță cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, cu pactele și cu celelalte tratate la care România este parte.»

Un alt principiu îl constituie *separarea și colaborarea puterilor în stat,* principiu cu rădăcini în istoria organizării statelor moderne, care are următoarea formulare constituțională, prin ARTICOLUL 1 **Statul român**, alineatul (4): « Statul se organizează potrivit principiului separației și echilibrului puterilor – legislativă, executivă și judecătorească – în cadrul democrației constituționale.»

Acest principiu are ca obiect evitarea abuzurilor în dauna drepturilor și libertăților cetățenilor, separația puterii legislative, executive și judecătorească având drept scop ca astfel, datorită regimului de separație, „puterea să oprească puterea". Întrucât separația privește cele trei funcții principale prin care puterea se exercită în stat: funcția legislativă, cea executivă și funcția judecătorească, ele trebuie îndeplinite de autorități diferite, ce colaborează între ele, pentru a evita ruperea însăși a puterii statului care, prin natura ei, nu poate fi decât unică, chiar dacă se manifestă în modalități și forme diferite. (Mihai Constantinescu, Ioan Muraru, Antonie Iorgovan, *Revizuirea Constituției României*)

Principiul *supremației Constituției și obligativitatea legilor* indică concepția normativă conform căreia Constituția se situează pe o poziție supraordonată, generând supralegalitatea constituțională, aplicabilă întreg acestui sistem, astfel încât legea însăși exprimă voința generală numai cu respectarea normei constituționale. La rândul său obligativitatea legii, principiul legalității, organizează și asigură ordinea de drept. (Mihai Constantinescu, Ioan Muraru, Antonie Iorgovan, *Revizuirea Constituției României*)

Textul de la ARTICOLUL 1 **Statul român**, alineatul (5) al Constituției României din 2003 are următoarea formulare: «În România, respectarea Constituției, a supremației sale și a legilor este obligatorie. »

Consacrarea acestor principii constituţionale situează România şi organizarea sa juridică la nivelul societăţilor statelor europene, şi pentru a ilustra aceasta cităm paragrafele al treilea şi al patrulea din preambulul care exprimă considerentele Convenţiei pentru apărarea Drepturilor Omului şi Libertăţilor fundamentale, adoptată la Roma la 4 noiembrie 1950:

«Considerând că scopul Consiliului Europei este acela de a realiza o uniune cât mai strânsă între membrii săi şi că unul dintre mijloacele pentru a atinge acest scop este apărarea şi dezvoltarea drepturilor omului şi a libertăţilor fundamentale,

Reafirmând ataşamentul lor profund faţă de aceste libertăţi fundamentale care constituie temelia înseşi a justiţiei şi a păcii în lume şi a căror menţinere se bazează în mod esenţial, pe de o parte, pe un regim politic cu adevărat democratic, iar pe de altă parte, pe o concepţie comună şi cu un respect comun al drepturilor omului din care acestea decurg,»

Revizuirea Constituţiei şi adoptarea prin Referendum a Constituţiei României din 2003 dovedeşte că naţiunea este a tuturor cetăţenilor (Mihai Constantinescu, Ioan Muraru, Antonie Iorgovan, *Revizuirea Constituţiei României*), şi că nu putem uita că libertatea şi propăşirea fiecăruia depind de libertatea şi propăşirea naţiunii.

Proiectul de Tratat de instituire a unei Constituţii pentru Europa, având în vedere **Uniunea Europeană** în viitoarea sa componenţă, ca o confederaţie a statelor componente, prevede, în mod expres, că Uniunea respectă identitatea naţională a statelor membre.

Caracterul naţional al suveranităţii consacră concepţia suveranităţii populare a lui Jean Jacques Rousseau, în sensul că suveranitatea aparţine cetăţenilor.

Capitolul III

LEGISLAȚIA SPECIALIZATĂ A PRESEI ŞI A COMUNICĂRII PUBLICE

Identificarea şi analizarea *legislației* şi a *jurisprudenței* în domeniul presei nu se reduce la o singură lege ori la numai câteva raționamente formulate de practica judecătorească şi respectiv de teoria juridică. Este necesar să observăm *sistemul juridic românesc* şi să considerăm toate reglementările care se referă la presă, indiferent dacă acestea există în legi care se referă propriu-zis la presă şi activitățile de presă ori dacă sunt reglementări care sunt inserate în legi cu un alt domeniu de reglementare (a se vedea Hotărârea Guvernului României nr. 1.115/2002 privind accesul liber la informația privind mediul). Totodată este necesar să utilizăm termenul *presă* atât cu accepție *stricto sensu*, tipăritură, totalitatea publicațiilor (ziare, reviste etc) cât şi *lato sensu*, totalitatea activităților şi a mijloacelor prin care se asigură circulația informației de interes public ca expresie a libertății de opinie, libertății de exprimare, dreptului la informație. Presa se realizează prin activități de *presă scrisă, presă audio (radio, fonograme, imprimări sonore pe diferite tipuri de suporturi), presă audiovizuală (televiziune, cinematografie* etc.) şi are ca scop comunicarea informației publice şi asigurarea serviciilor recreative şi de divertisment.

Integrarea României în structurile europene vizează implicit domeniul audiovizualului şi constatăm că toate eforturile depuse în ultimii ani, de exemplu asocierea României la Programul de cooperare în domeniul audiovizualului „Eureka Audiovizual" şi la Observatorul Audiovizual European, ori efective în acest moment converg în sensul armonizării legislației şi a jurisprudenței româneşti cu legislația, practicile şi jurisprudența instituțiilor comunităților europene; cadrul juridic european în materie este dat de Directiva 89/552/CEE modificată prin Directiva 97/36/CE, publicate în Jurnalul Oficial al Comunităților Europene, seria L, legislație comunitară în vigoare.

Analizarea legislaţiei implică o bună cunoaştere a jurisprudenţei, a RAŢIONAMENTELOR JURIDICE emise de Curtea Europeană a .Drepturilor Omului şi de către instanţele judecătoreşti româneşti. Înţelegea deplină a acestora se realizează pe baza ***principiilor juridice*** consacrate de cultura şi civilizaţia umană, recunoscute şi declarate prin actele juridice fundamentale privind drepturile omului.

1. Legislaţia presei scrise, a presei audio şi audiovizuale

1.1. Presa ca serviciu public (natura juridică a serviciilor de presă)

Constituţia României din 2003 stabileşte la ARTICOLUL 136 **Proprietatea** că proprietatea este *publică* sau privată. În categoria bunurilor care fac *obiectul exclusiv al proprietăţii publice* constituantul român a indicat şi căile de comunicaţie. La ARTICOLUL 31 **Dreptul la informaţie** serviciile de radio şi de televiziune sunt calificate ca ***Servicii publice***. Constatăm că oricare activitate de presă ori de comunicare a informaţiilor de interes public sunt *de drept public şi vor urma acest regim juridic.*

Legea privind proprietatea publică şi regimul juridic al acesteia nr. 213 din 1998 prevede la Art. 3.

(1) „ Domeniul public este alcătuit din bunurile prevăzute la art. 136 Alin. (3) din Constituţie, din cele stabilite în anexa care face parte integrantă din prezenta lege şi din orice alte bunuri care, potrivit legii sau prin natura lor, sunt de uz sau de interes public şi sunt dobândite de stat sau de unităţile administrativ teritoriale prin modurile prevăzute de lege.

(2) Domeniul public al statului este alcătuit din bunurile prevăzute la art. 136 alin (3) din Constituţie, din cele prevăzute la pct. I din anexă, precum şi din alte bunuri de uz sau de interes public naţional, declarate ca atare prin lege."

Anexa, ce *face parte integrantă din lege*, intitulată „LISTA cuprinzând unele bunuri care alcătuiesc domeniul public al statului şi al

unităților administrativ teritoriale" identifică la punctul numărul 15. „spectrele de frecvență și rețelele de transport și de distribuție de telecomunicații;".

Legea 219/1998 privind regimul concesiunilor, în continuarea reglementărilor constituționale, stabilește la art. 2. alin. (1) că „Bunurile proprietate publică sunt inalienabile. În condițiile legii, ele pot fi date în administrarea regiilor autonome ori instituțiilor publice sau pot fi concesionate ori închiriate." iar la alineatul următor se enumeră *domeniile ale căror activități și servicii publice* pot face obiectul unei concesiuni și constatăm în cadrul *literei f)* *„spectrul de frecvențe și rețelele de transport și de distribuție pentru telecomunicații"*

În domeniul *presei scrise* (al activităților editoriale, al proprietății, al modului de organizare și al structurilor) regimul aplicabil este al *dreptului comun* – pentru fiecare materie vizată, întrucât Legea presei este abrogată conform principiilor și reglementărilor bazate pe Constituția României din 2003 care pune în totală contradicție Legea 3/1974 cu ordinea constituțională instituită prin voința generală a poporului român după Revoluția din 1989 și după adoptarea Constituției din 1991 și a Constituției din 2003 (a se vedea ARTICOLUL 154 **Conflictul temporal de legi**, alineatul (1), al Constituției României din 2003 care dispune: «Legile și toate celelalte acte normative rămân în vigoare, în măsura în care ele nu contravin prezentei Constituții.»); *abrogarea implicită* a Legii presei nr. 3/1974 a fost recunoscută prin mecanismele juridice ale *interpretării dreptului* atât de practica judecătorească cât și de legiuitor, după o perioadă de evaluări, nu de puține ori contradictorii – *a se vedea actele normative prin care legislația regimului juridic și politic totalitar comunist a fost abrogată.* Aspectele indicate și enumerate, cu titlu enunțiativ, *nu schimbă natura juridică a serviciului public* realizat de presa scrisă; este important să fie evitate confuziile între regimul juridic al proprietății în domeniul presei, regimul juridic al constituirii structurilor juridice și tipul acestora, regimul juridic aferent serviciului public, regimul juridic de drept penal, regimul juridic de drept administrativ etc.

De lege ferenda propunem adoptarea urgentă a Legii presei care în respectul Declarațiilor și al Convențiilor referitoare la drepturile

şi libertăţile fundamentale ale omului să reglementeze, de o manieră unitară, toate activităţile de comunicare a informaţiei de interes public prin presa scrisă şi care să permită şi prin reglementarea expresă manifestarea diversităţii tipurilor de presă.

1.2. Legislaţia audiovizualului

În domeniul audiovizualului principala reglementare – dreptul comun în materie – este Legea audiovizualului nr. 504 din 11 iulie 2002 publicată în Monitorul Oficial al României nr. 534 din 22 iulie 2002, modificată. Trebuie precizat că audiovizualul constituie un domeniu distinct de domeniul audio, care *de lege ferenda* necesită reglementare specifică, considerând impactul pe care difuzarea radiofonică o are pentru informarea societăţii. Să constatăm că legislaţia dreptului de autor defineşte *audiovizualul* ca un domeniu distinct şi de aceea reglementarea este specifică.

1.2.1. Articole definiţii şi conţinutul acestora

Legea audiovizualului în vigoare stabileşte la articolul 1. înţelesul termenilor juridici utilizaţi, pentru cuprinsul *acestei legi,* între care menţionăm, după logica ce interesează prezentul curs astfel:

- *Comunicare audiovizuală* – art. 1. litera e) „punerea la dispoziţie publicului, în general, sau unor categorii de public, prin orice mijloace de comunicaţie electronică, de semne, semnale, texte, sunete, informaţii sau mesaje de orice natură, care nu au caracterul unei corespondenţe private;"
- *Program sau Emisiune* – art. 1. litera f) „o comunicare audiovizuală identificabilă, în cadrul unei succesiuni orare a serviciului de programe, prin titlu, conţinut, formă sau autor;"
- *Serviciu de programe* – art. 1. litera d) „ansamblul programelor de radiodifuziune şi televiziune, al emisiunilor şi al celorlalte elemente ale unor servicii specifice, furnizat de un radiodifuzor;"

- *Difuzare* – art. 1. litera a) „transmisia iniţială prin fir sau prin unde radioelectrice, inclusiv prin satelit, în formă codată sau necodată, a serviciilor de programe destinate publicului; difuzarea include şi comunicarea programelor între persoanele fizice sau juridice deţinătoare de licenţă audiovizuală sau aviz de transmisie, în scopul redifuzării către public, fără a cuprinde serviciile de comunicaţii care furnizează informaţii ori alte mesaje pe bază de cerere individuală, cum ar fi: telecopierea, bazele de date electronice şi alte servicii similare;"
- *Radiodifuzor* – art.1. litera c) „persoana fizică sau juridică având responsabilitatea editorială pentru alcătuirea serviciilor de programe destinate recepţionării de către public şi care asigură difuzarea acestora direct sau prin intermediul unui terţ;"

1.2.2. Tipuri de licenţă în domeniul audiovizualului şi efectele juridice pe care le produc

Legea audiovizualului defineşte prin intermediul articolului 1. şi noţiunile de *licenţă audiovizuală* [a se vedea litera n) a art. 1. care stabileşte înţelesul termenului *licenţă audiovizuală*] şi respectiv *licenţă de emisie* [a se vedea litera o) a art. 1. care stabileşte înţelesul termenului *licenţă de emisie*]; pentru ilustrarea corespondenţei între termenii juridici indicaţi şi noţiunile juridice menţionate şi pentru determinarea modului de interpretare şi aplicare a legii, să enunţăm cele două alineate (paragrafe):

- „Art. 1. lit. n) *licenţă audiovizuală* – actul juridic prin care Consiliul Naţional al Audiovizualului acordă unui radiodifuzor aflat în jurisdicţia României dreptul de a difuza, într-o zonă determinată, un anume serviciu de programe;"
- „Art. 1. lit. o) *licenţă de emisie* – actul juridic prin care Ministerul Comunicaţiei şi Tehnologiei informaţiei acordă titularului de licenţă audiovizuală, în condiţiile stabilite de aceasta, dreptul de a utiliza , pentru o perioadă determinată, una sau mai multe frecvenţe radioelectrice, după caz, în conformitate cu licenţa audiovizuală;"

Să constatăm că licenţa de emisie este subsidiară licenţei audiovizuale, mai mult, determină şi configurarea (conformitatea) licenţei de emisie.

Subsidiar Legii audiovizualului, pentru domeniul licenţelor, indicăm următoarele decizii ale Consiliului Naţional al Audiovizualului, adoptate pe baza calităţii de *garant al interesului public şi de autoritate de reglementare în domeniul serviciilor de programe audiovizuale: Decizia nr. 146* din 2 decembrie 2002, privind acordarea licenţei audiovizuale şi eliberarea deciziei de autorizare audiovizuală pentru difuzarea pe cale radioelectrică terestră a serviciilor de programe, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 899 din 11 decembrie 2002, *Decizia nr. 79* din 8 august *2002*, privind cedarea licenţei de emisie pentru comunicaţie audiovizuală pe cale radioelectrică, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 609 din 16 august 2002, *Decizia nr. 147* din 2 decembrie *2002*, privind acordarea licenţei audiovizuale şi eliberarea deciziei de autorizare audiovizuală pentru difuzarea serviciilor de programe prin satelit, publicată în Monitorul Oficial nr. 899 din 11 decembrie 2002, *Decizia nr. 113* din 14 octombrie *2002*, privind procedura de eliberare, modificare şi de retragere a autorizaţiei de retransmisie, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 773 din 24 octombrie 2002.

1.2.3. Consiliul Naţional al Audiovizualului şi competenţele atribuite prin lege acestuia

Reglementarea juridică din sfera audiovizualului generează *competenţele* Consiliului Naţional al Audiovizualului şi respectiv ale Ministerului Comunicaţiei şi Tehnologiei informaţiei şi stabileşte regimul juridic al actelor (manifestărilor de voinţă juridică administrativă) şi activităţilor audiovizuale.

Consiliul Naţional al Audiovizualului este autoritate publică autonomă care lucrează sub controlul parlamentar fiind *garantul interesului public în domeniul comunicării audiovizuale.*

Competenţele Consiliului sunt organizate în patru direcţii:

A – în condiţiile şi cu respectarea Legii audiovizualului şi ***numai în executarea ori în organizarea executării legii*** Consiliul Naţional al Audiovizualului este ***autoritate unică de reglementare în domeniul serviciilor de programe audiovizuale***;

B – lucrează în calitate de *garant al interesului public* în domeniul comunicării audiovizuale;

C – exercită *controlul ulterior* asupra conţinutului programelor oferite publicului de radiodifuzori;

D – *sesizează obligatoriu* autorităţile competente cu privire la apariţia ori existenţa unor practici restrictive de concurenţă, a abuzului de poziţie dominantă, a concentrărilor economice, precum şi a oricăror încălcări ale prevederilor legale în domeniul audiovizualului şi a căror soluţionare nu este de competenţa Consiliului.

1.2.4. Evenimentul de importanţă majoră

În acelaşi sens indicăm şi noţiunea *eveniment de importanţă majoră* definită de lege astfel: „orice eveniment, organizat sau neorganizat, care poate prezenta interes pentru o parte importantă a publicului şi care este cuprins în lista aprobată de Consiliul Naţional al Audiovizualului;"

Definiţia formulată de legiuitor conţine criteriile conform cărora se stabileşte LISTA evenimentelor de importanţă majoră, care obligă la difuzare; să constatăm *lipsa concordanţei şi contradictorialitatea cât priveşte competenţa de a aproba Lista evenimentelor de importanţă majoră* (a se compara Art. 1. lit. m) cu Art. 21, din Legea audiovizualului).

1.2.5. Principii şi Garanţii în materia comunicării audiovizuale

După analiza articolului 1. din Legea 504/2002, pe care îl calificăm ca *articol definiţii*, să identificăm şi să enunţăm câteva din articolele principii şi respectiv *articolele ori reglementările garanţii*

care au scopul de a fundamenta legea şi de a stabilii relaţiile cu principiile recunoscute şi declarate în materie de presă în cuprinsul libertăţilor şi drepturilor fundamentale ale omului, precum şi cu principiile generale ale dreptului.

La art. 4. este consacrat principiul de a recepţiona liber serviciile de programe indicat prin intermediul dreptului oricărei persoane de a recepţiona liber serviciile de programe, la art. 5. se consacră *principiul libertăţii de difuzare*, la art. 6. *principiile libertăţii presei cât priveşte interzicerea cenzurii şi respectiv independenţa editorială.*

- „Art. 4. – Prezenta lege recunoaşte şi garantează dreptul oricărei persoane de a recepţiona liber serviciile de programe de televiziune şi radiodifuziune oferite publicului de către radiodifuzorii aflaţi sub jurisdicţia României şi a statelor membre ale Uniunii Europene:"
- „Art. 5. – (1) Libertatea de difuzare pe teritoriul României a serviciilor de programe televizate şi radiodifuzate ale radiodifuzorilor aflaţi sub jurisdicţia statelor membre ale Uniunii Europene este recunoscută şi garantată prin prezenta lege.
  (2) Opţiunea oricărei persoane cu privire la programele şi serviciile oferite de radiodifuzori sau de distribuitorii de servicii este secretă şi nu poate fi comunicată unui terţ decât cu acordul persoanei respective."

Al doilea alineat al art. 5. consacră principiul secretului opţiunii fiecărei persoane cu privire la receptarea programelor, stabilind şi excepţia.

Pe baza lecturii primul alineat al art. 5. şi analizând conţinutul său prin raportare la regimul juridic stabilit pentru radiodifuzorii aflaţi sub jurisdicţia României remarcăm intenţia legiuitorului de a crea condiţiile propice integrării României cât mai curând posibil în Uniunea Europeană.

- „Art. 6. – (1) Cenzura de orice fel asupra comunicării audiovizuale este interzisă."

Această prevedere trebuie interpretată în coroborare cu alineatul (2) al ARTICOLULUI 30 **Libertatea de exprimare** din Constituţia

României din 2003: „Cenzura de orice fel este interzisă”, întrucât face aplicarea specializată a reglementării constituționale.

În litera și spiritul Constituției României din 2003, în *Legea audiovizualului* sunt prevăzute și numeroase *garanții legale* pentru realizarea principiilor comunicării publice. Acordăm atenție în special garanțiilor în privința *educării publicului* și respectiv *liberei formări a opiniilor*.

De asemenea *protecția minorilor în cadrul serviciilor de programe* constituie o importantă garanție legală, fiind prevăzută la Art. 39 din Legea 504/2002 și reiterată prin Decizia nr. 78 din 8 august 2002 privind protecția minorilor în cadrul serviciilor de programe, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 609 din16 august 2002.

1.2.6. Consacrarea juridică a independenței editoriale

Independența editorială este consacrată ca principiu de alin. (2) al art. 6. atât prin *recunoașterea* principiului cât și prin *garantarea* acestuia. Mai mult legislatorul interzice de o manieră expresă și minuțioasă orice fel de ingerințe în conținutul, forma sau modalitățile de prezentare a serviciilor de programe.

1.2.7. Protecția juridică a surselor de informare

Cu scopul vădit de asigurare a libertății de exprimare prin independența editorială și ca o garanție a jurnaliștilor pentru activitatea specifică pe care o desfășoară, art. 7. *consacră* *<u>caracterul confidențial al surselor de informare</u>* și reglementează de o manieră diversificată și minuțioasă astfel:

- „Art. 7. – (1) Caracterul confidențial al surselor de informare utilizate în conceperea sau elaborarea de știri, de emisiuni sau de alte servicii de programe este garantat de prezenta lege.

  (2) Orice jurnalist sau realizator de programe este liber să nu dezvăluie datze de natură să identifice sursa

informaţiilor obţinute în legătură directă cu activitatea sa profesională.

(4) Se consideră date de natură să identifice o sursă următoarele

a) numele şi datele personale, precum şi vocea sau imaginea unei surse;

b) circumstanţele concrete ale obţinerii informaţiilor de către jurnalist;

c) partea nepublicată a informaţiei furnizate de sursă jurnalistului;

d) datele cu caracter personal ale jurnalistului sau radiodifuzorului, legate de activitatea pentru obţinerea informaţiilor difuzate;

(5) Confidenţialitatea surselor de informare obligă, în schimb, la asumarea răspunderii pentru corectitudinea informaţiilor furnizate.

(6) Persoanele care, prin efectul relaţiilor lor profesionale cu jurnaliştii, iau cunoştinţă de informaţii de natură să identifice o sursă, prin colectarea, tratarea editorială sau publicarea acestor informaţii, beneficiază de aceeaşi protecţie ca jurnaliştii.

(7) Dezvăluirea unei surse de informare poate fi dispusă de instanţele judecătoreşti numai dacă aceasta este necesară pentru apărarea siguranţei naţionale sau a ordinii publice, precum şi în măsura în care această dezvăluire este necesară pentru soluţionarea cauzei aflate în faţa instanţei judecătoreşti, atunci când:

a) nu există sau au fost epuizate măsuri alternative la divulgare cu efect similar;

b) interesul legitim al divulgării depăşeşte interesul legitim al nedivulgării.

Articolul 7. al Legii audiovizualului se constituie ca sistem, unitar, atât prin cuprinderea tuturor problematicilor privind confidenţialitatea surselor, respectiv principiul – alin (1), libertatea de a invoca principiul

– alin. (2), identificarea datelor şi a circumstanţelor capabile să identifice o sursă – alin.(3), persoanele care beneficiază de protecţia juridică prin aplicarea principiului – alin. (5), conştientizarea corectitudinii informaţiilor furnizate şi răspunderea asumată – alin. (4), limitele exercitării drepturilor şi libertăţilor, instituţiile competente să evoçe interesul legitim al divulgării pentru apărarea siguranţei naţionale sau a ordinii publice şi dacă se impune soluţionarea cauzei, aspecte de proceduri judiciare şi de raţionament procedural.

1.2.8. Garantarea siguranţei persoanei jurnalistului şi a sediilor şi localurilor radiodifuzorilor

O *instituţie juridică* ce fiinţează în imediata apropiere a activităţilor materiale jurnalistice este *protecţia jurnaliştilor, a sediilor şi localurilor radiodifuzorilor*. Legiuitorul a considerat necesar şi util să asigure distinct protecţie jurnaliştilor, *in personam*, şi sediilor şi localurilor care aparţin radiodifuzorilor, *in rem*. Firesc, în continuarea analizei, întrebăm ce se întâmplă cu domiciliul jurnalistului şi respectiv care este regimul juridic ori cum se asigură protejarea corespondenţei jurnalistului. Răspunsurile pot fi simple, de principiu, şi anume protecţia juridică se asigură conform dispoziţiilor constituţionale de la art. 27 *Inviolabilitatea domiciliului* şi de la art. 28 *Secretul corespondenţei*. Dezbaterile cu privire la articolele menţionate şi la interpretarea comparativă cu reglementarea din Legea audiovizualului pot sugera specializarea de regim juridic.

➢ *Inviolabilitatea domiciliului*

ARTICOLUL 27

(1) Domiciliul şi reşedinţa sunt inviolabile. Nimeni nu poate pătrunde sau rămâne în domiciliul ori reşedinţa unei persoane fără învoirea acesteia.

(2) De la prevederile alineatului (1) se poate deroga prin lege în următoarele situaţii:

a) executarea unui mandat de arestare sau a unei hotărâri judecătoreşti;
b) înlăturarea unei primejdii privind viaţa, integritatea fizică sau bunurile unei persoane;
c) apărarea securităţii naţionale sau a ordinii publice;
d) prevenirea răspândirii unei epidemii;

(3) Percheziţia se dispune de judecător şi se efectuează în condiţiile şi formele prevăzute de lege.

(4) Percheziţiile în timpul nopţii sunt interzise, în afară de cazul infracţiunilor flagrante.

Este de observat *formularea imperativă*, clară, precisă din alineatul (1) şi derogările de natură limitativă şi restrictivă din alineatele (2), (3), (4).

➢ *Secretul corespondenţei*

ARTICOLUL 28

Secretul scrisorilor, al telegramelor, al altor trimiteri poştale, al convorbirilor telefonice şi al celorlalte mijloace legale de comunicare este inviolabil.

Conţinutul acestui articol este *enumerativ* dovedind grija legiuitorului pentru protecţia juridică a *tuturor formelor şi mijloacelor legale şi legitime de comunicare*. Prin intermediul articolelor 27 şi 28 din Constituţia României din 2003 se pune în sarcina autorităţilor publice un segment de îndatoriri, conforme competenţelor lor, care sunt amplificate şi diversificate prin Legea audiovizualului la articolele 8 şi 9 astfel:

➢ Art. 8. – (1) Autorităţile publice abilitate asigură, la cerere:
a) protecţia jurnaliştilor în cazul în care aceştia sunt supuşi unor presiuni sau ameninţări de natură să împiedice ori să restrângă în mod efectiv libera exercitare a profesiei lor;
b) protecţia sediilor şi a localurilor radiodifuzorilor, în cazul în care acestea sunt supuse unor ameninţări de natură să împiedice sau să afecteze libera desfăşurare a activităţii lor.

(2) Protecţia jurnaliştilor şi a sediilor sau a localurilor radiodifuzorilor, în condiţiile alin. (1), nu trebuie să devină

pretext pentru a împiedica sau a restrânge libera exercitare a profesiunii ori a activității acestora.

- Art. 9. – Desfăşurarea de percheziţii în sediile sau localurile radiodifuzorilor nu trebuie să prejudicieze libera exprimare a jurnaliştilor şi nici nu poate suspenda difuzarea programelor.

Înţelegea completă a protecției acordate jurnaliştilor şi respectiv sediilor şi localurilor radiodifuzorilor presupune şi coroborarea *cu dispozițiile constituționale* ale Articolului 48 Dreptul persoanei vătămate de o autoritate publică şi ale Articolului 47 Dreptul de petiţionare.

1.2. 9. Conținutul comunicării audiovizuale; dreptul exclusiv de difuzare

Interesează, în special, ***dreptul exclusiv de difuzare***, respectiv conţinutul dreptului, natura dreptului, limitele exercitării dreptului, spaţiul (teritoriul) pe care se aplică dreptul.

Art. 21. stabileşte la alin. (1) *condiția de valabilitate* a existenței dreptului astfel: „Evenimentele de importanţă majoră pot fi difuzate în exclusivitate numai dacă difuzarea nu privează o parte importantă a publicului din România de posibilitatea de a le urmării în direct sau în transmisie decalată în cadrul unui serviciu de programe cu acces liber."

Recunoaşterea acestui tip de drept este valabilă şi în situaţia în care evenimentul de importanţă majoră a fost declarat prin *Lista publicată în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene*, căreia până în momentul aderării României la Uniunea Europeană i se acordă complementaritate, astfel:

- Art. 21. – (4) Exercitarea de către radiodifuzorii aflați în jurisdicția României a drepturilor exclusive de difuzare a unor evenimente declarate de un stat membru al Uniunii Europene ca fiind de importanţă majoră şi care sunt cuprinse în lista publicată în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene nu poate priva o parte importantă a publicului din respectivul stat de posibilitatea de a urmării acele evenimente, în direct sau decalat, conform prevederilor stabilite de acel stat membru.

Listele evenimentelor considerate de importanță majoră stabilesc limitele exercitării drepturilor exclusive de difuzare; legitimitatea limitării se află în *natura juridică publică* a comunicării audiovizuale, în concret invocăm ARTICOLUL 31 **Dreptul la informaţie** al Constituţiei României din 2003 care prevede în chiar primul alineat:

➢ (1) Dreptul persoanei de a avea acces la orice informație de interes public nu poate fi îngrădit.

În calitate de *garanție legală*, situată în prelungirea dispoziţiilor constituţionale şi respectiv a dispoziţiilor reglementative, identificăm şi enunţăm Articolul 87 din Legea audiovizualului, ce declară *nule de drept* (nulitate absolută) clauzele contractuale care încalcă Dreptul la informaţie:

➢ Art. 87. – Orice clauze contractuale, indiferent de părţi, care încalcă, în domeniul audiovizualului, dreptul publicului de a primi informaţii de interes public şi libera concurență sunt nule.

1.2.10. Protecția juridică, în materie de presă audiovizuală, a demnității umane şi a dreptului la propria imagine

Menirea jurnaliştilor şi scopul activităţilor jurnalistice sunt indicate nu numai de libertatea de exprimare a opiniilor ci şi de comunicarea informaţiilor şi ideilor *considerate a fi de interes public*. Prin sistemul juridic al declaraţiilor şi convenţiilor internaţionale în privința protecției juridice a libertăţilor şi drepturilor fundamentale ale omului precum şi prin dispoziţiile constituţionale referitoare la drepturile, libertăţile şi îndatoririle fundamentale ale cetăţeanului s-a acordat jurnaliştilor dreptul de a fi comunicatori ai informaţiei de interes public dar s-a determinat şi obligaţia acestora de a nu aduce atingere ori a leza celelalte libertăţi şi drepturi. Atât exercitarea dreptului evocat cât şi îndeplinirea obligației generată de respectarea celorlalte libertăţi şi drepturi se stabilesc pornind de la interpretarea juridică a termenului *interes public* şi de la

stabilirea limitelor – îndreptate către individ (Constituţia României din 2003, Art. 30, alin. (6), pe de o parte, şi către interesul de Stat (Constituţia României din 2003, Art. 30, alin.7), pe de altă parte.

Pentru aplicarea dispoziţiilor constituţionale şi ale Legii audiovizualului nr. 504/2002, respectiv în principal a Art. 3 alin. (1), Art. 10 alin. (3), Art. 17 alin. (1) lit. d) şi Art. 40 , Consiliul Naţional al Audiovizualului a adoptat ***Decizia nr. 80 din 13 august 2002 privind protecția demnității umane şi a dreptului la propria imagine***, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 619 din 21 august 2002, prin care se precizează la Art. 2. că *sunt considerate a fi de interes public justificat orice probleme, fapte sau evenimente locale sau naționale, cu semnificație pentru viața comunității*, sub condiţia ca prin difuzarea acestora să nu se încalce drepturile şi libertăţile fundamentale ale omului şi de asemenea acestea să nu contravină bunelor moravuri. Exercitarea dreptului la informaţie şi respectiv informarea publică nu trebuie să conducă la *satisfacerea oricărui interes* şi nici să satisfacă *orice curiozitate a publicului.*

Respectul demnităţii umane şi a dreptului la propria imagine constituie scopul actului juridic emis de Consiliul Naţional al Audiovizualului.

Protecţia juridică asigurată se referă la:

- Demnitatea umană;
- Dreptul la propria imagine;
- Înregistrările care conţin imagini sau/şi convorbiri ale unei persoane;
- Persoanele acuzate sau cercetate de săvârşirea unei infracţiuni;
- Respectarea vieții private, a vieții de familie, a domiciliului şi a corespondenţei;
- Difuzarea de imagini ale persoanei filmate în locuri private (în propria locuinţă sau în oricare alte locuri private);
- Difuzarea de imagini ale proprietății private;
- Difuzarea de imagini şi sunete înregistrate cu microfoane şi camere de luat vederi ascunse;
- Difuzarea înregistrărilor convorbirilor telefonice sau a corespondenţei, ajunse în posesia radiodifuzorilor.

1.2.11. Dreptul la replică şi Dreptul la rectificare

Un domeniu deosebit de important pentru presă îl constituie raporturile cu cetăţeanul şi prestigiul prezumat şi de aceea prin Legea audiovizualului se consacră, atât substanţial cât şi procedural, *dreptul la replică sau la rectificare* astfel:

> ➢Art. 41. – (1) Orice persoană fizică sau juridică, indiferent de naţionalitate, ale cărei drepturi sau interese legitime, în special reputaţia şi imaginea publică, au fost lezate prin prezentarea de fapte inexacte în cadrul unui program, beneficiază de dreptul la replică sau la rectificare.
>
> (2) Consiliul va adopta procedura necesară exercitării efective a dreptului la replică sau la rectificare, precum şi orice alte măsuri necesare, inclusiv sancţiuni, în vederea garantării dreptului la replică sau la rectificare într-o limită rezonabilă de timp de la primirea cererii solicitantului.
>
> (3) Difuzarea rectificării sau acordarea dreptului la replică nu exclude dreptul persoanei lezate să se adreseze instanţelor judecătoreşti.

Constatăm că la alineatul (2), procedurilor, măsurilor necesare şi respectiv sancţiunilor li se atribuie şi un alt rol, acela de a *garanta* exercitarea dreptului la replică şi la rectificare; subsidiar dar substanţial *timpul*, într-o limită rezonabilă, poate fi luat în considerare pentru existenţa şi exercitarea dreptului respectiv ori poate constitui elementul prin care se dovedeşte că dreptul nu s-a exercitat.

Dreptul la replică sau la rectificare poate fi invocat şi aplicat pentru *situaţiile când au fost lezate* drepturile *oricărei* persoane fizice sau juridice, sau interesele legitime ale acestora; se asigură echilibrul necesar, în această situaţie, între *drepturi* şi *interese legitime. Mai mult legislatorul acordă beneficiu de protecţie reputaţiei, de o parte, şi imaginii publice*, de cealaltă parte, atunci când persoanele fizice ori persoanele juridice au fost lezate prin prezentarea de fapte inexacte în cadrul unui program audiovizual; beneficiul de protecţie acordat de

legiuitor este şi mai evident prin intermediul reglementării statuate de alineatul (3) al articolului 41. astfel: „Difuzarea rectificării sau acordarea dreptului la replică nu exclude dreptul persoanei lezate să se adreseze instanţelor judecătoreşti." Există astfel, pentru situaţiile vizate de articolul 41. al Legii audiovizualului, posibilitatea (facultativă) de a se formula *cerere de chemare în judecată* în faţa instanţei civile ori a instanţei penale, şi marcăm astfel aptitudinea către *cumulul de răspundere juridică* pentru aceeaşi faptă, ceea ce nu înseamnă încălcarea principiului *non bis in idem*. Să precizăm că este vorba fie despre cumularea sancţiunii aplicate în baza Legii audiovizualului cu sancţiunea aplicată în baza Codului Civil fie de cumulul sancţiunilor, pe trei trepte, aplicate în baza Legii audiovizualului, Codului Civil, Codului Penal.

Interpretarea logică şi sistematică converg către punerea accentului pe *informarea obiectivă* a publicului, aşa încât leziunea este inadmisibilă dacă *faptele prezentate în cadrul unui program sunt inexacte*. Să reamintim că la articolul 3. alineatul (2) al Legii audiovizualului se reglementează **imperativ**: „Toţi radiodifuzorii au obligaţia să asigure informarea obiectivă a publicului prin prezentarea corectă a faptelor şi evenimentelor şi să favorizeze libera formare a opiniilor." Înţelegerea corectă a noţiunii juridice *informare obiectivă* necesită observarea actelor Adunării Parlamentare a Consiliului Europei referitoare la *etica jurnalistică* respectiv **Rezoluţia 1003 din 1993** la care se adaugă **Recomandarea 1215 din 1993**, acte care exprimă aspecte de principiu şi puncte de vedere ce au fost deja acceptate oficial în România prin *Hotărârea Camerei Deputaţilor nr. 25 din 1994* şi prin *Hotărârea Senatului nr. 32 din 1994*, aşa cum acestea formează conştiinţa juridică şi spiritul legii.

Răspunderea juridică pentru încălcarea dispoziţiilor Legii audiovizualului, cât priveşte *conţinutul serviciilor de programe, care sunt alcătuite din programe sau emisiuni, deci şi situaţiile cuprinse de articolul 41*, revine radiodifuzorului, realizatorului sau autorului. Este de competenţa instanţelor judecătoreşti să constate cine va fi răspunzător şi eventual care este gradul de vinovăţie. Tipul de

răspundere este obiectiv, se răspunde pentru fapte (in rem) prin care s-a încălcat *obligația* de informare OBIECTIVĂ a publicului prin prezentarea corectă a faptelor și evenimentelor, obligație înscrisă la ARTICOLUL 31 Dreptul la informație în Constituția României din 2003 și prevăzută de Art. 3. din Legea audiovizualului.

Decizia privind dreptul la replică și la rectificare nr. 114 din 14 octombrie 2002 a Consiliului Național al Audiovizualului, publicată în M.Of. nr. 773/24 octombrie 2002, indică în preambul principiile constituționale și temeiurile legale în domeniul audiovizualului, apoi conform competențelor atribuite de Legea audiovizualului, cât privește dreptul la replică și la rectificare, Consiliul a decis că dreptul la replică *nu poate fi solicitat*, conform art. 2., în următoarele cazuri: pentru judecăți de valoare, în situația în care radiodifuzorii au respectat principiul *audiatur et altera pars* în condiții nediscriminatorii de exprimare în cadrul aceluiași program, în situația în care se solicită replica la replică, în cazul în care radiodifuzorul răspunde acuzațiilor unei persoane, cu condiția să nu afecteze drepturile sau interesele legitime ale unui terț, în cazul unui acord scris încheiat de radiodifuzor cu persoana lezată. Pornind de la principiile juridice, de la reglementarea constituțională și de la prevederile Legii audiovizualului, așa cum acestea au configurat dreptul la replică și la rectificare constatăm că legiuitorul nu distinge între situațiile când dreptul la replică poate fi acordat și situațiile când nu poate fi acordat, astfel că prin aplicarea principiului *ubi lex non distinguit nec nos distinguere debemus* apreciem că articolul 2. al Deciziei 114 din 14 octombrie 2002 adoptate de membrii Consiliului Național al Audiovizualului constituie raționamente de valoare pentru a aprecia, în regimul dreptului administrativ și respectiv al audiovizualului, dacă la sesizarea adresată Consiliului Național al Audiovizualului de cel lezat și după parcurgerea etapei procedurale inițiale, se va da câștig de cauză celui lezat ori radiodifuzorului. De asemenea interdicția stabilită la art.2. este valabilă numai pentru solicitarea adresată unui radiodifuzor ori pentru sesizarea Consiliului Național al Audiovizualului. Dacă persoana fizică sau juridică se va adresa *instanței de judecată* aceasta nu va putea refuza judecata deoarece conform enunțului de tip afirmativ, nediscriminatoriu și nelimitativ de la art. 41. alin. (1) „Orice

persoană fizică sau juridică, indiferent de naționalitate, ale cărei drepturi sau interese legitime, în special reputația și imaginea publică, au fost lezate prin prezentarea de fapte inexacte în cadrul unui program, beneficiază de dreptul la replică sau la rectificare."

Procedura exercitării dreptului la replică acordată expres de Legea audiovizualului în competența *garantului interesului public* Consiliul Național al Audiovizualului cuprinde două etape procedurale, la care se poate adăuga solicitarea accesului la revizionarea sau reaudierea programului audiovizual respectiv.

1.2.12.Publicitatea ca activitate protejată juridic pe temeiul interesului public

Legea nr. 148 din 26 iulie 2000, privind publicitatea, promulgată prin Decretul nr. 327 din 26 iulie 2000, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 359 din 2 august 2000 asigură cadrul juridic transferului informației care are conținut, mesaj și scop publicitar, oricare ar fi mijlocul de comunicare cu ajutorul căruia circulă informația.

În materie de publicitate, în temeiul ARTICOLULUI 31 **Dreptul la informație** și al ARTICOLULUI 30 *Libertatea de exprimare*, constatăm coroborarea între dispozițiile Legii audiovizualului, dispozițiile Legii privind publicitatea și dispozițiile Legii concurenței nr. 21/1996. Reglementările constituționale și legale sunt aplicabile conținutului materialelor publicitare, mesajelor publicitare ale acestora, scopului materialului publicitar.

Scopul Legii privind publicitatea îl constituie protecția juridică împotriva publicității înșelătoare ori subliminale și a posibilelor consecințe negative ale publicității, precum și stabilirea condițiilor în care este permisă publicitatea comparativă, astfel ca publicitatea și mesajele publicitare să fie decente, corecte și elaborate în spiritul responsabilității sociale (Art. 1. și Art. 5. din Legea nr. 148/2000).

Publicitatea este definită ca orice formă de prezentare a unei activități comerciale, industriale, artizanale sau liber-profesioniste, având ca scop promovarea vânzării de bunuri și servicii, de drepturi și obligații,

difuzată în cadrul programelor de radiodifuziune şi televiziune, transmise pe cale radioelectrică sau prin cablu ori printr-un alt sistem tehnic asimilat acestuia. Constatăm pe de o parte că domeniul de aplicare al Legii privind publicitatea este extins, cuprinzând conţinutul materialelor publicitare şi mesajelor publicitare transmise de acestea, *oricare ar fi mijlocul de comunicare ce face posibil transferul informaţiei* (presă scrisă, presă audio, presă audio-vizuală sau oricare alt tip de presă sau de comunicare publică) şi pe de altă parte că scopul legii nu este limitarea publicităţii ci *protecţia interesului public general, protecţia consumatorului şi protecţia anumitor categorii de persoane* împotriva publicităţii înşelătoare şi/sau subliminale, a publicităţii comparative concurente ne-leală (a se vedea şi Legea 11/1991 privind combaterea concurenţei neloiale), precum şi a consecinţelor negative ale publicităţii. Realizarea scopului enunţat prin textul legii presupune şi interzicerea publicităţii (conform Art. 6 din Legea nr. 148/2000) care: a) este înşelătoare; b) este subliminală; c) prejudiciază respectul pentru demnitatea umană şi morala publică; d) include discriminări bazate pe rasă, sex, limbă, origine, origine socială, identitate etnică sau naţionalitate; e) atentează la convingerile religioase sau politice; f) aduce prejudicii imaginii, onoarei, demnităţii şi vieţii particulare a persoanelor; g) exploatează superstiţiile, credulitatea sau frica persoanelor; h) prejudiciază securitatea persoanelor sau incită la violenţă; i) încurajează un comportament care prejudiciază mediul înconjurător; j)favorizează comercializarea unor bunuri sau servicii care sunt produse ori distribuite contrar prevederilor legale.

Precizăm că *Legea privind publicitatea* reglementează în materia răspunderii juridice şi forma *răspunderii juridice în solidar a autorului, realizatorului de publicitate şi reprezentantul legal al mijlocului de difuzare* <u>*cu persoana care îşi face publicitate*</u>, alături de forma de răspundere juridică ce revine *numai persoanei care îşi face publicitate* şi care nu respectă prevederile legale ori numai persoanei (fizice sau juridice) ce încalcă dispoziţiile legale ori regulamentare în vigoare.

Scopul legii este considerat ca realizat dacă sunt respectate normele juridice referitoare la dispoziţii speciale privind publicitatea anumitor produse, locul publicităţii, timpii publicităţii, beneficiarii publicităţii.

2. Legislaţia privind informaţia de interes public

2.1. Legea privind liberul acces la informaţiile de interes public

Exercitarea drepturilor şi libertăţilor de opinie recunoscute şi înscrise în Constituţia României din 2003 se bazează şi pe alte reglementări juridice, care aduc în sfera de interes a presei atât Libertatea de exprimare şi Libertatea conştiinţei cât şi alte libertăţi şi drepturi referitor la comunicarea publică. Astfel având ca fundament **Dreptul la informaţie** înscris la ARTICOLUL 31 Dreptul la informaţie din Constituţia României din 2003, Parlamentul României a adoptat ***Legea privind liberul acces la informaţiile de interes public nr 544/2001*** publicată în Monitorul Oficial al României nr. 663 din 23 octombrie 2001. La Art. 1. al legii se indică:

➢ Art. 1. – Accesul liber şi neîngrădit al persoanei la orice informaţii de interes public, definite astfel prin prezenta lege, constituie unul dintre principiile fundamentale ale relaţiilor dintre persoane şi autorităţile publice, în conformitate cu Constituţia României şi cu documentele internaţionale ratificate de Parlamentul României.

Principiul consacrat la art. 1. este completat de conţinutul reglementării de la art. 3. astfel:

➢ Art. 3. – Asigurarea de către autorităţile şi instituţiile publice a accesului la informaţiile de interes public se face din oficiu sau la cerere, prin intermediul compartimentului pentru relaţii publice sau al persoanei desemnate în acest scop.

Legea privind liberul acces la informaţiile de interes public *defineşte termenii utilizaţi în cuprinsul legii şi noţiunile juridice corespunzătoare*:

➢ Art.2. – În sensul prezentei legi:

a) prin *autoritate* sau *instituţie publică* se înţelege orice autoritate sau instituţie publică, precum şi orice regie

autonomă care utilizează resurse financiare publice şi care îşi desfăşoară activitatea pe teritoriul României, potrivit Constituţiei;

b) prin *informaţie de interes public* se înţelege orice informaţie care priveşte activităţile sau rezultă din activităţile unei autorităţi publice sau instituţii publice, indiferent de suportul ori de forma sau de modul de exprimare a informaţiei;

c) prin *informaţie cu privire la datele personale* se înţelege orice informaţie privind o persoană fizică identificată sau identificabilă.

Legea 544/2001 are în vedere un registru larg de informaţii de interes public iar în determinarea acestuia este necesar să fie observate şi aplicate, *prin coroborare*, dispoziţiile Legii nr. 677/2001 cu privire la prelucrarea datelor cu caracter personal şi astfel a se constata care sunt „informaţiile de interes public" şi care sunt „informaţiile cu privire la datele personale" şi respectiv care este regimul juridic pentru fiecare tip de informaţii.

Accesul liber la informaţiile de interes public este reglementat atât ca *drept individual* care revine *oricărei persoane*, cât şi ca *drept colectiv* atribuit *mijloacelor de informare în masă*.

Sintagma „orice persoană" utilizată de legiuitor extinde sfera de aplicare a legii cât priveşte aplicarea asupra persoanelor, pornind de la cetăţeni şi ajungând la orice persoană, prin armonizarea cu legislaţia internaţională, în principal comunitar europeană:

➢ „Art. 6. – (1) Orice persoană are dreptul să solicite şi să obţină de la autorităţile şi instituţiile publice, în condiţiile prezentei legi, informaţiile de interes public.

(2) Autorităţile şi instituţiile publice sunt obligate să asigure persoanelor, la cererea acestora, informaţiile de interes public solicitate în scris sau verbal."

Sfera informaţiilor publice este amplificată prin prevederile art. 13. şi art 14. astfel:

➢ Art. 13. – Informațiile care favorizează sau ascund încălcarea legii de către o autoritate sau o instituție publică nu pot fi incluse în categoria informațiilor clasificate și constituie informații de interes public.

➢ Art. 14. – (1) Informațiile cu privire la datele personale ale cetățeanului pot deveni informații de interes public numai în măsura în care afectează capacitatea de exercitare a unei funcții publice.

(2) Informațiile publice de interes personal nu pot fi transferate între autoritățile publice decât în temeiul unei obligații legale ori cu acordul prealabil în scris al persoanei care are acces la acele informații potrivit art. 2.

Dacă regula o constituie liberul acces la informațiile de interes public excepția există în cazul informațiilor clasificate conform enumerării de la art. 12. alin. (1), ca excepții în aplicarea acestei legi, prevăzute pentru considerarea unor *rațiuni de ordine publică.*

Legea privind liberul acces la informațiile de interes public *consacră o secțiune distinctă „Dispozițiilor speciale privind accesul mijloacelor de informare în masă la informațiile de interes public"*, unde sunt indicate atât principiile cât și reglementările. Astfel principiul exprimat și concretizat de ARTICOLUL 31 **Dreptul la informație** din Constituția României este reluat și garantat de art. 15. din Legea 544/2001 astfel:

➢ Art. 15. – (1) Accesul mijloacelor de informare în masă la informațiile de interes public este garantat.

(2) Activitatea de culegere și de difuzare a informațiilor de interes public, desfășurată de mijloacele de informare în masă, constituie o concretizare a dreptului cetățenilor de a avea acces la orice informație de interes public.

Exercitarea atributelor conferite de principiul liberei circulații a informației publice și punerea în valoare a Dreptului constituțional al cetățeanului de a beneficia de informația publică atribuie obligații corelative în primul rând pentru autoritățile publice și apoi pentru *mijloacele de informare în masă.* În acest sens presa are *obligația* de a culege și de a difuza informațiile de interes public și *dreptul* de a

cere autorităţilor şi instituţiilor publice astfel de informaţii. Cu scopul furnizării informaţiilor de interes public *la cerere sau din oficiu (art. 3.; a se vedea şi art. 9. al Normelor Metodologice de aplicare a Legii nr. 544/2001 privind liberul acces la informaţiile de interes public)* de către organele de stat legiuitorul a prevăzut:

- Art. 17. – (1) Autorităţile publice au obligaţia să organizeze periodic, de regulă o dată pe lună, conferinţe de presă pentru aducerea la cunoştinţă a informaţiilor de interes public.

  (2) În cadrul conferinţelor de presă autorităţile publice sunt obligate să răspundă cu privire la orice informaţii de interes public.

- Art. 19. – (1) Autorităţile şi instituţiile publice au obligaţia să informeze în timp util mijloacele de informare în masă asupra conferinţelor de presă sau oricăror alte acţiuni publice organizate de acestea.

  (2) Autorităţile şi instituţiile publice nu pot interzice în nici un fel accesul mijloacelor de informare în masă la acţiunile publice organizate de acestea.

  (3) Autorităţile publice care sunt obligate prin legea proprie de organizare şi funcţionare să desfăşoare activităţi specifice în prezenţa publicului sunt obligate să permită accesul presei la acele activităţi, în difuzarea materialelor obţinute de ziarişti urmând să se ţină seama doar de deontologia profesională.

Pentru ca accesul la informaţia de interes public să fie real este necesară prezenţa jurnaliştilor la conferinţele de presă care se face pe bază de acreditare, înţeleasă ca act juridic administrativ emis de autoritatea ori instituţia competentă, conform dispoziţiilor art. 18. din Legea privind liberul acces la informaţiile de interes public:

- Art. 18. – (1) Autorităţile publice au obligaţia să acorde fără discriminare acreditare ziariştilor şi reprezentanţilor mijloacelor de informare în masă.

  (2) Acreditarea se acordă la cerere, în termen de două zile de la înregistrarea acesteia.

(3) Autorităţile publice pot refuza acordarea acreditării sau pot retrage acreditarea unui ziarist numai pentru fapte care împiedică desfăşurarea normală a activităţii autorităţii publice şi care nu privesc opiniile exprimate în presă de respectivul ziarist, în condiţiile şi în limitele legii.

(4) Refuzul acordării acreditării şi retragerea acreditării unui ziarist se comunică în scris şi nu afectează dreptul organismului de presă de a obţine acreditarea pentru un alt ziarist.

Deosebit de importante sunt prevederile art. 20. care în sensul şi cu scopul Libertăţii de exprimare şi pentru a asigura *independenţa editorială impune:*

- Art. 20. – Mijloacele de informare în masă nu au obligaţia să publice informaţiile furnizate de autorităţile sau de instituţiile publice.

Cu scopul eficientei aplicări a legii şi respectiv a bunei organizări a acesteia, la iniţiativa Ministerului Informaţiilor Publice, Guvernul României a elaborat ***Norme Metodologice de aplicare a Legii nr. 544/2001 privind liberul acces la informaţiile de interes public*** publicate în Monitorul Oficial al României Nr. 167 din 8 martie 2002 , care precizează la art. 2. că aplicarea legii se face cu respectarea următoarelor principii: ***principiul transparenţei, principiul aplicării unitare, principiul autonomiei.*** Activitatea de informare şi relaţii publice *poate (normă juridică permisivă)* să fie organizată conform art.4. alin. (1) cu următoarele componente: a)informarea presei; b)informarea publică directă a persoanelor; c)informarea internă a personalului; d)informarea interinstituţională; componentele indicate de literele a) şi b) sunt, potrivit art. 4. alin. (2) *obligatorii.*

Capitolul V al normelor de aplicare se ocupă, ca dispoziţii speciale, cu reglementarea relaţiilor autorităţilor şi instituţiilor publice cu mijloacele de informare în masă, fiind intitulat „ Funcţionarea structurilor responsabile de relaţia cu presa", stabilindu-se competenţele structurilor şi respectiv atribuţiile funcţionarilor publici la art. 29. şi art. 30. În

calitate de garanție legală pentru eficienta funcționare a structurilor administrative și pentru a se evita confuziile ori abuzurile se prevede:

- Art. 28. – Dispozițiile speciale privind accesul mijloacelor de informare în masă la informațiile de interes public, astfel cum sunt prevăzute în Legea nr. 544/2001, se referă în mod explicit la obligațiile autorităților și instituțiilor publice și nu reglementează în nici un fel activitatea mass-media.

2.2. Legea privind protecția informațiilor clasificate

În acord cu pactele și tratatele internaționale la care România este parte (a se vedea în această materie și *Convenția europeană pentru protecția juridică a serviciilor bazate pe acces condiționat și a serviciilor de acces condiționat, adoptată la Strasbourg la 24 ianuarie 2001*) și cu scopul de a distinge de o manieră legală și legitimă între informațiile de interes public și informațiile clasificate, Parlamentul României a adoptat pe 12 aprilie 2002 ***Legea privind protecția informațiilor clasificate nr. 182 din 12 aprilie 2002***, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 248 din 12 aprilie 2002.

*L*egiuitorul reiterează dreptul constituțional la informația de interes public al cetățeanului și precizează scopul reglementării în acord cu exigențele Statului de Drept, stabilind sfera sistemului național de protecție a informațiilor prin indicarea *informațiilor clasificate* și a cazurilor, condițiilor și procedurilor care permit accesul la informațiile clasificate. Pentru a confirma semnificația acestei legi și a reitera principiul accesului liber la informația publică se prevede expres:

- Art. 3. – Nici o prevedere a prezentei legi nu va putea fi interpretată în sensul limitării accesului la informațiile de interes public sau al ignorării Constituției, a Declarației Universale a Drepturilor Omului, a pactelor și a celorlalte tratate la care România este parte, referitoare la dreptul de a primi și a răspândi informații.

Scopul declarat în primul articol al legii îl constituie *protecția informațiilor clasificate și a surselor confidențiale*, protejare care

se realizează prin *sistemul național de protecție a informațiilor*. În acord cu scopul reglementării legiuitorul a stabilit, ca finalități, principalele obiective astfel:

➢ Art. 4. – Principalele obiective ale protecției informațiilor clasificate sunt:
   a) protejarea informațiilor clasificate împotriva acțiunilor de spionaj, compromitere sau acces neautorizat, alterării sau modificării conținutului acestora, precum și împotriva sabotajelor ori distrugerilor neautorizate;
   b) realizarea securității sistemelor informatice și de transmitere a informațiilor clasificate.

În aplicarea Legii privind protecția informațiilor clasificate Guvernul a emis Hotărârea prin care se realizează transmiterea informațiilor clasificate către SRI.

Componentele protecției sunt indicate enumerativ dar nu limitativ la art. 9. al Legii 182/2002: a) protecția juridică; b)protecția prin măsuri procedurale; c) protecția fizică; d) protecția personalului care are acces la informațiile clasificate ori este desemnat să asigure securitatea acestora; e) protecția surselor generatoare de informații.

Scopurile, obiectivele, măsurile se realizează pe baza *standardelor* conform dispozițiilor legale, în sensul indicat de conținutul art. 6. care precizează:

➢ Art. 6. – (1) Standardele naționale de protecție a informațiilor clasificate sunt obligatorii și se stabilesc de către Serviciul Român de Informații numai cu acordul Autorității Naționale de Securitate.
   (2) Standardele la care se referă alin. (1) vor fi în concordanță cu interesul național, precum și cu criteriile și recomandările NATO.
   (3) În cazul unui conflict între normele interne privind protecția informațiilor clasificate și normele NATO, în această materie vor avea prioritate normele NATO.

Secțiunea a 2-a stabilește termenii juridici utilizați în sensul Legii privind protecția informațiilor clasificate, și definește noțiunile juridice,

cu ajutorul cărora se concretizează categoriile şi instituţiile juridice care exprimă conţinutul normativ:

➢Art. 15. – În sensul prezentei legi, următorii termeni se definesc astfel:

a) *informaţii* – orice documente, date, obiecte sau activităţi, indiferent de suport, formă, mod de exprimare sau de punere în circulaţie;

b) *informaţii clasificate* – informaţiile, datele, documentele de interes pentru securitatea naţională, care, datorită nivelurilor de importanţă şi consecinţelor care s-ar produce ca urmare a dezvăluirii sau diseminării neautorizate, trebuie să fie protejate;

c) clasele de secretizare sunt: *secrete de stat şi secrete de serviciu;*

d) *informaţii secrete de stat* – informaţiile care privesc securitatea naţională, prin a căror divulgare se pot prejudicia siguranţa naţională şi apărarea ţării;

e) *informaţii secrete de serviciu* – informaţiile a căror divulgare este de natură să determine prejudicii unei persoane juridice de drept public sau privat;

f) nivelurile de secretizare se atribuie informaţiilor clasificate din clasa secrete de stat şi sunt:

– *strict secret de importanţă deosebită* – informaţiile a căror divulgare neautorizată este de natură să producă daune de o gravitate excepţională securităţii naţionale;

– *strict secrete* – informaţiile a căror divulgare neautorizată este de natură să producă daune grave securităţii naţionale;

– *secrete* – informaţiile a căror divulgare neautorizată este de natură să producă daune securităţii naţionale;

g) *protecţie juridică* – ansamblul normelor constituţionale şi al celorlalte dispoziţii legale în vigoare, care reglementează protejarea informaţiilor clasificate;

h) *protecţie prin măsuri procedurale* – ansamblul reglementărilor prin care emitenţii şi deţinătorii de informaţii clasificate stabilesc măsurile interne de lucru şi de ordine interioară destinate realizării protecţiei informaţiilor;

i) *protecție fizică* – ansamblul activităților de pază, securitate și apărare, prin măsuri și dispozitive de control fizic și prin mijloace tehnice, a informațiilor clasificate;
j) *protecția personalului* – ansamblul verificărilor și măsurilor destinate persoanelor cu atribuții de serviciu în legătură cu informațiile clasificate, spre a preveni și înlătura riscurile de securitate pentru protecția informațiilor clasificate;
k) *certificate de securitate* – documente care atestă verificarea și acreditarea persoanei de a deține, de a avea acces și de a lucra cu informațiile clasificate.

Instituția publică competentă cât privește evidența în materia informațiilor clasificate este, conform art. 21. *Oficiul Registrului Național al Informațiilor Secrete de Stat, aflat în subordinea Guvernului.* Conform art. 21. alin. (2) și Regulamentului de organizare și funcționare:

➢ Art. 21. – (2) Oficiul Registrului Național al Informațiilor Secrete de Stat organizează evidența listelor și a informațiilor din această categorie și a termenelor de menținere în nivelurile de clasificare, a personalului verificat și avizat pentru lucrul cu informațiile secrete de stat, a registrelor de autorizări menționate la art. 10.

Integrarea României în structurile NATO și drumul parcurs pentru integrarea în Uniunea Europeană necesită armonizarea legislației și practicii judecătorești cu principiile juridice, legislația și practica instituțiilor comunitare europene. Atitudinea tuturor instituțiilor *puterii de stat*, în special a Guvernului României este evidentă, în sensul menționat, și prin actele juridice adoptate, de exemplu Hotărârea Guvernului României privind accesul liber la informația privind mediul nr.1.115 din 10 octombrie 2002, publicată în Monitorul Oficial al României Nr. 781 din 28 octombrie 2002. Fiind dată în aplicarea Legii nr. 544/2001, Hotărârea Guvernului nr.1.115/2002 precizează condițiile în care va circula informația publică privind mediul:

➢ Art.1. – Prezenta hotărâre stabilește condițiile în care informațiile privind mediul, deținute de către autoritățile publice,

se pun la dispoziţia publicului cu scopul de a asigura liberul acces şi diseminarea acestor informaţii.

➢ Art. 2. – În înţelesul prezentei hotărâri, termenii şi noţiunile sunt definite după cum urmează:

1. *informaţia privind mediul* – orice informaţie scrisă, vizuală, audio, electronică sau sub orice formă materială privind:

a) starea elementelor de mediu, cum ar fi: aerul şi atmosfera, apa, solul, suprafaţa terestră, peisajul şi ariile naturale, diversitatea biologică şi componentele sale, inclusiv organismele modificate genetic şi interacţiunea dintre aceste elemente;

b) factori, cum ar fi: substanţele, energia, zgomotul, radiaţia, deşeurile şi activităţile ori măsurile, inclusiv măsurile administrative, acordurile de mediu, politicile, legislaţia, planurile şi programele care afectează sau pot afecta elementele de mediu prevăzute la lit. a), analizele cost-beneficiu sau alte analize şi prognoze economice folosite în luarea deciziei de mediu;

c) starea sănătăţii şi siguranţei populaţiei, condiţiile de viaţă, zonele culturale şi construcţiile, modul în care acestea sunt sau pot fi afectate de starea elementelor de mediu şi/sau de factorii, activităţile ori măsurile cuprinse la lit. a) şi b).

2.3. Legislaţia referitoare la protecţia persoanelor în privinţa prelucrării datelor cu caracter personal şi libera circulaţie a acestor date

ARTICOLUL 26, **Viaţa intimă, familială şi privată**, din Constituţia României din 2003 include, deşi nu în mod expres dar în spiritul legii, protecţia juridică a vieţii private a persoanei în privinţa datelor ce au caracter personal, cu scopul protecţiei juridice în prelucrarea acestora.

Proiectul de *Tratat de instituire* a unei **Constituţii pentru Europa**, la Partea II, Carta Drepturilor Fundamentale ale Uniunii, Titlul II, Libertăţile, Articolul II-8: Protecţia datelor cu caracter personal, consacră:

1. Orice persoană are dreptul la protecţia datelor cu caracter personal care o privesc.

2.Aceste date trebuie tratate în mod corect, în scopuri precise şi pe baza consimţământului persoanei interesate sau în temeiul unui alt motiv legitim prevăzut de lege. Orice persoană are dreptul de a avea acces la datele colectate care o privesc, precum şi dreptul de a obţine rectificarea acestora.

3. Respectarea acestor reguli se supune controlului unei autorităţi independente.

Proiectul Constituţiei europene evocă şi consacră, în materia protecţiei vieţii private, libertăţile şi drepturile convenţiilor şi pactelor europene, în tradiţia instituită în cultura şi civilizaţia omenirii odată cu revoluţiile din secolul al XVII-lea.

Reputatul profesor de drept din Italia, Mario G. Losano, afirma în capitolul pe care l-a scris în lucrarea «Legea italiană în privinţa protecţiei vieţii private», referitor la *evoluţia conceptului de viaţă privată* că dreptul la viaţa privată este tipic Common-Law-lui englez astfel încât în jurisprudenţa europeană se păstrează denumirea engleză de *privacy.*

De asemenea profesorul Losano afirmă că în tradiţia juridică a Statelor Unite evoluţia conceptului de privacy poate fi împărţită în trei faze care, într-o anumită măsură, corespund tot atâtor faze de dezvoltare ale tehnologiilor comunicării.

Considerăm că primul pilon pentru susţinerea dreptului la viaţa privată îl constituie articolul *The Right to Privacy* scris de Warren şi Brandeis, articol care pe de o parte marchează sfârşitul primei etape de evoluţie a vieţii private (etapa difuzării cotidienelor) iar pe de altă parte constată substanţialitatea şi respectiv perceperea dreptului în acel secol: viaţa privată era iniţial protejată, ca un simplu bun, pe baza dreptului de proprietate, astfel că propria onorabilitate este văzută ca un bun al cărui beneficiar este persoana respectivă şi fiecare violare a onorabilităţii este, deci, o violare a proprietăţii. Începând cu articolul *The Right to Privacy* din 1890 şi în condiţiile în care alături de ziare îşi fac loc în societate mijloace moderne de comunicare, respectiv radioul şi televiziunea, se va considera că dreptul la viaţa privată este un drept

diferit de dreptul la proprietate şi de asemenea diferit de celelalte libertăţi individuale; acest drept este considerat un drept «sacru» şi prin urmare superior tuturor celorlalte care nu pot fi calificate astfel. Profesorul Losano afirmă că un cetăţean are «dreptul de a fi lăsat în pace».

Apariţia calculatorului personal şi pe cale de consecinţă a *Internetului* necesită reiterarea dreptului la protecţia vieţii private (privacy) şi eventual acordarea intensităţii necesare asigurării echilibrului între acest drept şi dreptul Statului bazat pe interesul public legitim.

Legislaţia din România a vizat, în ultimii ani, armonizarea dreptului românesc cu dreptul european, astfel că ţinând cont şi de CONSTITUŢIA ROMÂNIEI din 2003, prevederile ARTICOLULUI 11 **Dreptul internaţional şi dreptul intern** şi ale ARTICOLULUI 20 **Tratatele internaţionale privind drepturile omului**, Parlamentul, în îndeplinirea funcţiei legislative, a adoptat un consistent set de legi în materia protecţiei juridice a datelor cu caracter personal: ***Legea nr.677 din 21 noiembrie 2001, pentru protecţia persoanelor cu privire la prelucrarea datelor cu caracter personal şi libera circulaţie a acestor date***, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 790 din 12 decembrie 2001, ***Legea nr.676 din 21 noiembrie 2001, privind prelucrarea datelor cu caracter personal şi protecţia vieţii private în sectorul telecomunicaţiilor***, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 800 din 14 decembrie 2001, ***Legea nr. 682 din 28 ianuarie 2001 privind ratificarea Convenţiei pentru protejarea persoanelor faţă de prelucrarea automatizată a datelor cu caracter personal, adoptată la Strasbourg la 28 ianuarie 1981***, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 830 din 21 decembrie 2001.

2.3.1. Legea pentru protecţia persoanelor cu privire la prelucrarea datelor cu caracter personal şi libera circulaţie a acestor date

În societatea modernă prelucrarea datelor având caracter personal şi transferul acestor date este indispensabil comunicării publice şi se bazează

atât pe necesitatea protecției interesului public dar și pe asigurarea respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, așa cum sunt consacrate acestea prin declarațiile, convențiile și pactele internaționale.

Legea nr. 677 din 21 noiembrie 2001, pentru protecția persoanelor cu privire la prelucrarea datelor cu caracter personal și libera circulație a acestor date, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 790 din 12 decembrie 2001, reglementează relațiile din societatea românească în această materie, asigurând armonizarea cu dreptul european.

Date cu caracter personal sunt (Art. 3.) orice informații referitoare la o persoană fizică identificată sau identificabilă. *Prelucrarea datelor cu caracter personal* (Art. 3.) este orice operațiune sau set de operațiuni care se efectuează asupra datelor cu caracter personal, prin mijloace automate sau neautomate, cum ar fi colectarea, înregistrarea, organizarea, stocarea, adaptarea sau modificarea, extragerea, consultarea, utilizarea, dezvăluirea către terți prin transmitere, diseminare sau în orice alt mod, alăturarea ori combinarea, blocarea, ștergerea sau distrugerea.

Pe baza prevederilor constituționale ale ARTICOLULUI 26 **Viața intimă, familială și privată** din Constituția României, Legea nr. 677/2001 afirmă explicit, chiar la Art. 1. *scopul* reglementării, respectiv garantarea și protejarea drepturilor și libertăților fundamentale ale persoanelor fizice, în special a dreptului la viața intimă, familială și privată.

Domeniul de aplicabilitate al dispozițiilor legale este delimitat de cele opt alineate ale Art. 2. *Domeniu de aplicare*; selectăm și enunțăm alineatul (4) întrucât îl considerăm ilustrativ: «Prezenta lege se aplică prelucrărilor de date cu caracter personal efectuate de persoane fizice sau juridice, române ori străine, de drept public sau de drept privat, indiferent dacă au loc în sectorul public sau în sectorul privat.»

Distincția *comunicare publică / comunicare privată*, esențială pentru materia pe care o analizăm, este relevată de conținutul alineatului (6) al Art. 2. care dispune că prelucrările de date cu caracter personal, efectuate de persoane fizice exclusiv pentru uzul lor personal, dacă datele în cauză nu sunt destinate a fi dezvăluite , sunt permise, deci nu intră sub incidența legii.

Principiile care guvernează prelucrarea datelor cu caracter personal, *atât pentru comunicarea publică cât şi pentru comunicarea privată* sunt: principiul bunei credinţe şi principiul legitimităţii. Mai mult aceste principii sunt interdependente, asigurând realizarea funcţiilor dreptului. Subsidiar acestor principii legiuitorul a indicat o condiţie de validitate, respectiv *existenţa consimţământului dat în mod expres şi neechivoc pentru acea prelucrare*.

Garanţiile legale sunt numeroase, pe măsura importanţei reglementării pentru organizarea societăţii; fără a enumera limitativ, identificăm *confidenţialitatea prelucrărilor şi securitatea prelucrărilor*. Garanţiile legale sunt extinse, cu scopul protecţiei juridice a libertăţilor şi a drepturilor fundamentale ale omului, până la *obligarea asociaţiilor profesionale* de a elabora şi de a supune spre avizare Autorităţii de supraveghere coduri de conduită care să conţină norme adecvate pentru protecţia drepturilor persoanelor ale căror date cu caracter personal pot fi prelucrate de către membrii acestora. Această prevedere a Legii nr. 677/2001 exprimă esenţa democraţiilor contemporane şi respectiv a declaraţiilor instituţionale de libertăţi şi drepturi ale omului.

Conform CAPITOLULUI VI **Supravegherea şi controlul prelucrărilor de date cu caracter personal**, Art. 21. **Autoritatea de supraveghere**, *Avocatul Poporului* deţine *competenţele necesare*, ca autoritate care îşi desfăşoară activitatea în condiţii de completă independenţă şi imparţialitate.

2.3.2. Legea privind prelucrarea datelor cu caracter personal şi protecţia vieţii private în sectorul telecomunicaţiilor

Realizarea protecţiei juridice a datelor ce au caracter personal necesită atenţie specială în acele domenii care presupun în mod firesc prelucrarea unor astfel de date. În acest sens legiuitorul român, pentru a armoniza legislaţia din ţara noastră cu legislaţia comunitară europeană şi având în vedere evoluţiile înregistrate chiar de dreptul european (legislaţie şi jurisprudenţă) a adoptat ***Legea nr. 676 din 21 noiembrie 2001, privind prelucrarea datelor cu caracter personal şi protecţia***

vieții private în sectorul telecomunicațiilor, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 800 din 14 decembrie 2001. Această Lege trebuie coroborată cu Legea nr. 677/2001, în acord cu dispozițiile constituționale românești și respectiv cu legislația și jurisprudența internaționale.

Afirmând același scop cu Legea 677/2001, Legea privind prelucrarea datelor cu caracter personal și protecția vieții private în sectorul telecomunicațiilor are ca domeniu de aplicare *activitatea operatorilor rețelelor publice de telecomunicații și furnizorilor de servicii de telecomunicații destinate publicului care, în îndeplinirea atribuțiilor lor, tratează date cu caracter personal*. Aceștia trebuie, conform Art. 3., să ia toate măsurile tehnice și de organizare adecvate garantării securității serviciului și a rețelei.

Garanțiile de confidențialitate și de securitate a prelucrărilor sunt completate de *garanția confidențialității comunicațiilor*, așa cum prevede Art. 4. al Legii 676/2001. Realizarea garanțiilor constituționale și legale, pe baza principiilor bunei credințe și legitimității, *interzic*, conform Art. 6., orice imixtiune a autorităților publice în conținutul unei comunicări, inclusiv utilizarea unor mijloace de interceptare sau de supraveghere a comunicărilor, exceptând cazurile în care asemenea ingerințe sunt prevăzute de lege și constituie o măsură necesară într-o societate democratică (a se vedea literele a) și b) ale Art. 6 din Legea 676/2001). Se poate deroga de la aceste dispoziții numai prin lege de autorizare, ceea ce indică intangibilitatea confidențialității (Art. 7.)

2.3.3. Legea privind ratificarea Convenției pentru protejarea persoanelor față de prelucrarea automatizată a datelor cu caracter personal, adoptată la Strasbourg la 28 ianuarie 1981

Având în vedere dispozițiile **Constituției României din 2003**, ARTICOLULUI 11 **Dreptul internațional și dreptul intern** și ARTICOLUL 20 **Tratatele internaționale privind drepturile omului**, România a ratificat ***Convenția pentru protejarea persoanelor față de prelucrarea automatizată a datelor cu caracter personal,***

adoptată la Strasbourg la 28 ianuarie 1981 şi a depus instrumentul de ratificare a Convenţiei, cu unele declaraţii, Secretariatului General al Consiliului Europei, considerând că această Convenţie este un pilon al respectului drepturilor şi libertăţilor fundamentale ale omului.

Articolul 2 al Convenţiei defineşte *datele cu caracter personal* conform scopului Convenţiei, enunţând că reprezintă *orice informaţie privind persoana fizică identificată sau identificabilă (persoană vizată).*

Obiectul şi scopul Convenţiei sunt identificate şi indicate de articolul 1: *scopul* este de a garanta fiecărei persoane fizice, oricare ar fi cetăţenia sa sau reşedinţa sa, respectarea drepturilor şi libertăţilor sale fundamentale şi, în special, dreptul la viaţa privată; *obiectul* este protecţia datelor faţă de prelucrarea automatizată a datelor cu caracter personal care îl privesc. *Domeniul de aplicare* (Art. 3) îl reprezintă fişierele şi prelucrările automatizate de date cu caracter personal în *sectorul public şi în sectorul privat.*

Principiile în aplicarea Convenţiei sunt conţinute în textele articolelor capitolului al II-lea şi le putem numi: convenţionalitatea, legalitatea, corectitudinea, legitimitatea, determinarea, adecvarea, pertinenţa, rezonabilitatea, exactitatea, actualitatea, durata necesară, accesibilitatea formei de păstrare, securitatea, protecţie neextinsă. Principiilor enunţate li se alătură două seturi de garanţii, respectiv garanţiile principale şi garanţiile complementare, care permit realizarea protecţiei juridice dorite de statele care sunt parte la Convenţie.

Prelucrare automatizată este oricare operaţiune efectuată în totalitate sau parţial cu ajutorul procedeelor automatizate, respectiv *înregistrarea datelor, aplicarea acestor date prin operaţiuni logice şi/sau aritmetice, modificarea lor, ştergerea, extragerea sau difuzarea.*

3. Drepturile de proprietate intelectuală în materie de presă

Legislaţia presei include şi reglementările privind drepturile de proprietate intelectuală, drepturi cărora li se acordă protecţia legală, în

principal prin intermediul reglementărilor cuprinse de ***Legea privind dreptul de autor și drepturile conexe nr. 8 din 14 martie 1996***, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 60 din 26 martie 1996, *modificată prin Legea 213/2002* care a aprobat, cu modificări și completări, *Ordonanța Guvernului nr. 124/2000* pentru completarea cadrului juridic privind dreptul de autor și drepturile conexe, prin adoptarea de măsuri pentru combaterea pirateriei în domeniile audio și video, precum și a programelor pentru calculator. Recunoașterea juridică și garantarea legală a drepturilor de proprietate intelectuală sunt înscrise ca principii și reglementate:

> Art. 1. – (1) Dreptul de autor asupra unei opere literare, artistice sau științifice, precum și asupra oricăror asemenea opere de creație intelectuală, este recunoscut și garantat în condițiile prezentei legi. Acest drept este legat de persoana autorului și comportă atribute de ordin moral și material.
>
> (2) Opera de creație intelectuală este recunoscută și protejată, independent de aducerea la cunoștință publică, prin simplul fapt al realizării ei, chiar neterminată.

Regimul juridic aplicabil în materia dreptului de autor este indicat de principiile și instituțiile juridice ale dreptului privat și se bazează pe reglementarea cadru (dreptul comun în materie). Analiza raportului juridic necesită identificarea și definirea *operei, subiectului dreptului de autor, obiectul dreptului autor, conținutul dreptului de autor.*

Interpretând juridic prin aplicarea metodelor logică, sistematică și analogia legis constatăm că legiuitorul definește opera prin raportare la obiectul dreptului de autor astfel că putem considera *opera*: *orice creație intelectuală originală din domeniile literar, artistic sau științific, oricare ar fi modalitatea de creație, modul sau forma concretă de exprimare și independent de valoarea și destinația lor.* Constatăm că deși generice enumerările nu sunt limitative, că ele creează premisele protecției juridice a oricărui tip și oricărei forme de opere care conține drept de autor și care necesită ocrotire juridică (a se vedea conținutul art. 7.). Legea definește și *opera comună* precum și *opera colectivă* astfel:

➢ Art. 5. – (1) Este operă comună opera creată de mai mulţi coautori, în colaborare.

(2) Dreptul de autor asupra operei comune aparţine coautorilor acesteia, între care unul poate fi autor principal, în condiţiile prezentei legi.

(3) În lipsa unei convenţii contrare, coautorii nu pot exploata opera decât de comun acord. Refuzul consimţământului din partea oricăruia dintre coautori trebuie să fie temeinic justificat.

(4) În cazul în care contribuţia fiecărui autor este distinctă aceasta poate fi exploatată separat, cu condiţia să nu se prejudicieze exploatarea operei comune sau drepturile celorlalţi coautori.

(5) În cazul utilizării operei create în colaborare, remuneraţia se cuvine coautorilor în proporţiile pe care aceştia le-au convenit. În lipsa unei convenţii, remuneraţia se împarte proporţional cu părţile de contribuţie ale autorilor sau în mod egal, dacă acestea nu se pot stabili.

➢ Art. 6. – (1) Este operă colectivă opera în care contribuţiile personale ale coautorilor formează un tot, fără a fi posibil, dată fiind natura operei, să ase atribuie un drept distinct vreunuia dintre coautori asupra ansamblului operei create.

(2) În lipsa unei convenţii contrare, dreptul de autor asupra operei colective aparţine persoanei fizice sau juridice din iniţiativa, sub responsabilitatea şi sub numele căreia a fost creată.

<u>*Subiect al dreptului de autor*</u> este:

➢ Art. 3. – (1) Este autor persoana fizică sau persoanele fizice care au creat opera.

(2) În cazurile expres prevăzute de lege, pot beneficia de protecţia acordată autorului persoanele juridice şi persoanele fizice altele decât autorul.

(3) Calitatea de subiect al dreptului de autor se poate transmite în condiţiile legii.

➢ Art. 4. – (1) Se prezumă a fi autor, până la proba contrară, persoana sub numele căreia opera a fost adusă pentru prima dată la cunoştinţă publică.

(2) Când opera a fost adusă la cunoştinţă publică sub formă anonimă sau sub pseudonim care nu permite identificarea autorului, dreptul de autor se exercită de către persoana fizică sau juridică ce o face publică numai cu consimţământul autorului, atât timp cât acesta nu-şi dezvăluie identitatea.

Obiectul dreptului de autor îl constituie „operele originale de creaţie intelectuală în domeniul literar, artistic sau ştiinţific, oricare ar fi modalitatea de creaţie, modul sau forma concretă mde exprimare şi independent de valoarea şi destinaţia lor", de exemplu *scrierile literare şi publicistice, conferinţele, prelegerile şi orice alte opere scrise sau orale, operele cinematografice, precum şi orice alte opere audiovizuale, operele fotografice precum şi orice alte opere exprimate printr-un procedeu analog fotografiei*, etc.

Excepţia, respectiv lipsa beneficiului protecţiei legale, poate fi invocată conform:

➢ Art. 9. – Nu pot beneficia de protecţia legală a dreptului de autor următoarele:

a) ideile, teoriile, conceptele, descoperirile şi invenţiile, conţinute într-o operă, oricare ar fi modul de prelucrare, de scriere, de explicare sau de exprimare;
b) textele oficiale de natură politică, legislativă, administrativă, judiciară şi traducerile oficiale ale acestora;
c) simbolurile oficiale ale statului, ale autorităţilor publice şi ale organizaţiilor, cum ar fi: stema, sigiliul, drapelul, emblema, blazonul, insigna, ecusonul şi medalia;
d) mijloacele de plată;
e) ştirile şi informaţiile de presă;
f) simplele fapte şi date.

Conţinutul dreptului de autor are două componente:

a) drepturi morale;

b) dreptul patrimonial.

Conform prevederilor art. 11. alin. (1) nu se poate renunţa la drepturile morale din conţinutul dreptului de autor şi, totodată, acestea nu pot fi înstrăinate. *Exerciţiul* drepturilor prevăzute de lege la art. 10. lit. b) şi lit. d) se transmite prin moştenire iar dacă nu există moştenitori, exerciţiul drepturilor precizate *revine de drept* Statului Român care le exercită prin Oficiului Român pentru Drepturile de Autor. *Utilizarea* şi respectiv *exploatarea* unei opere creează *drepturi distincte şi exclusive* ale autorului *de a autoriza*, conform art. 13. din Legea nr. 8/1996:

„a) reproducerea integrală sau parţială a operei;

b) difuzarea operei;

c) importul în vederea comercializării pe teritoriul României a copiilor de pe operă, realizate cu consimţământul autorului;"

„f)operele cinematografice, precum şi orice alte opere audiovizuale;

g) operele fotografice, precum şi orice alte opere exprimate printr-un procedeu analog fotografiei;"

La art. 15. alin. (2) este definită noţiunea juridică de *comunicare publică a unei opere* astfel: orice comunicare a unei opere, făcută într-un loc deschis publicului sau în orice loc în care se adună un număr de persoane care depăşeşte cercul normal al membrilor unei familii şi al cunoştinţelor acestora. Să amintim că protecţia juridică se realizează şi pentru perioada anterioară comunicării.

Cât priveşte dreptul *patrimonial exclusiv*, la art. 12. reglementarea precizează că autorul unei opere are dreptul patrimonial exclusiv de a decide dacă, în ce mod şi când va fi utilizată sau exploatată opera sa, inclusiv de a consimţi la utilizarea operei de către alţii(a se vedea şi *Decizia nr. 41 din 27 martie 2002 a Oficiului Român pentru Drepturile de Autor, privind colectarea sumelor datorate de utilizatori artiştilor interpreţi sau executanţi, stabilite prin Hotărârea Guvernului nr. 119/2002 pentru aprobarea*

tabelelor cuprinzând drepturile patrimoniale cuvenite artiştilor interpreţi sau executanţi şi a metodologiilor privind utilizarea repertoriului de prestaţii artistice din domeniul audiovizual, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 228 din 5 aprilie 2002).

La art. 16. se face aplicarea dispoziţiilor de la art. 12. în sensul că autorul unei opere are dreptul patrimonial exclusiv de a autoriza traducerea, publicarea în culegeri, adaptarea, precum şi orice altă transformare a operei sale prin care se obţine o operă derivată.

În sensul legii prin care se asigură protecţia juridică a dreptului de autor prin *operă audiovizuală*, conform art. 64. se înţelege: opera cinematografică sau opera exprimată printr-un procedeu similar cinematografiei, care utilizează imaginea sau combinarea sunetului cu imaginea. Sunt autori ai operei audiovizuale, în condiţiile prevăzute la art. 5. din legea care protejează juridic dreptul de autor, regizorul sau realizatorul, autorul adaptării, autorul scenariului, autorul dialogului, autorul muzicii special create pentru opera audiovizuală şi autorul grafic pentru operele de animaţie sau al secvenţelor de animaţie, când acestea reprezintă o parte importantă a operei. Se consideră *înregistrare sonoră sau fonogramă*, orice fixare, *exclusiv sonoră*, a sunetelor provenite dintr-o interpretare ori execuţie a unei opere sau a altor sunete ori a reprezentărilor numerice ale acestor sunete, oricare ar fi metoda şi suportul utilizate pentru această fixare. Producătorul de înregistrări sonore este persoana fizică sau juridică ce îşi asumă responsabilitatea organizării şi finanţarea realizării primei fixări a sunetelor, fie că acestea constituie sau nu operă în sensul Legii nr. 8/1996.

În ce priveşte protecţia portretului, a destinatarului corespondenţei şi a *secretului sursei de informare*, să ne referim la art. 91. care precizează la alin. (1) că *editorul sau producătorul*, la cererea autorului, este obligat să păstreze secretul surselor de informaţii folosite în opere şi să nu publice nici documente care au referire cu acestea. La alin. (2) se indică situaţiile ce constituie abaterea de la regulă, de exemplu prin acordul cu persoana care a încredinţat secretul ori în baza unei hotărâri judecătoreşti, definitive şi irevocabile.

4. Răspunderea juridică şi sancţiunile juridice în domeniul jurnalismului

O materie deosebit de importantă pentru jurnalism şi jurnalişti o constituie problematica răspunderii juridice şi a sancţiunilor de drept ce pot intervenii pentru încălcarea dispoziţiilor constituţionale şi legale. Orice stat de drept, orice organizare democratică a societăţii presupune acordarea de libertăţi şi drepturi dar şi a obligaţiilor corelative ori corespunzătoare. Dreptul nu poate să fie eficace fără instituția răspunderii juridice şi fără angrenarea sancţiunilor specifice fiecărei ramuri a dreptului.

Răspunderea juridică reprezintă ansamblul activităţilor, procedurilor, tehnicilor, instrumentelor, modalităţilor şi atitudinilor prin care puterea publică reacţionează la încălcarea libertăţilor şi a drepturilor fundamentale ale omului, ori a oricărei reguli juridice recunoscute sau instituite conform principiilor universale ale dreptului.

Temeiul răspunderii juridice îl constituie *responsabilitatea comportamentelor în societate*, acţiunile individuale realizate lucid, conştient, pe baza unor decizii care exprimă voinţa. Răspunderea juridică – afirmă profesorul N. Popa în Teoria generală a dreptului – este reacţia organizată, instituţionalizată, pe care o declanşează o faptă socotită condamnabilă.

Prezenţa dreptului în societate impune ca *nimeni să nu-şi facă singur dreptate* întrucât răspunderea juridică şi respectiv sistemul de sancţiuni de drept au ca fundament valori şi principii universale şi un sistem conţinând criterii de apreciere unanim recunoscute.

Sancţiunile constituie numai o componentă a răspunderii, implicit a răspunderii juridice; ele constau în *consecinţele nefavorabile ce intervin şi care sunt aplicate asupra unui individ pentru încălcarea principiilor şi a normelor juridice.*

Pentru ca răspunderea juridică să intervină şi sancţiunea de drept să poată fi luată în considerare şi eventual aplicată este obligatorie existenţa cumulativă a trei *condiţii ale răspunderii juridice*: 1. *conduita*

ilicită (comportamentul nelegal şi nelegitim) – condiţie obiectivă; 2. *vinovăţia* (atitudinea psihică faţă de faptă şi de consecinţele produse de aceasta) – condiţie subiectivă; 3. *legătura de cauzalitate* dintre faptă şi rezultatul produs – condiţie pozitivă.

Formele răspunderii juridice, cu sens enunţiativ şi nu limitativ, sunt: a. răspunderea constituţională b. răspunderea administrativă c. răspunderea civilă d. răspunderea comercială e. răspunderea disciplinară conform dreptului muncii f. răspunderea penală g. răspunderea financiar-bugetară h. răspunderea fiscală etc.

Răspunderea juridică în materie de presă are atât coordonate specifice, indicate prin exemplul formulat în partea finală a alineatului (8) al articolului 30 Libertatea de exprimare astfel: „*Delictele de presă se stabilesc prin lege.*” ori prin indicarea unor sancţiuni specializate de Legea audiovizualului precum: *retragerea licenţei audiovizuale, reducerea cu până la jumătate a termenului de valabilitate a licenţei audiovizuale* cât şi coordonate comune ale aplicării răspunderii, simplu ori cumulativ, de drept constituţional, de drept civil, de drept administrativ, de drept penal, de drept al muncii (răspundere disciplinară). În Constituţia României din 2003, la ARTICOLUL 30 **Libertatea de exprimare**, alin. (8), se indică expres aplicabilitatea răspunderii civile pentru informaţia sau pentru creaţia adusă la cunoştinţă publică precum şi posibilitatea ca legiuitorul să stabilească ***delictele de presă*** în regimul dreptului penal ori să stabilească contravenţiile şi cuantumul acestora, în materie de presă (oricare tip de presă).

Este important să constatăm că *termenul juridic* utilizat de constituant la ARTICOLUL 30 **Libertatea de exprimare** al Constituţiei României, pentru a exprima ilicitul juridic în domeniul presei este *delictul de presă* astfel încât nu putem să punem semnul egalităţii între termenii juridici „delict” şi respectiv „infracţiune”; din punct de vedere semantic termenul delict, atât cu sens general cât şi cu sens juridic, este distinct de termenul infracţiune. În ştiinţa actuală a dreptului penal nu există clasificare care să conţină infracţiuni şi delicte penale; astfel de clasificări au existat şi au avut a deosebită importanţă pentru dreptul penal, pentru Codul penal şi legislaţia penală, pentru jurisprudenţă. Înainte de a indica aceste clasificări şi a reaminti explicaţiile savanţilor

români penalişti să precizăm că termenul juridic „delict" este utilizat în special de dreptul civil – *delict civil, răspundere delictuală civilă* – şi de dreptul administrativ cu semnificaţia *faptei contravenţionale* (natură juridică de drept administrativ şi regim juridic administrativ aplicabil); în dreptul penal termenul consacrat este *infracţiune.*

Una dintre lucrările juridice de referinţă pentru ştiinţa dreptului este *Drept Penal* elaborată de profesorul universitar Vintilă Dongoroz, apărută în 1939 la Bucureşti, „Tirajul" Institut de Arte Grafice, unde în Partea Generală, Titlul I Infracţiunea, Capitolul V Clasificarea infracţiunilor se realizează clasificarea după criteriul gravitate a faptei şi implicit a infracţiunii, specificându-se că se cunosc două sisteme, unul tradiţional şi altul modern. Sistemul tradiţional era *Sistemul tripartit (trihotomia) care grupa infracţiunile în trei clase: crime, delicte şi contravenţiuni.* Sistemul modern era *Sistemul bipartit (bihotomia) care admitea numai două clase: delicte şi contravenţii.* Profesorul Dongoroz admite ca fiind ştiinţific numai sistemul bipartit deoarece are în vedere atât deosebirea cantitativă (gravitatea infracţiunilor) cât şi deosebirea calitativă (natura intrinsecă a faptelor care diferă de la infracţiunile zise delicte la infracţiunile zise contravenţii). *Toate încercările făcute, în doctrină, pentru a găsi o bază ştiinţifică de deosebire a crimelor, faţă de delicte, au rămas infructuoase*. Sistemul bipartit oferă oarecum posibilitatea de a deosebi ştiinţific faptele penale *de mare represiune* (delicte) de faptele penale *de mică represiune* (contravenţiuni). *Delictele* sunt fapte de criminalitate, adică – indică profesorul Dongoroz – fapte care, prin natura lor, să indice prezenţa unui simptom de criminalitate în persoana celui care a săvârşit delictul; *Contravenţiunile* sunt fapte inexpresive, fiindcă săvârşirea lor nu implică pentru făptuitor vreun simptom de criminalitate.

Diviziunea tripartită, consacrată de Codul penal francez de la 1791 şi de cel din Brumar anul IV, a fost menţinută de Codul penal francez de la 1810 şi de aici şi-a făcut drum în mai toate penale de inspiraţie franceză europene şi extraeuropene. *După sistemul tripartit, crimele sunt infracţiunile cele mai grave şi de aceea legiuitorul le-a sancţionat cu pedepsele cele mai severe – pedepse criminale; delictele sunt infracţiunile de o gravitate mijlocie şi la fel sunt şi pedepsele pe*

care le atrag – pedepse corecționale; contravenţiunile sunt infracțiunile cele mai uşoare, sancționate cu pedepse ,deasemeni, uşoare – pedepse polițienești. Să constatăm că în dreptul contemporan şi ştiinţele juridice o astfel de clasificare are alte coordonate şi că ceea ce interesează este distincţia dintre regimul juridic penal şi regimul juridic administrativ ori regimul juridic civil.

Pentru a interpreta corect şi a înţelege deplin sensul şi semnificaţiile textului constituţional aşa cum este formulat de Constituţia României din 2003, ARTICOLUL 30 *Libertatea de exprimare* alineatul (8), care indică răspunderea civilă, şi care în propoziţia finală vorbeşte despre *delictele de presă*, este necesar să constatăm că termenul juridic „delict" are accepţia de „faptă", că numai în acest sens este folosit termenul juridic pentru construcţia şi funcţionarea conceptelor juridice atât în dreptul penal cât şi în dreptul civil, respectiv în dreptul administrativ, că textul constituţional care exprimă voinţa *Adunării Constituante* nu a dorit regimul juridic penal. Interpretarea logică şi sistematică aplicată dovedeşte că utilizarea termenului juridic „delict" se referă la răspunderea juridică delictuală din dreptul civil. Mai mult, constituantul dispune că delictele de presă se stabilesc prin lege şi nu prin lege organică, aşa cum este *obligatoriu pentru faptele penale.* ARTICOLUL 73 **Categorii de legi** al Constituţiei României alineatul (3) litera h) dispune că *prin lege organică se reglementează infracțiunile, pedepsele și regimul executării acestora.*

Să constatăm, în acest sens, *rațiunile juridice* care fundamentează *raționamentele deciziilor Curții Constituționale a României* şi care se constituie în calitate de *corpus rationae materie* pentru practica şi teoria juridică românească.

Astfel în considerentele şi dispozitivul Deciziei Nr. 45 din 17 mai 1994 a Curţii Constituţionale a României, cât priveşte neconstituţionalitatea art. 124 alin. 4 din Regulamentul Camerei Deputaţilor, publicat în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 50 din 25 februarie 1994, se deliberează astfel: „Art. 124 alin. 4, privind mijloacele de informare în masă, contravine dispoziţiilor constituţionale privind libertatea de exprimare şi dreptul la informare (art. 30 şi art. 31). În litera şi spiritul Constituţiei, comentarea în presă ţine de libertatea

de exprimare şi de dreptul la informarea corectă a cetăţenilor asupra treburilor publice. Deturnarea informaţiilor, abaterile, încălcarea regulilor se înscriu în sfera largă a delictelor de presă, iar acestea, potrivit art. 30 alineatul final din Constituţie, se stabileşte prin lege, care, desigur, numai ea poate stabili şi sancţiunile."

De asemenea în considerentele şi dispozitivul Deciziei Nr. 46 din 17 mai 1994 a Curţii Constituţionale a României, cât priveşte neconstituţionalitatea art. 89 alin. 5 privind posibilitatea retragerii acreditării reprezentantului mijlocului de informare în masă din Regulamentul Senatului, publicat în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 178 din 27 iulie 1993, se deliberează: „Posibilitatea retragerii acreditării reprezentantului mijlocului de informare în masă, potrivit art. 89 alin 5 din regulament nu este constituţională întrucât, se încalcă dreptul la informaţie, prevăzut de art. 31 alin (1) din Constituţie şi, având în vedere caracterul unei sancţiuni, intră sub incidenţa art. 30 alin (8) din Constituţie, potrivit căruia delictele de presă se stabilesc prin lege."

Cadrul juridic actual românesc *nu indică expresis verbis* (în legislaţia subsecventă Constituţiei României din 2003) *nici o infracţiune de presă ori delict de presă*. Interpretând gramatical şi logic dar ajutându-ne de metodele de interpretare sistematică şi istorică constatăm că „delictele de presă" sunt stabilite de Legea audiovizualului iar în ce priveşte faptele care au importanţa covârşitoare pentru orice jurnalist şi respectiv orice activitate jurnalistică şi care pot fi ilicite nu sunt reglementate decât în regim de drept comun şi nu în regim juridic specializat, respectiv sunt infracţiuni de drept comun şi nu infracţiuni de presă. Precizăm că sintagma „mijloace de comunicare directă" utilizată de legiuitor şi cu ocazia modificărilor din 2002 ale Codului Penal al României nu are semnificaţia care trimite direct şi expres la *mijloacele de comunicare publică, în speţă mijloacele mass-media.*

Întrucât practica a dovedit că împotriva jurnaliştilor pot fi intentate *acţiuni penale* şi având în vedere *instituţia juridică a bunei credinţe care în domeniul dreptului se prezumă*, să indicăm articolele Codului Penal al României, aşa cum a fost modificat, care pot fi invocate împotriva jurnaliştilor, fără a considera că acestea sunt limitative (singulare) şi fără să uităm de *codul deontologic al profesiei de jurnalist* şi de prevederile

ARTICOLULUI 57 **Exercitarea drepturilor şi a libertăţilor** din Constituţia României din 2003. Evocăm, în acest sens şi conţinutul declaraţiilor, convenţiilor şi protocoalelor care asigură protejarea şi garantarea libertăţilor şi drepturilor fundamentale ale omului care asigură *limite exerciţiului drepturilor şi libertăţilor dacă se aduce atingere altor drepturi şi libertăţi.*

În materia care priveşte jurnalistul şi jurnalismul CODUL PENAL AL ROMÂNIEI a fost modificat consecutiv prin Legea 140/1996 şi prin OUG 58/2002; observăm că drumul României început prin Revoluţia din decembrie 1989 către democraţie şi instaurarea Statului de Drept şi a Guvernării prin Drept continuă de o manieră impetuoasă astfel că recent Preşedintele României a cerut public Parlamentului, în urma dezbaterilor avute cu membrii *Clubului Român de Presă*, ca infracţiunile de „insultă" şi „calomnie" să fie scoase din Codul Penal, acestea fiind considerate, din punctul de vedere al presei „delicte de presă" şi incluse în *regimul juridic civil (delicte civile)*, eventual în regimul juridic administrativ (contravenţii administrative).

Codul Penal al României, republicat în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 65 din 16 aprilie 1997, cu modificările şi completările ulterioare, prevede în Partea Specială, Titlul II. Infracţiuni contra persoanei, Capitolul IV. Infracţiuni contra Demnităţii, articolele 205. Insulta, 206. Calomnia şi 207. Proba veridicităţii precum şi în Titlul V. Infracţiuni contra Autorităţii, articolul 239. Ultrajul şi 339[1]. Cazuri speciale de pedepsire, acele fapte care pot fi considerate infracţiuni, cu întrunirea elementelor constitutive ale infracţiunii şi pentru care şi jurnaliştii pot fi acuzaţi:

- **Insulta** **Art. 205.** Atingerea adusă onoarei ori reputaţiei unei persoane prin cuvinte, prin gesturi sau prin orice alte mijloace, ori prin expunerea la batjocură, se pedepseşte cu amendă.

  Aceeaşi pedeapsă se aplică şi în cazul când se atribuie unei persoane un defect, boală sau infirmitate care, chiar reale de-ar fi, nu ar trebui relevate.

Acţiunea penală se pune în mişcare la plângerea prealabilă a persoanei vătămate.

Împăcarea părţilor înlătură răspunderea penală.

Sancţiunea aplicabilă faptelor care sunt considerate infracţiuni conform articolului 205. C. pen. este, acum, amenda; precizăm că este vorba despre *amenda penală*, care urmează regimul juridic de drept penal şi în nici un caz despre amenda contravenţională, de drept administrativ.

➢ **Calomnia** **Art. 206.** Afirmarea sau imputarea în public, prin orice mijloace, a unei fapte determinate privitoare la o persoană, care, dacă ar fi adevărată, ar expune acea persoană la o sancţiune penală, administrativă sau disciplinară, ori dispreţului public, se pedepseşte cu închisoarea de la 2 luni la 2 ani sau cu amendă.

Acţiunea penală se pune în mişcare la plângerea prealabilă a persoanei vătămate.

Împăcarea părţilor înlătură răspunderea penală.

➢ **Proba verităţii** **Art. 207**. Proba verităţii celor afirmate sau imputate este admisibilă, dacă afirmarea sau imputarea a fost săvârşită pentru apărarea unui interes legitim. Fapta cu privire la care s-a făcut proba verităţii nu constituie infracţiunea de insultă sau calomnie.

Considerarea ca posibile infracţiuni a faptelor incriminate de Codul penal românesc la articolele 205. şi respectiv 206. evocă protecţia asigurată *din sfera interesului public* pentru *viaţa şi interesul privat*. Fiecare individ participă la viaţa în societate, astfel că vom *distinge*, în primul rând, între viaţa publică desfăşurată de indivizi şi viaţa şi interesele private ale acestora, în al doilea rând va trebui să avem în vedere *îngemănarea* vieţii private cu interesul public, astfel că dacă viaţa publică încetează acolo unde începe viaţa privată interesul public

există şi activează şi dincolo de viaţa publică propriu-zisă, ca o recunoaştere a faptului că individul trăieşte în societate, că nimic din ceea ce poate fi considerat ca aparţinând societăţii nu poate scăpa interesului public şi deci protecţiei prin Drept. Domeniul protejat îl constituie **demnitatea persoanei**, aşa cum există aceasta în manifestările din viaţa publică şi în şi viaţa privată. Se poate formula, retoric, întrebarea: Care este limita interesului public cât priveşte viaţa privată? Fireşte răspunsul este cert şi semnificativ deoarece indică *distincţia juridică* între *interesul privat şi interesul public* şi evocă punctul de sprijin şi temeiul oricărui comportament, respectiv *voinţa individuală şi interesul persoanei* precum şi propria *atitudine juridică* faţă de faptele prin care s-a produs încălcarea demnităţii şi de consecinţele produse. Din aceste motive şi cu această legitimare legiuitorul dispune că *acţiunea penală se pune în mişcare numai la plângerea prealabilă a persoanei vătămate*. Voinţa individului lezat şi interesul acestuia de a restabilii propria demnitate în societate indică *limita până la care poate ajunge interesul public*, considerând că nu este posibilă pornirea acţiunii penale *din oficiu*, deci prin manifestarea voinţei unui organ de stat în exprimarea voinţei publice.

Noţiunea juridică de *demnitate* include următorii termeni juridici care participă la alcătuirea instituţiilor juridice prin care se indică şi se protejează viaţa privată şi interesul privat ale fiecărui individ: *demnitate, libertate, responsabilitate, onoare, reputaţie.*

*R*aţionamentele juridice care se construiesc în legătură cu articolele 205. şi 206. din Codul penal românesc se bazează pe *conceptele juridice*, exprimate direct ori implicit de legiuitor, în principal pe *buna credinţă* şi respectiv *interesul legitim*. Aceste concepte şi raţionamentele corespunzătoare formează *punctele cardinale* ale activităţilor jurnalistice şi constituie temeiuri juridice pentru evaluare şi sancţionare prin drept.

Aceste judecăţi de valoare sunt ale dreptului, exprimate implicit prin conţinutul şi de spiritul principiilor juridice generale şi formulate, *subsecvent*, cât priveşte şi delictele de presă, de articolul 207. Proba veritäţii. din Codul penal românesc în vigoare, al cărui conţinut este următorul:

➢ **Art. 207. Proba verității.** Proba verității celor afirmate sau imputate este admisibilă, dacă afirmarea sau imputarea a fost săvârșită pentru apărarea unui interes legitim. Fapta cu privire la care s-a făcut proba verității nu constituie infracțiunea de insultă sau calomnie.

Stabilirea domeniului de aplicare al articolelor 205. Insulta., 206. Calomnia. și respectiv 207. Proba verității., din Codul penal necesită adnotarea prin trimitere la *jurisprudența constantă*, respectiv la deciziile și raționamentele Curții Constituționale a României, între care indicăm:

Decizia Nr. 51 din 8 aprilie 1999 a Curții Constituționale a României, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 262 din 9 iunie 1999 prin care s-a respins excepția de neconstituționalitate a prevederilor art. 206. Calomnia., din Codul penal indică *raționamentul* conform căruia „stabilirea prin lege a unor restrângeri sau sancțiuni nu este o măsură incompatibilă cu libertatea de exprimare" și „este necesară sancționarea celor care, prin exercitarea abuzivă a libertății de exprimare, aduc atingere demnității și onoarei altor persoane".

În același sens a se vedea și Decizia Nr. 200 din 25 noiembrie 1999 a Curții Constituționale a României, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 58 din 8 februarie 2000, care constată că dispozițiile art. 205, 206 și 207 din Codul penal sunt constituționale.

Decizia Nr. 134 din 6 iulie 2000 a Curții Constituționale a României, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 393 din 23 august 2000, prin care Curtea a statuat că „art. 207 din Codul penal nu încalcă prevederile Constituției sau ale documentelor internaționale invocate." Un raționament juridic important pentru practica judecătorească românească a emis Curtea arătând că: „dispozițiile art. 207 din Codul penal nu prejudecă asupra cauzei și nici nu instituie o prezumție de vinovăție. Dimpotrivă, dovada existenței tuturor elementelor ce pot constitui temei al răspunderii penale, între care și vinovăția, trebuie să fie făcută de cel care susține acuzarea, iar cel acuzat are posibilitatea de a combate, pe tot parcursul procesului și

prin toate mijloacele legale de probă, împrejurările de fapt şi de drept pe care se bazează acuzarea, inclusiv sub aspectul vinovăţiei, aşa încât, până la stabilirea, prin hotărâre judecătorească definitivă, a răspunderii penale pentru comiterea unei infracțiuni persoana acuzată este considerată nevinovată."

Decizia Nr. 308 din 15 noiembrie 2001 a Curţii Constituţionale a României, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 21 din 16 ianuarie 2002, care constată că „dispoziţiile art. 205 şi 206 nu instituie «o prezumție de vinovăţie».

Decizia Nr. 95 din 21 martie 2002 a Curţii Constituţionale a României, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 301 din 8 mai 2002, indică prin intermediul considerentelor deciziei următoarele raţionamente juridice, legale şi legitime: „proba veridicităţii nu este o cauză de înlăturare a vinovăţiei, respectiv a intenției de a aduce atingere onoarei unei persoane, ci instituie în favoarea inculpatului o cauză specială care înlătură caracterul penal al faptelor de insultă sau de calomnie în lipsa pericolului social. Făptuitorul are posibilitatea să dovedească existența unui interes legitim în virtutea căruia a făcut afirmaţia sau imputarea adevărată, situaţie în care fapta sa nu mai constituie infracțiune. Insulta şi calomnia, deşi sunt fapte care aduc atingere demnităţii persoanei, nu constituie infracţiuni atunci când au fost săvârşite pentru apărarea unui interes legitim şi dacă s-a făcut proba veridicităţii lor."

În considerarea principiilor juridice generale şi a principiilor juridice specializate ale Dreptului Penal şi respectiv Dreptului Procesual Penal, s-a formulat şi raţionamentul conform căruia Curtea Constituţională a României reţine că deşi se instituie posibilitatea autorului insultei sau calomniei de a dovedi adevărul afirmaţiilor sau al imputărilor făcute în limitele interesului legitim, art. 207 din Codul penal nu înfrânge prezumţia de nevinovăţie consacrată prin art. 23 alin. (11), (actualizat,n.n.) din Constituţie.

Jurisprudenţa Curţii Constituţionale a României s-a format, în materia constituţionalităţii dispoziţiilor art. 205, 206 şi 207 din Codul penal, ca *raţionamente juridice* formate şi formulate în considerarea şi respectul principiilor juridice, cu vocaţia aplicabilităţii pentru oricare

ramură a dreptului, şi prin: Decizia Nr. 337 din 29 noiembrie 2001, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 75 din 31 ianuarie 2002; Decizia Nr. 231 din 16 noiembrie 2000, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 78 din 15 februarie 2001; Decizia Nr. 40 din 7 februarie 2002, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 243 din 10 aprilie 2002.

Activităţile de presă şi consecinţele pe care acestea le aduc pun în discuţie aspecte, nu de puţine ori controversate, referitoare la *infracţiunile contra autorităţii*, aşa cum acestea sunt reglementate de Codul penal românesc în Partea specială, Titlul V, articolele de la 236 la 245.

Interesează, în special pentru activitatea jurnalistică, ***articolele***: **236. Ofensa adusă unor însemne., 236[1]. Defăimarea ţării sau a naţiunii., 239. Ultrajul., 239[1]. Cazuri speciale de pedepsire**.; precizăm că articolul 237. Defăimarea unei organizaţii. a fost abrogat prin Decretul - Lege nr. 1/1989 iar articolul 238. Ofensa adusă autorităţii. A fost abrogat prin O. U. G. nr. 58 din 23 mai 2002.

➢ **Art. 236. Ofensa adusă unor însemne**. Orice manifestare prin care se exprimă dispreţ pentru însemnele României se pedepseşte cu închisoarea de la 6 luni la 3 ani.
Manifestarea prin care se exprimă dispreţ pentru emblemele sau semnele de care se folosesc autorităţile se pedepseşte cu închisoare de la 3 luni la 1 an sau cu amendă.

➢ **Art. 236[1]. Defăimarea ţării sau a naţiunii**. Manifestările publice săvârşite cu intenţia de a defăima ţara sau naţiunea română se pedepsesc cu închisoare de la 6 luni la 3 ani.

➢ **Art. 239. Ultrajul**. Insulta sau calomnia săvârşită nemijlocit ori prin mijloace de comunicare directă contra unui funcţionar public care îndeplineşte o funcţie ce implică exerciţiul autorităţii de stat, aflat în exerciţiul funcţiunii ori pentru fapte îndeplinite în exerciţiul funcţiunii, se pedepseşte cu închisoare de la 3 luni la 4 ani.
Lovirea sau orice alte violenţe, precum şi vătămarea corporală săvârşite împotriva persoanei prevăzute la alin. 1, aflată în

exercițiul funcțiunii ori pentru fapte îndeplinite în exercițiul funcțiunii, se pedepsesc cu închisoare de la 6 luni la 7 ani iar dacă s-a produs vătămarea corporală gravă, pedeapsa este închisoarea de la 3 la 12 ani.

Dacă faptele prevăzute în alineatele precedente sunt săvârşite împotriva unui magistrat, polițist sau jandarm ori alt militar, maximul special al pedepsei se majorează cu 3 ani.

- **Art. 239[1]. Cazuri speciale de pedepsire**. În cazul infracțiunilor prevăzute în art. 180-182, 189 şi 193 săvârşite împotriva soțului, copiilor sau părinților persoanelor prevăzute în art. 239 alin. 3, în scop de intimidare sau de răzbunare pentru acte sau fapte îndeplinite în exercițiul funcțiunii, maximul pedepsei se majorează cu o treime.

Conform articolului 209 alineatul 3 din *Codul de procedură penală* al României, republicat în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 78 din 30 aprilie 1997, cu modificările şi completările ulterioare, *urmărirea penală* se efectuează, în mod obligatoriu, *de către procuror* şi în cazul infracțiunilor prevăzute în art. 236, 236[1], 239, 239[1].

Este important să cunoaştem adaptarea reglementărilor şi de aceea să constatăm pe baza comparației conținutului juridic exprimat de textele legale evoluțiile succesive înregistrate de raționamentele juridice, indicate atât de noua formulare juridică a textelor Codului penal cât şi de poziționarea textelor în structura legii (a se vedea alineatul al doilea al art. 239.); este interesantă şi evoluția raționamentelor juridice înregistrată prin jurisprudența Curții Constituționale a României, implicit de jurisprudența Curții Supreme de Justiție şi de jurisprudență în general, iar în acest sens indicăm, de exemplu considerentele şi dispozitivul: Deciziei Nr. 25 din 6 martie 1996 a Curții Constituționale a României publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 324 din 4 decembrie 1996 şi Deciziei Nr. 71 din 23 mai 1996 a Curții Constituționale a României publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 131 din 25 iunie 1996.

Valorile juridice ocrotite prin lege contra abuzurilor prin presă în orice societate democratică sunt indicate de constituant şi legiuitor ori

de interpretul legii; acestea au fost indicate chiar prin prima **Lege a Presei din România adoptată la 13 aprilie 1862**, din care cităm, cu titlu de exemplu articolul 50. aflat în structura Legii în *Partea III, Capitolul I Despre delictele de presă:*

> ➢ **50.** Publicarea saŭ reproducerea făcută cu rea credință a unor veştĭ mincinóse, a unor documente închipuite, falşificate, saŭ pe nedrept atribuite altora, când nisce asemenea veştĭ ar fi de natură a tulbura liniscea publică, saŭ a vătăma morala publică, saŭ ar fi de natură a aduce dispreţ asupra agenţilor autorităţeĭ publice, va fi pedepsită cu o închisóre de la o lună până la 1 an şi cu o globire de la 50 până la 1000 leĭ.

JURISPRUDENȚA PRESEI HOTĂRÂRI ALE CURȚII EUROPENE A DREPTURILOR OMULUI DE LA STRASBOURG

1 Cazul Lingens *versus* Austria

(a se vedea Hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului pronunțată în cazul Lingens versus Austria ori traducerile în limba română și prezentările selectiv realizate – prezenta analiză a folosit, în principal, Culegerea selectivă de *Hotărâri ale Curții Europene a Drepturilor Omului, Ed. POLIROM, Iași, 2000, coordonator traducere și editor text: Monica Macovei, cuvânt înainte: Mihai Lucian*, pentru cazul **Lingens *versus* Austria**, pag. 155-165, la care trimitem pentru lectura integrală și indicarea paragrafelor)

1.1. Temeiul convențional și legitimitate – articolul 10 – Libertatea de exprimare

Curtea Europeană a Drepturilor Omului a fost chemată să hotărască, conform competențelor pe care le are, dacă faptele prezentate în cazul Lingens *contra* Austria constituie încălcarea obligațiilor asumate de Austria conform articolului 10 – Libertatea de exprimare din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, solicitare a cetățeanului austriac Dl. Lingens prin cererea nr. 9815 adresată Comisiei Europene a Drepturilor Omului la 19 aprilie 1982, prin care s-a plâns împotriva condamnării pronunțate

de instanțele austriece pentru *insultă prin presă* (articolul 111 paragraful 2 din Codul penal austriac).

AD NOTAM: a se vedea Legea Nr. 79 din 6 iunie 1995 privind ratificarea Protocolului 11 la Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale referitor la restructurarea mecanismului de control stabilit prin convenție, încheiat la Strasbourg la 11 mai 1994, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 147 din 13 iulie 1995.

1.2. Competențe și acte juridice

În unanimitate, Curtea Europeană a Drepturilor Omului prin *Hotărârea* dată în cazul Lingens *versus* Austria pronunțată public la 8 iulie 1986 în Palatul Drepturilor Omului din Strasbourg a decis că în cauză s-a încălcat articolul 10 al Convenției.

AD NOTAM: a se vedea și articolul 50 din titlul I V al Convenției, cât privește acordarea unei reparații echitabile.

1.3.Proceduri judiciare derulate în fața instanțelor judecătorești interne

- La 29 octombrie 1975 și 12 noiembrie 1975, cancelarul Austriei în funcție la acea dată Bruno Kreisky, care avea la data desfășurării faptelor calitatea de politician și de Președinte al Partidului Socialist Austriac, a formulat două plângeri penale, în nume propriu, împotriva Dlui. Peter Lingens, jurnalist la revista vieneză *Profil*, considerând că anumite pasaje din cuprinsul a două articole semnate de Dl. Lingens au caracter insultător; Primul articol invocat a apărut la 14 octombrie 1975 în revista vieneză Profil sub titlul „*Cazul Peter*"; Al doilea articol, publicat la 21 octombrie tot de revista Profil a fost intitulat „*Reconciliere cu naziștii, dar cum?*"; Codul penal austriac reglementează la articolele 111 și 112 astfel:

❑ Articolul 111

„1. Cel care, într-o manieră sesizabilă de un terț, acuză pe cineva de o trăsătură de caracter sau de o stare de spirit ori de o atitudine contrară onoarei ori moralității, de natură să atragă disprețul ori înjosirea publică, va fi pedepsit cu o pedeapsă de cel mult șase luni închisoare sau amendă.

2. Cel care comite această infracțiune într-un material tipărit, prin mijloace audiovizuale ori în orice altă modalitate prin care defăimarea devine accesibilă unei largi secțiuni a publicului va fi pedepsit cu o pedeapsă de cel mult un an închisoare sau amendă.

3. Autorul afirmației nu va fi pedepsit dacă aceasta se dovedește a fi adevărată. Răspunderea penală pentru infracțiunea definită în primul paragraf va fi înlăturată și dacă se dovedește existența unor circumstanțe de natură a-l fi convins pe autorul afirmației de adevărul acesteia."

❑ Articolul 112

„Proba veridității și a bunei-credințe vor fi admisibile numai dacă autorul afirmației cere instanței administrarea dovezii corectitudinii celor afirmate ori a bunei sale credințe..."

AD NOTAM: a se vedea, ca drept comparat, art. 205. Insulta., art. 206. Calomnia. și art. 207. Proba verității. din Codul penal românesc.

- Prin *Sentința* Curții Regionale Viena din 26 martie 1979 Dl. Lingens a fost declarat *vinovat de insultă* și condamnat la plata unei amenzi în cuantum de 20.000 șilingi și s-a dispus, *la cererea Dlui. Kreisky, confiscarea articolelor în discuție și a fost obligată revista la* publicarea sentinței judecătorești.
- La 30 noiembrie 1979, urmare apelurilor introduse atât de Dl. Kreisky cât și de Dl. Lingens Curtea de Apel Viena a casat sentința cuprinsă în Hotărârea Curții Regionale Viena și *a trimis cauza aceleiași curți pentru (re)judecare*, arătând că instanța de fond nu s-a ocupat suficient de chestiunea admisibilității plângerii formulate de cancelarul austriac *în nume propriu.* La 1 aprilie 1981 prin *Decizia* Curții Regionale Viena se confirmă sentința pronunțată anterior, la 26 martie 1979.

❖ Curtea de Apel Viena sesizată cu apel a decis la 29 octombrie 1981 să reducă amenda aplicată Dlui. Lingens de la 20.000 la 15.000 şilingi dar a menţinut restul hotărârii aşa cum a fost formulată de Curtea Regională Viena. Hotărârea definitivă a Curţii de Apel Viena, pronunţată în finalul procedurilor desfăşurate în faţa instanţelor interne a fost publicată, *în executarea pedepsei accesorii* aplicate Dlui. Lingens şi Editurii care publică revista Profil, la 22 februarie 1982 în revista *Profil.*

AD NOTAM: – a se vedea articolul 35 – Condiţii de admisibilitate, al Convenţiei, care indică la punctul 1. următoarea condiţie de natură juridică procedurală: „Curtea nu poate fi sesizată decât după epuizarea căilor de recurs interne, aşa cum se înţelege din principiile de drept internaţional general recunoscute, şi într-un termen de 6 luni, începând cu data deciziei interne definitive."

– a se vedea reglementarea românească din Codul de procedură civilă şi respectiv din Codul de procedură penală.

1.4. Proceduri urmate în faţa instanţelor comunitare europene, a Comisiei Europene a Drepturilor Omului *(a se vedea restructurarea mecanismului de control intervenită prin Protocolul 11 la Convenţie)* ***şi în final a Curţii Europene a Drepturilor Omului***

A. Procedura în faţa Comisiei

Domnul Peter Lingens, cetăţean austriac, jurnalist la revista Profil, a formulat *plângere* contra Republicii Austria împotriva condamnării pentru *insultă prin presă* pronunţată de *instanţele statului* austriac, plângere adresată, în prima fază, Comisiei Europene a Drepturilor Omului, înregistrată de aceasta cu nr. 9815 la 19 aprilie 1982.

Examinând plângerea Comisia a formulat în unanimitate opinia că s-a încălcat articolul 10 din Convenţie şi ca urmare a declarat la 5 octombrie 1983 *admisibilă* plângerea.

B. Procedura în fața Curții

Cazul ajunge astfel în faţa Curţii Europene a Drepturilor Omului *care îl dezbate şi asupra căruia se pronunță prin* Hotărârea din 8 iulie 1986, constatând că în cauză s-a încălcat articolul 10 al Convenției.

1.5. Stabilirea situației de fapt

Curtea considerând Raportul Comisiei şi evaluând hotărârile judecătoreşti ale instanțelor austriece, a constatat situațiile de fapt şi modul cum acestea au fost apreciate conform legislației şi practicii judecătoreşti austriece cât şi prin raportare la Convenţia Europeană a Drepturilor Omului. S-a constatat articolele scrise de Dl. Lingens şi contextul publicării acestora, plângerile penale care au fost formulate în faţa instanţelor austriece, în nume propriu, de Dl. Kreisky, soluţiile pronunțate după parcurgerea primului set de proceduri judiciare şi respectiv soluţia decisă după parcurgerea celuilalt set de proceduri juridice penale, soluție finală prin rămânerea definitivă a Hotărârii Curţii de Apel Viena la 29 octombrie 1981.

1.6. Raționamente juridice exprimate, ca autoritate, de Curtea Europeană a Drepturilor Omului, conținute în considerentele din Hotărârea C.E.D.O. din 8 iulie 1986 pronunțată în cazul Lingens versus *Austria*

- Curtea constată, în acord cu opiniile Comisiei, că: **a.** soluţia de condamnare pronunţată de instanţele judecătoreşti naționale

a fost făcută în temeiul legii naționale – art. 111 din Codul penal austriac – deci s-a respectat art. 10 paragraful 2 al Convenției prin care se indică posibilitatea existenței unor *sancțiuni prevăzute de lege* cât priveşte exercitarea libertăților prevăzute la paragraful 1 al art. 10 al Convenției, *exercitare care comportă îndatoriri şi responsabilități;*
b. instanțele naționale, prin hotărârile lor au avut *un scop legitim*, respectiv *protecția reputației ori drepturilor altora* – a se vedea art. 18 şi respectiv art. 17 ale Convenției.

- Părțile au constatat, fiecare, că în cauză există *o interferență din partea autorităților publice* cât priveşte exercițiul libertății de exprimare al reclamantului, *într-o măsură incompatibilă cu principiile fundamentale ale unei societăți democratice.*

Întrebarea, de natură retorică, este *dacă interferența a fost necesară într-o societate democratică.*

Jurnalistul, şi apoi Comisia, au indicat argumentul potrivit căruia un politician (care este obişnuit să atace oponenții săi politici) *trebuie să se aştepte la o critică mai aspră decât indivizii obişnuiți.* Limitele criticii acceptabile sunt mai largi cu privire la politicieni decât în raport cu indivizii obişnuiți. Spre deosebire de cei din urmă politicienii trebuie să accepte în mod inevitabil şi conştient *verificarea strictă a fiecărui cuvânt şi faptă*, atât din partea jurnaliştilor cât şi a marelui public, şi, în consecință, trebuie să dovedească un grad mai mare de toleranță.

Guvernul a argumentat că libertatea de exprimare nu poate împiedica instanțele naționale să îşi exercite *puterea de a judeca* şi să *adopte deciziile necesare* pentru a se asigura că *dezbaterile politice nu degenerează în insulte personale.* Instanțele austriece s-au preocupat să stabilească dacă expresiile folosite în articolele scrise de Dl. Lingens aveau, *în mod obiectiv, un caracter insultător*; au decis că o parte din expresiile folosite aveau într-adevăr un astfel de caracter – „cel mai detestabil oportunism", „imoral", „lipsit

de demnitate". În opinia Dlui. Lingens, condamnat de instanțele naționale, expresiile în discuție constituiau *judecăți de valoare emise în exercitarea dreptului la liberă exprimare*. *Curtea, ca și Comisia, împărtășește acest punct de vedere*.

În sensul utilizat de art. 10 paragraful 2 al Convenției, sintagma „măsuri necesare" indică anumite *nevoi sociale presante* astfel încât *statele contractante dispun de o anumită marjă de apreciere* pentru astfel de situații dar există întotdeauna (a se vedea art. 15 și art. 18 ale Convenției) o supervizare europeană (a se vedea Convenția în totalitatea sa) exercitată atât asupra legislației cât și asupra deciziilor prin care legile sunt aplicate, inclusiv asupra hotărârilor unor tribunale independente. Curtea trebuie să stabilească dacă *interferența* în discuție a fost *proporțională cu scopul legitim urmărit* și dacă motivele invocate de instanțele austriece „pentru justificarea acestei interferențe" *au fost relevante și suficiente* pentru a pronunța condamnarea jurnalistului.

- Curtea reafirmă că libertatea de exprimare constituie unul din fundamentele unei societăți democratice și una din cerințele prioritare ale progresului societății și împlinirilor personale. Ea acoperă, cu rezerva indicată de paragraful 2 al art. 10 al Convenției, nu numai *informațiile și ideile* primite favorabil ori cu indiferență ori considerate inofensive dar și pe acelea care ofensează, șochează sau deranjează. Acestea sunt cerințe ale pluralismului, toleranței și spiritului deschis, fără de care nu există *societate democratică*. Libertatea presei este unul din cele mai eficiente mijloace prin care publicul află și își formează opinii despre ideile și atitudinile conducătorilor politici. *În sens larg* libertatea dezbaterii politice este *esența conceptului de societate democratică*, concept care *domină Convenția în întregul său*. Deși presa nu trebuie să depășească, între alte limite, și pe aceea a *protecției reputației altora*, *este de datoria ei să transmită informații*

și idei cu privire la chestiunile de interes public. Obligației presei de a răspândi astfel de informații și idei i se alătură dreptul publicului de a le primi.
Existența, în contextul dezbaterii politice, a unei astfel de condamnări este de natură să descurajeze jurnaliștii a mai discuta public chestiunile care afectează viața comunității. Mai mult, *o sancțiune de acest tip poartă răspunderea pentru îngrădirea presei în exercitarea rolului de furnizor de informații și câine de pază public.*

AD NOTAM: a se vedea raționamentele juridice și argumentele exprimate de Curtea Constituțională a României.

2. Cazul Thorgeirson versus Islanda

(a se vedea Hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului pronunțată în cazul Thorgeirson versus Islanda ori traducerile în limba română și prezentările selectiv realizate – prezenta analiză a folosit, în principal, Culegerea selectivă de *Hotărâri ale Curții Europene a Drepturilor Omului, Ed. POLIROM, Iași, 2000, coordonator traducere și editor text: Monica Macovei, cuvânt înainte: Mihai Lucian, pentru cazul* Thorgeirson versus Islanda, pag. 325-342, la care trimitem pentru lectura integrală și indicarea paragrafelor)

2.1. Temeiul convențional și legitimitate – articolul 10 – Libertatea de exprimare

Curtea Europeană a Drepturilor Omului a fost chemată să hotărască, conform competențelor pe care le are, dacă faptele prezentate în cazul Thorgeirson *contra* Islanda constituie încălcarea obligațiilor asumate de Islanda conform articolului 10 – Libertatea de exprimare și articolului 6 paragraful 1, din Convenția pentru apărarea

drepturilor omului şi a libertăţilor fundamentale, solicitare a cetăţeanului islandez Dl. Thorgeir Thorgeirson prin cererea nr. 13778 adresată, în conformitate cu articolul 25, Comisiei Europene a Drepturilor Omului la 19 noiembrie 1987, prin care s-a plâns împotriva condamnării pronunţate de instanţele islandeze pentru *defăimarea funcţionarilor publici* (articolul 108 din Codul penal islandez; articolul 15 al Legii nr. 57/1956 privind dreptul de publicare).

AD NOTAM: a se vedea Legea Nr. 79 din 6 iunie 1995 privind ratificarea Protocolului 11 la Convenţia pentru apărarea drepturilor omului şi a libertăţilor fundamentale referitor la restructurarea mecanismului de control stabilit prin convenţie, încheiat la Strasbourg la 11 mai 1994, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 147 din 13 iulie 1995.

2.2. Competenţe şi acte juridice

Curtea Europeană a Drepturilor Omului prin Hotărârea dată în cazul Thorgeirson *versus* Islanda pronunţată public la 25 iunie 1992 în Palatul Drepturilor Omului din Strasbourg a *decis*, cu opt voturi la unu, că în cauză s-a încălcat articolul 10 al Convenţiei.

AD NOTAM: a se vedea şi articolul 50 din titlul I V al Convenţiei, cât priveşte acordarea reclamantului a unei sume plătibile de Islanda, cu titlul de costuri şi cheltuieli . Curtea a respins, cu unanimitate, restul cererilor pentru *justă compensare.*

2.3. Stabilirea situaţiei de fapt şi circumstanţele cazului

Între 1973 şi 1983 în Islanda au avut loc mai multe incidente în urma cărora s-au formulat plângeri împotriva brutalităţii poliţiei, efectuându-se cercetări în circa zece cazuri. Ultima plângere datează din toamna anului 1983, aparţine jurnalistului Skafti Jonsson iar cercetările s-au finalizat prin trimiterea în judecată a trei membri ai

poliției din Reykjavik, dintre care doi au fost achitați iar unul condamnat. Acest caz a fost mult mediatizat și a provocat discutarea intensă a relațiilor dintre comunitate și poliție.

În acest context reclamantul Dl. Thorgeir Thorgeirson a publicat două articole despre brutalitatea poliției, în cotidianul Morgunbladid, la 7 decembrie 1983 și 20 decembrie 1983. Primul articol, conceput sub formă de scrisoare deschisă adresată ministrului justiției poartă titlul *Haideți să analizăm*! Al doilea articol intitulat *Lovește când musca este pe nasul meu*... publicat de ziar, este un comentariu bazat pe o emisiune a televiziunii și asupra contextului în discuție.

2.4. Proceduri administrative și judiciare derulate în fața autorităților și instanțelor judiciare interne

- Ca răspuns la articole Ministrul Justiției a trimis, la 9 ianuarie 1984, reclamantului o scrisoare prin care arăta că problemele ridicate în articole sunt în curs de cercetare, în diferite stadii, iar chestiunea a fost inclusă pe agenda parlamentului astfel încât Ministrul de Justiție va putea raporta, în viitorul apropiat, pe baza studiilor și propunerilor făcute în acest domeniu.
- Asociația Poliției din Reykjavik a solicitat printr-o scrisoare, la 27 decembrie 1983, *Procuraturii Publice* să investigheze acuzațiile din articole. La 21 mai 1984 s-a cerut *Poliției Anchetatoare Penale (S C I P)* să examineze *dacă articolele au constituit defăimare*, în sensul articolului 108 din Codul penal islandez –Legea 19/1940.

  La 18 iunie 1984 S C I P l-a audiat pe reclamant, care a fost asistat de un avocat.
- La 13 august 1985 Procuratura Publică l-a trimis în judecată, *învinuindu-l* pe reclamant *de defăimarea unor membri nespecificați ai Poliției Reykjavik*, pe baza articolului 108 din Codul penal islandez, care incriminează *defăimarea funcționarilor publici*, ce a fost pus în aplicare cu referire la publicațiile defăimătoare apărute sub semnătura Dlui. Thorgeirson.

- Articolul 108 din *Codul penal islandez* indică:

  „Persoana care blamează ori insultă în orice alt fel un funcţionar public prin cuvinte sau acţiuni ori face afirmaţii defăimătoare împotriva lui sau despre el când este în timpul serviciului sau în legătură cu serviciul va fi amendată ori închisă pentru o perioadă de până la 3 ani închisoare. O afirmaţie defăimătoare al cărei adevăr este dovedit poate fi pedepsită cu amendă, dacă este făcută într-o manieră obraznică."

- Articolul 72 al *Constituţiei Republicii Islanda*, din 17 iunie 1944 prevede:

  „Orice persoană are dreptul de a-şi exprima gândurile prin materiale publicate. Cu toate acestea, ea poate fi făcută responsabilă în faţa unei instanţe de judecată. Cenzura sau alte restricţii asupra libertăţii presei nu pot fi niciodată impuse."

- Conform Legii Nr. 57 din 1956 privind dreptul de publicare, articolul 15, autorul responsabil poate fi tras la răspundere juridică penală şi răspundere juridică civilă pentru publicaţiile apărute sub semnătura sa; dacă nu s-a publicat chiar sub semnătura autorului, responsabilitatea şi/sau răspunderea poate reveni celui care publică, editorului, vânzătorului, distribuitorului sau celui care tipăreşte.

AD NOTAM ŞI COMENTARII: a se vedea comparativ chestiunile juridice vizate, reglementarea lor, soluţionarea lor materială şi procedurală, tipurile de răspundere, fluxurile răspunderii juridice în materie de presă, conform Constituţiei României, articolul 30 Libertatea de exprimare, Legea audiovizualului, Codul penal românesc, Codul civil românesc, Codul de procedură penală, Codul de procedură civilă.

- La *9 septembrie 1985* actul de trimitere în judecată *a fost înmânat* reclamantului;

  A fost citat să se prezinte *a doua zi* în faţa unei instanţe a Tribunalului Penal Reykjavik, formată *exclusiv* din judecătorul Petur Gudgeirsson. La cererea reclamantului procedurile şi dezbaterile s-au amânat până pentru 17 septembrie.

La această dată instanța a trecut la judecarea cauzei. Judecătorul a întrebat pe Dl. Thorgeirson dacă el a scris cele două articole publicate de ziar şi răspunsul a fost afirmativ dar, *a subliniat că acele pasaje citate în actul de acuzare (trimitere în judecată) deşi corecte au fost rupte din context.*

Dl. Thorgeirson a solicitat timp pentru *a se familiariza cu actele din dosar şi pentru a pregăti comentariile (în apărarea sa).*

❖ La 24 septembrie 1985 reclamantul, prin apărătorul său, au solicitat *retragerea (recuzarea) judecătorului* Petur Gudgeirsson pentru motivul că a reprezentat acuzarea care a lipsit de la acest termen dar şi de la termenele anterioare. La 25 septembrie judecătorul a decis că nu se justifică recuzarea.

❖ După derularea altor proceduri s-a ajuns la termenul din 25 octombrie 1985, când judecătorul Petur Gudgeirsson a arătat Dlui. Thorgeirson fotografiile unei persoane şi l-a întrebat dacă acesta este tânărul din spitalul local descris în primul articol. Reclamantul a răspuns:

„...este surprinzător pentru un adult să audă un alt adult formulând o astfel de întrebare. Văd şi studiez între o persoană şi două sute de persoane în fiecare zi. Aceasta corespunde populației Islandei în aproximativ şapte ani. În consecință, o persoană pe care nu o văd de cel puțin 50 de ori nu o rețin decât dacă există anumite motive pentru aceasta. Prin urmare, este absolut absurd şi împotriva naturii minții umane să întrebi o persoană dacă recunoaşte un individ pe care l-a văzut cu şapte ani în urmă. Oricum, pot răspunde că acesta nu este tânărul pe care l-am avut în minte când am scris articolul «Haideți să analizăm!»"

❖ La unul din următoarele termene, 3 iunie 1986, reclamantul Thorgeirson, pe fond a susținut şi următoarele:

„Marele public este, desigur, cel care este asaltat de polițişti... O astfel de experiență este memorabilă şi, în cursul normal al evenimentelor, o persoană povesteşte alteia. În cursul unui astfel de proces, descrierile sunt, în mod frecvent, exagerate.

Pe măsură ce numărul întâmplărilor creşte, se formează o opinie publică ale cărei extreme sunt, în mod natural, mai dure decât problema în sine. În mare măsură, am folosit această opinie publică ca element principal al articolului «Haideţi să analizăm!». Opinia publică este, desigur, un fapt în sine şi originile ei sunt în general mai puţin importante şi mai puţin discutabile..

Dacă opinia publică devine puternic nefavorabilă, încrederea în poliţişti este pierdută, chiar şi în poliţiştii care nu au făcut rău nici unei muşte. În toamna anului 1983, această pierdere de încredere a dobândit proporţii extrem de periculoase pentru binele public. Astfel, când a apărut cazul Skafti Jonsson, am devenit conştient de acest pericol. Iar... articolul publicat în *Morgunbladid* la 7 decembrie 1983 a fost reacţia mea la această situaţie periculoasă. Scriind acest articol, am considerat că îmi îndeplineam datoria de scriitor onorabil care studiază spiritul spiritul naţiunii şi scrie ce a constatat fără a ascunde adevărul. Aceasta este clar pentru orice persoană care vrea să citească articolul în ansamblul său şi face efortul să înţeleagă cu adevărat ceea ce am scris."

❖ La 16 iunie 1986, hotărârea judecătorească, pe fond, indica: „...Ceea ce a făcut inculpatul intră sub incidenţa protecţiei oferite de articolul 72 al Constituţiei, care interzice cenzura şi alte limitări ale libertăţii presei.

Oricum, prevederile constituţionale invocate arată, de asemenea, că o persoană poate fi făcută responsabilă pentru afirmaţiile publicate, principiu care nu a fost niciodată disputat de legea islandeză."

Reclamantul a fost condamnat la plata unei amenzi de 10.000 de coroane islandeze către stat ori, în măsura în care nu plăteşte amenda în termen de patru săptămâni de la comunicareà hotărârii, la executarea a opt zile de închisoare. A fost, de asemenea, obligat la plata tuturor cheltuielilor de judecată, inclusiv a onorariului avocatului său.

❖ S-a declarat recurs, atât de către Dl. Thorgeirson cât şi de către procuror, la Curtea Supremă a Islandei, care a dezbătut cauza la 22 septembrie 1987, menţinând hotărârea de condamnare.

În cazul reclamantului, atât Curtea Penală, cât şi Curtea Supremă au interpretat articolul 108 din Codul Penal islandez ca incluzând afirmaţiile defăimătoare îndreptate nu numai împotriva unor funcţionari publici specificaţi, ci şi împotriva unui grup nepreçizat de funcţionari publici. Două hotărâri ale Curţii Supreme constituie precedente judiciare în sensul acestei interpretări:[...].

Într-o *opinie divergentă*, unul dintre membrii Curţii Supreme a susţinut următoarele:

„Într-o plângere penală referitoare la afirmaţii defăimătoare este necesar să se definească clar persoanele faţă de care afirmaţiile sunt considerate prejudiciabile. Această cerinţă se impune atât din perspectiva apărării, cât şi pentru a rezolva chestiunea dificilă a limitărilor necesare asupra dezbaterii unor chestiuni de interes public.

În actul de acuzare se menţionează...că plângerea «are ca obiect afirmaţiile acuzatoare împotriva poliţiştilor» şi că afirmaţiile respective sunt îndreptate «împotriva unor membri nespecificaţi ai forţelor de poliţie din Reykjavik». De aceea, actul de acuzare trebuie înţeles ca privind o infracţiune comisă împotriva poliţiştilor din Reykjavik în general. În timp ce sunt de acord că afirmaţiile citate în actul de acuzare sunt dure şi nu se justifică în sine, consider că...nu sunt îndeplinite cerinţele pedepsirii pentru încălcarea articolului 108..., care trebuie privit în lumina principiului fundamental al dispoziţiilor constituţionale islandeze privind libertatea de exprimare orală şi scrisă.

Având în vedere cele de mai sus, consider că inculpatul trebuie achitat şi toate cheltuielile de judecată ocazionate de dezbaterile din faţa Curţii Penale şi a Curţii de Justiţie trebuie suportate de stat: [...]".

2.5. Proceduri urmate în fața instanțelor comunitare europene, a Comisiei Europene a Drepturilor Omului *(a se vedea restructurarea mecanismului de control intervenită prin Protocolul 11 la Convenție)* *și în final a Curții Europene a Drepturilor Omului*

A. Procedura în fața Comisiei

Dl. Thorgeir Thorgeirson a formulat la 19 noiembrie 1987 o plângere adresată Comisiei Europene, înregistrată la nr. 13778/88 în care a susținut încălcarea articolului 6 paragrafele 1 și 3(c) (dreptul la un proces echitabil în fața unei instanțe independente și dreptul la apărare) și a articolului 10 (dreptul la libertatea de exprimare) din Convenție, prin procedurile instituite împotriva sa și prin condamnarea care a urmat acestora.

La 14 martie 1990, *Comisia a declarat plângerea admisibilă* cu privire la:

(a) absența procurorului public de la unele termene ale procesului intentat reclamantului și efectele asupra imparțialității Curții Penale Reykjavik; și

(b) *interferența cu libertatea de exprimare a reclamantului.*

Celelalte capete ale plângerii au fost declarate inadmisibile.

În raportul din 11 decembrie 1990, Comisia a exprimat opinia inexistenței unei încălcări a articolului 6 paragraful 1 (cu unanimitate) și <u>a încălcării articolului 10</u> (cu treisprezece voturi la unu).

B. Procedura în fața Curții

Cazul ajunge astfel *în fața Curții Europene a Drepturilor Omului* care îl dezbate și asupra căruia decide prin *Hotărârea din 25 iulie 1992, constatând, cu opt voturi la unu, că în ceea ce privește articolul 10 al Convenției acesta a fost încălcat.*

Curtea decide, în unanimitate, că Islanda trebuie să plătească reclamantului, în termen de trei luni, 530.000 (cinci sute treizeci de mii) de coroane islandeze, cu titlu de costuri și cheltuieli.

2.6. Încadrarea situaţiilor de fapt în drept şi raţionamentele juridice exprimate, ca autoritate, de Curtea Europeană a Drepturilor Omului, conţinute în considerentele din Hotărârea C.E.D.O. din 25 iunie 1992, pronunţată în cazul Thorgeirson versus *Islanda*

- Reclamantul a susţinut că articolul 108 din Codul penal islandez, interpretat în lumina dreptului constituţional la libertatea de exprimare, nu a constituit un temei corespunzător pentru condamnarea sa.
  - *Este în primul rând rolul autorităţilor naţionale, îndeosebi al instanţelor de judecată, să interpreteze şi să aplice legea naţională* (...). În consecinţă, Curtea împărtăşeşte opinia guvernului şi a Comisiei în sensul că *„interferenţa a fost prevăzută de lege"*.

- Părţile nu au contestat existenţa scopului legitim, respectiv *protecţia „reputaţiei...altora"*, urmărit prin condamnarea şi pedepsirea inculpatului.
- Hotărârile Curţii din cazurile *Lingens* versus *Austria, Barfod* versus *Danemarca* şi *Oberschlick* versus *Austria au arătat că limitele largi ale criticii acceptabile în contextul discursului politic nu se aplică, în egală măsură, discutării altor chestiuni de interes public. Chestiunile de interes public ridicate de articolele reclamantului nu pot fi incluse în categoria discursului politic, care reflectă participarea directă ori indirectă a cetăţenilor la procesul de decizie într-o societate democratică.*
- Activităţile funcţionarilor publici trebuie *să fie deschise la critică şi supuse permanent scrutinului şi dezbaterii publice.* Cu toate acestea, întrucât funcţionarii publici nu au mijloace de a răspunde, nu este permis să îi acuzi de un comportament penal fără un motiv legitim.
- Din Hotărârile Curţii din cazurile *Lingens* versus *Austria, Barfod versus Danemarca şi Oberschlick* versus *Austria* rezultă clar că o persoană care pretinde că libertatea sa de

exprimare a fost îngrădită într-un mod care nu a fost necesar trebuie să fi exercitat această libertate într-o manieră conformă cu principiile democrației: *trebuie să fie de bună-credință cu privire la legitimitatea afirmațiilor sale și să le facă publice într-un mod compatibil cu scopurile democrației; în plus, afirmațiile trebuie să promoveze efectiv acele scopuri și să fie întemeiate pe fapte.*

- Curtea a reafirmat că libertatea de exprimare este unul din fundamentele esențiale ale unei societăți democratice; sub rezerva paragrafului 2 al articolului 10, *ea acoperă nu numai „informațiile" și „ideile" care sunt primite favorabil sau cu indiferență de opinia publică ori cele considerate inofensive, ci și pe acelea care ofensează, șochează sau deranjează.* Libertatea de exprimare, așa cum este prevăzută de articolul 10, este *obiectul unui număr de excepții* care trebuie însă interpretate în mod strict, iar necesitatea oricărei restricții trebuie stabilită în mod convingător (a se vedea Hotărârea Curții în cazul *Observer și Guardian* versus *Regatul Unit...*).

  În cazul de față, reclamantul și-a exprimat opiniile prin publicarea lor în ziar. De aceea, trebuie să luăm în considerare rolul proeminent al presei într-o societate guvernată de principiul statului de drept (a se vedea hotărârea pentru cazul *Castells versus Spania* ...). Deși presa nu trebuie să depășească, între alte limite, și pe aceea a „protecției reputației...altora" , *este de datoria ei să transmită informații și idei cu privire la chestiunile de interes public.* Obligației presei de a răspândi astfel de informații și idei, i se adaugă *dreptul publicului de a le primi*. Dacă ar fi altfel, presa nu ar mai fi în stare să joace rolul vital de „ câine de pază public" (a se vedea hotărârea pentru cazul *Observer și Guardian versus Regatul Unit...*).

- Cu privire la particularitățile cauzei, Curtea nu acceptă argumentul guvernului, potrivit căruia afirmațiile din articolele publicate de reclamant sunt lipsite de obiectivitate și suport faptic.

  Primul articol a pornit de la un caz particular de agresiune fizică – cazul Skafti Jonsson – care a provocat dezbateri

publice intense şi a dus la condamnarea poliţistului responsabil. *Este indiscutabil că acest incident s-a produs.*

Cu privire la celelalte elemente de fapt menţionate în articole, Curtea observă că, în principal, acestea sunt referiri la „relatări" sau „zvonuri" despre brutalitatea poliţiei, provenind de la alte persoane decât reclamantul sau din opinia publică. De pildă, în cazul tânărului din spital, cei care i-au relatat reclamantului că acesta a fost victima agresiunii poliţiei au fost colegul de cameră şi personalul medical (...). Aşa cum a subliniat Comisia, nu s-a stabilit că această „poveste" este total neadevărată şi inventată în întregime. Referindu-ne din nou la primul articol, reclamantul a afirmat că majoritatea populaţiei cunoaşte cazuri de acest fel iar datorită similitudinii şi numărului mare acestea nu pot fi tratate ca minciuni (...).

- Articolele s-au referit la o chestiune de interes public, fapt necontestat de părţi. Este adevărat că ambele articole au fost formulate în termeni violenţi. Cu toate acestea, având în vedere scopul şi impactul urmărit, Curtea apreciază că limbajul folosit de reclamant nu poate fi considerat excesiv.
- Având în vedere cele menţionate, *Curtea a ajuns la concluzia că argumentele guvernului nu au dovedit, în măsură suficientă, proporţionalitatea interferenţei, ca mijloc, cu scopul legitim urmărit*. Prin urmare, interferenţa nu a fost „necesară într-o societate democratică".
- În final, *Curtea constată că atât condamnarea, cât şi sentinţa pronunţate au avut capacitatea de a descuraja discuţiile deschise asupra chestiunilor de interes public*.

AD NOTAM: Înţelegerea raţionamentelor juridice, cu valoare de autoritate, ale Curţii Europene a Drepturilor Omului şi temeinica deprindere a aplicării lor în dreptul intern presupune cunoaşterea precedentului judecătoresc afirmat prin practica şi hotărârile Curţii Europene a Drepturilor Omului de la Strasbourg. Trimitem, expres, la cunoaşterea în întregime a hotărârilor şi raţionamentelor, a modului în care acestea sunt exprimate şi expuse; lectura hotărârilor poate fi realizată fie în originar fie prin intermediul traducerilor în limba română şi prezentărilor din *culegerile de jurisprudenţă a Curţii Europene a Drepturilor Omului de la Strasbourg.*

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

Mario G. Losano (coordonator), *La legge italiana sulla privacy*, Editori Laterza, 2001, Roma-Bari, (în curs de traducere în limba română).

Kent Middleton, Robert Trager, Bill F. Chamberlin, *Legislația comunicării publice*, Ed. POLIROM, colecția Collegium, 2002, Iași.

Nicolae Popa, Ioan Mihăilescu, Mihail Eremia, *Sociologie juridică*, 2000, Editura Universității București.

Miruna Runcan, *A patra putere – legislație și etică pentru jurnaliști*, Ed. DACIA, 2002, Cluj-Napoca.

Ioan Muraru, *Protecția constituțională a libertăților de opinie*, Ed. LUMINA LEX, 1999, București.

Club Jean Moulin, *L'État et le Citoyen*, Édition du Seuil, 1961, Paris.

James Calvi, Susan Coleman, *American Law and Legal Systems*, Prince Hall, Englewood Cliffs, 1989, New Jersey, USA.

Mario G. Losano, *I grandi sistemi giuridici, Introduzione ai diritti europei ed extraeuropei*, Editori Laterza, 2000, Roma-Bari.

Jurisprudența Curții Constituționale: 1999, România, 2001, Curtea constituțională.

Jurisprudența europeană privind libertatea de exprimare, Aspecte privind hotărârile Curții Europene a Drepturilor Omului, Agenția de Monitorizare a Presei – Academia Cațavencu, Decembrie 2001, București.

Hotărâri ale Curții Europene a Drepturilor Omului. Culegere selectivă, Ed. POLIROM, 2000, Iași.

Tiparul s-a executat sub c-da nr. 1149/2003 la
Tipografia Editurii Universităţii din Bucureşti

DATA RESTITUIRII

16. FEB. 2007		
1 7 FEB. 2007	20. APR. 2010 30. NOV. 2010	
25. APR. 2007	14. DEC. 2010	
5. IUN. 2007	19. APR. 2012	
22. FEB. 2008	29. MAI. 2012	
30. OCT. 2008	12. IUN. 2012	
05. DEC. 2008		
05. DEC. 2008		
18. DEC. 2008		
16. DEC. 2009		
4. MAR. 2010		

14. DEC. 2005   30. IAN. 2007

83.000

ISBN: 973-575-842-3

Lei 83000